

CIORAN

TRATAT DE DESCOMPUNERE

HUMANITAS

TRATAT DE DESCOMPUNERE

Emil Cioran s-a născut la 8 aprilie 1911, la Rășinari, unde tatăl său era preot. A făcut studiile liceale în Sibiu, la „Liceul Gheorghe Lazăr“, apoi a urmat cursurile Facultății de Filozofie și Litere din București (1928—1932), încheiate cu o teză despre H. Bergson. După o bursă de studii în Germania (1933—1935), a fost, vreme de un an (1936—1937), profesor de filozofie la un liceu din Brașov. Din 1937, an când obține o bursă a statului francez pentru doctorat (care-i va fi prelungită în 1938), se stabilește la Paris.

În România a colaborat la „Gândirea“, „Vremea“, „Floarea de foc“, „Calendarul“, „Revista de filosofie“, „Convorbiri literare“ ș.a.

Din 1947 începe să scrie în limba franceză.

A publicat cinci cărți în țară și mai bine de zece în Franța, toate la „Gallimard“. Cartea de debut a obținut premiul Comitetului pentru premiarea scriitorilor tineri needitați (1934). Pentru *Tratat de descompunere* (1949) obține, în 1950, premiul „Rivarol“.

Scrieri : *Pe culmile disperării* (București, 1934 ; 1990) ; *Cartea amăgirilor* (București, 1936 ; 1991) ; *Schimbarea la față a României* (București, 1936 ; 1941 ; ediție revăzută 1990) ; *Lacrimi și sfinți* (București, 1937) ; *Amurgul gândurilor* (Sibiu, 1940) ; *Îndreptar pătimăș* (1940—1945, inedită) ; *Précis de décomposition* (Paris, 1949) ; *Syllogismes de l'amertume* (Paris, 1952) ; *La tentation d'exister* (Paris, 1956) ; *Histoire et utopie* (Paris, 1960) ; *La chute dans le temps* (Paris, 1964) ; *Le mauvais Démon* (Paris, 1969) ; *De l'inconvénient d'être né* (Paris, 1973) ; *Ecartèlement* (Paris, 1979) ; *Exercices d'admiration* (Paris, 1985) ; *Aveux et anathèmes* (Paris, 1987).

CIORAN

Tratat de descompunere

HUMANITAS

BUCUREȘTI, 1992

La montagne de IRLINA MAVRODIN

Coperta
LISANDRU NEAMȚU

© Éditions Gallimard, 1949 (NRF, coll. „Idées“, 1966)
Toate drepturile pentru versiunea românească aparțin
Editurii Humanitas

ISBN 973-28-0302-9

*„I'll join with black despair
against my soul,
And to myself become an enemy“.*

RICHARD III

*„Am să m-alătur negrei deznădejdi
Și însăși eu dușmanca mea să fiu“.*
(trad. Dan Duțescu.)

Genealogia fanatismului

În sine, orice idee este neutră, sau ar trebui să fie ; dar omul o însuflețește, proiectându-și în ea flacăra și nebunia ; impură, preschimbată în credință, ea se inserează în timp, capătă chip de eveniment : are loc astfel trecerea de la logică la epilepsie... Așa se nasc ideologiile, doctrinele, și farsele însîngerate.

Idolatri din instinct, convertim în absolut obiectele viselor și intereselor noastre. Istoria nu este decît o defilare de false Absoluturi, o succesiune de temple înălțate unor pretexte, o înjosire a spiritului în fața Improbabilului. Chiar cînd se îndepărtează de religie, omul îi rămîne aservit ; străduindu-se din răspuțeri să făurească simulacre de zei, el îi adoptă apoi cu febrilitate : nevoia lui de ficțiune, de mitologie triumfă împotriva evidenței și a ridicolului. Puterea sa de a adora este răspunzătoare de toate crimele sale : cel care iubește peste măsură un zeu îi constrînge și pe ceilalți să-l iubească, și îi extermină dacă refuză. Orice intoleranță, orice intransigență ideologică sau

prozelitism dezvăluie fondul bestial al entuziasmului. Cînd omul își pierde *facultatea de a fi indiferent*, el devine un asasin virtual ; iar dacă își transformă ideea în zeu, consecințele sînt incalculabile. Nu ucidem decît în numele unui zeu sau al simulacrelor sale : excesele suscitade de zeița Rațiune, de ideea de națiune, de clasă sau de rasă se înrudesesc cu cele ale Inchiziției sau ale Reformei. Epocile de fervoare sînt pline de fapte sîngeroase : sfînta Tereza nu putea fi decît contemporană cu autodafeurile, iar Luther cu masacrarea țăranilor. În crizele mistice, gemetele victimelor sînt paralele cu gemetele extazului... Spînzurători, temnițe, ocne nu prosperă decît la umbra unei credințe — a nevoii de a crede care a infestat pentru totdeauna spiritul. Diavolul pare cu totul șters pe lîngă cel care *dispune* de un adevăr, de adevărul *lui*. Sîntem nedrepti față de oameni ca Nero, ca Tiberiu : ei nu au inventat conceptul de *eretic* ; nu au fost decît niște visători degenerați care se desfătau privind masacrele. Adevărații criminali sînt cei care stabilesc o ortodoxie în planul religios sau politic, cei care disting între credincios și schismatic.

Cînd refuzi să admiți că ideile pot fi schimbate între ele, sîngele curge... Sub hotărîrile ferme se înalță un pumnal ; ochii înflăcărați prevestesc crima. Niciodată spiritul șovăitor, atins de hamletism, nu a fost primejdios : principiul răului rezidă în tensiunea voinței, în inaptitudinea pentru pacea desăvîrșită, în

megalomania prometeiană a unei rase îmbuibate de ideal care explodează sub presiunea convingerilor și care, pentru că a batjocorit îndoiala și lenea — vicii mai nobile decît toate virtuțile sale —, a apucat-o pe calea pierzării, a istoriei, amestec indecent de banalitate și apocalips... Certitudinile sînt aici nenumărate: înlăturați-le, înlăturați mai ales consecințele lor : veți reconstitui astfel paradisul. Ce altceva este Căderea, decît urmărirea unui adevăr și siguranța de a-l fi găsit, pasiunea pentru o dogmă, statornicirea într-o dogmă ? De aici rezultă fanatismul — tară capitală, care îi dă omului gustul eficacității, al profeției, al terorii — lepră lirică prin care molipsește sufletele, le supune, le sfărîmă sau le exaltă... Nu i se sustrag decît scepticii (sau leneșii și esteții), pentru că ei nu *propun* nimic, pentru că — adevărați binefăcători ai umanității — ei îi nimicesc prejudecățile și-i analizează delirul. Mă simt mai *în siguranță* lîngă un Pyrrhon decît lîngă un sfînt Paul, pentru bunul motiv că o înțelepciune ce rostește cuvinte de duh este mai blîndă decît o sfințenie dezlănțuită. Într-un spirit arzător regăsești un animal de pradă deghezat ; niciodată nu te poți feri îndeajuns de ghearele unui profet... Depărtați-vă de el cînd înalță vocea, chiar în numele cerului, al cetății sau al altor pretexte : satir al singurătății voastre, el nu vă iartă că trăiți *dincoace* de adevărurile și mîniile sale ; isteria sa, bunul său, el vrea să vi-l împărtășească, să vi-l impună și să vă desfigureze. O ființă posedată de o convingere și care nu caută să o comunice celorlalți

e un fenomen străin pămîntului, unde obsesia mîntuirii face viața de nerespirat. Priviți în jurul vostru : pretutindeni — larve care predică ; fiecare instituție este purtătoarea unei misiuni ; primăriile își au absolutul lor, ca și templele ; administrația, cu regulamentele sale — o metafizică pentru maimuțe... Toți se străduiesc să îmbunătățească viața tuturor : chiar cerșetorii, chiar bolnavii incurabili aspiră la aceasta : tro-tuarele lumii și spitalele sînt pline de reformatori. Dorința de a deveni un izvor de *evenimente* acționează asupra fiecăruia ca o dezordine mentală sau ca un blestem voit. Societatea — un infern de mîntuitori ! Diogene, cu lampa sa, căuta un *indiferent*...

Îmi este de ajuns să aud pe cineva vorbind sincer despre ideal, viitor, filozofie, să-l aud spunînd „noi“ cu o inflexiune sigură a vocii, invocîndu-i pe „ceilalți“ și socotindu-se interpretul lor — ca să-l consider dușmanul meu. Văd în el un tiran ratat, un călău aproximativ, la fel de vrednic de ură ca și tiranii, ca și călăii de mare clasă. Fiindcă orice credință exercită o formă de teroare, cu atît mai înspăimîntătoare cu cît agenții ei sînt cei „puri“. Nu avem încredere în vicleni, în șmecheri, în farsori ; totuși lor nu le putem imputa nici una din marile convulsii ale istoriei ; necrezînd în nimic, ei nu-ți scotocesc prin inimă sau prin gîndurile cele mai ascunse ; te lasă pradă nepăsării, deznădejdiei sau inutilității tale ; omenirea le datorează cele cîteva clipe de prosperitate pe care le-a cunoscut : ei sînt cei care salvează popoarele chinuite

de fanatici și nimicite de „idealiști“. Lipsiți de orice doctrină, nu au decît capricii și interese, vicii tolerante, de nenumărate ori mai suportabile decît ravagiile pricinuite de despotismul cu principii ; căci toate relele vieții vin dintr-o „concepție de viață“. Un om politic desăvîrșit ar trebui să-i aprofundeze pe vechii sofști și să ia lecții de canto ; — și de corupție...

Fanaticul, în schimb, este incoruptibil : dacă, pentru o idee, ucide, el poate la fel de bine să se lase ucis pentru ea ; în amîndouă cazurile, tiran sau martir, este un monstru. Nu există ființe mai primejdioase decît cele care au suferit pentru o credință : marii persecutori se recrotează printre martirii cărora nu li s-a tăiat capul. Suferința nu numai că nu micșorează pofta de putere, dar o ațîță ; de aceea spiritul se simte mai la largul său în preajma unui fanfaron decît în cea a unui martir ; și nimic nu-i repugnă mai mult decît spectacolul în care se moare pentru o idee... Sătul de sublim și de măcel, el visează la un plictis provincial *la scară universală*, la o Istorie atît de stagnantă, încît îndoiala s-ar desena ca eveniment, și speranța ca o calamitate...

Antiprofetul

În orice om dormitează un profet, și cînd acesta se trezește, în lume răul mai crește puțin...

Nebunia de a predica este atît de înrădăcinată în noi, încît ea țîșnește din adîncimi necunoscute instinctului, de conservare. Fiecare își așteaptă clipa, pentru a propune ceva : orice. Avem o voce : asta ajunge. Plătim scump faptul de a nu fi nici surzi și nici muți...

De la gunoieri la snobi, toți își cheltuiesc generozitatea criminală, toți împart rețete de fericire, toți vor să călăuzească pașii tuturor : viața în comun devine de neîndurat, iar viața cu sine însuși — și mai intolerabilă : cînd nu intervii în treburile altora, ești atît de neliniștit în privința alor tale, încît îți convertești „eul” în religie, sau, apostol de-a-ndoaselea, îl negi : sîntem victimele jocului universal...

Bogăția soluțiilor ce se propun aspectelor existenței nu este egalată decît de nimicnicia lor. Istoria : manufactură de idealuri..., mitologie lunatică, frenezie a hoardelor și a singuraticilor..., refuz de a privi realitatea ca atare, teribilă sete de ficțiuni...

Izvorul faptelor noastre rezidă într-o pornire inconștientă de a ne considera centrul, rațiunea și rezultatul ultim al timpului. Reflexele noastre și orgoliul din noi transformă în planetă pătîcica de carne și de conștiință care sîntem. Dacă am avea simțul corect al poziției noastre în lume, dacă *a compara* ar fi inseparabil de *a trăi*, revelația prezenței noastre infime ne-ar zdrobi. Dar să trăiești înseamnă să fii orb cu privire la propriile-ți dimensiuni...

Dacă toate faptele noastre — de la respirație și pînă la întemeierea de împărății sau de

sisteme metafizice — derivă dintr-o iluzie despre importanța noastră, cu atît mai adevărat e acest lucru în ce privește instinctul profetic. Cine, avînd viziunea exactă a nimicniciei sale, ar încerca să fie eficace și să se propună ca mîntuitor ?

Nostalgie a unei lumi fără „ideal“, a unei agonii fără doctrină, a unei maternități fără viață... Paradisul... Dar n-am putea exista nici măcar o secundă fără să ne amăgim : în fiecare dintre noi, profet este grăuntele de nebunie care ne face să propășim în vidul nostru.

Omul în chip ideal lucid, deci în chip ideal *normal*, nu ar trebui să recurgă la nimic altceva în afara *nimicului* care este în el... Mi-l închi-pui spunînd : „Rupt de scop, de toate scopurile, nu păstrez din dorințele și din amărăciunile mele decît formulele lor. Rezistînd ispitei de a trage o concluzie, am învins spiritul, așa cum am învins și viața, din oroarea de a căuta în ea o soluție. Spectacolul omului — ce lucru scîrbavnic ! Iubirea — o întîlnire între două salive... Toate sentimentele își trag absolutul din mizeria glandelor. Nobilă e doar negarea existenței, nobil e doar surîsul ce plutește peste peisaje nimicite.“

(Odinioară aveam un „eu“ ; acum nu mai sînt decît un obiect... Mă îndop cu toate drogurile singurătății ; cele ale lumii au fost prea slabe pentru a izbuti să mă facă s-o uit. Ucigînd profetul din mine, cum aș mai putea avea un loc printre oameni ?)

In cimitirul definițiilor

Avem oare temei să ne închipuim un gânditor care să exclame : „Totul e de-acum pentru mine fără obiect, căci am dat definițiile tuturor lucrurilor“ ? Și dacă am putea să ni-l închipuim, cum să-l situăm în durată ?

Îndurăm cu atît mai bine ceea ce ne înconjoară, cu cît îi dăm un nume — și trecem mai departe. Dar a cuprinde un lucru într-o direcție, oricît de arbitrară, și cu atît mai gravă cu cît este mai arbitrară, de vreme ce sufletul o ia astfel înaintea cunoașterii — înseamnă să-l refuzi, să-l transformi în ceva insipid și de prios, să-l nimicești. Spiritul trîndav și absent — și care nu se integrează lumii decît prin mijlocirea somnului — nu se poate exercita decît lărgind numele lucrurilor, golindu-le și înlocuindu-le prin formule. Apoi evoluează pe ruinele lor ; orice senzație dispare ; nu mai rămîn decît amintiri. Sub fiecare formulă zace un cadavru : ființa sau obiectul mor sub pretextul căruia i-au dat loc. Este desfrîul frivol și funebru al spiritului. Și acest spirit s-a risipit în ceea ce el a numit și a circumscris. Îndrăgostit de vocabule, ura misterul tăcerilor grele, făcîndu-le ușoare și pure : ușurat și purificat de toate, a devenit și el ușor și pur. Viciul de a defini a făcut din el un asasin grațios și o victimă discretă.

Și astfel s-a șters pata pe care sufletul o întindea pe spirit, singura care îi amintea aces-
tua că este viu.

Civilizație și frivolitate

Cum am suporta uriașa cantitate și profunzimea frustă a operelor și a capodoperelor, dacă spirite impertinente și admirabile n-ar fi adăugat texturii lor franjurii disprețului subtil și ai ironiilor spontane ! Și cum am putea îndura codurile, moravurile, paragrafele inimii, pe care inerția și buna-cuviință le-au suprapus peste viciile inteligente și ușurate, dacă nu ar exista aceste ființe vesele pe care rafinamentul le situează în vârful și totodată la marginea societății ?

Trebuie să le fim recunoscători civilizațiilor care nu au abuzat de seriozitate, care s-au jucat cu valorile și s-au desfătat zămislindu-le și nimicindu-le. Cunoaștem oare în afara civilizației grecești, și a celei franceze o demonstrație mai lucid glumeață a neantului elegant al lucrurilor ? Secolul lui Alcibiade și secolul al XVIII-lea francez sînt două surse de consolare. În timp ce celelalte civilizații au putut gusta doar în ultimul lor stadiu, o dată cu dizolvarea unui întreg sistem de credințe și de moravuri, din exercițiul sprinten care dă vieții o savoare de inutilitate — aceste două secole au cunoscut plictisul nepăsător la toate și permeabil la orice, în deplina lor maturitate, în deplina stăpînire a forțelor și a viitorului lor. Există oare un simbol mai bun decît cel reprezentat de doamna du Defand, bătrîină, oarbă și clarvăzătoare, care, în timp ce urăște viața, gustă totuși plăcerile amărăciunii ?

Nimeni nu ajunge de la bun început la frivolitate. Este un privilegiu și o artă ; e căutarea superficialului de către cei care, dîndu-și seama de imposibilitatea oricărei certitudini, sînt dezgustați ; este fuga departe de abisuri, care, fiind în mod firesc fără de fund, nu pot duce nicăieri.

Rămîn totuși aparențele : de ce nu le-am înălța pînă la nivelul unui *stil* ? Astfel poate fi definită orice epocă inteligentă. Omul ajunge să găsească mai mult farmec în expresie decît în sufletul care o poartă, în grație decît în intuiție ; emoția însăși devine șlefuită. Ființa abandonată sieși, fără nici o prejudecată de eleganță, este un monstru : ea nu găsește în sine decît zone obscure, unde, iminente, dau tîrcoale țeroarea și negația. Să știi, prin întreaga-ți vitalitate, că mori, și să nu poți ascunde asta, este un act de barbarie. Orice filozofie *sinceră* neagă titlurile de glorie ale civilizației, a cărei funcție constă în a ne îndulci tainele și în a le travesti în efecte căutate. Astfel, frivolitatea este antidotul cel mai eficace pentru răul de a fi ceea ce sîntem ; prin ea înșelăm lumea și ascundem caracterul indecent al profunzimilor noastre. Fără artificiile ei, cum să nu regreti că ai un suflet ? Ce infern sînt pentru ceilalți singurătățile noastre epidermice ! Dar tot pentru ei, și uneori pentru noi înșine, ne inventăm aparențele...

Să dispari întru Dumnezeu

Spiritul care-și îngrijește esența distinctă e amenințat la fiecare pas de lucrurile pe care și le refuză. Atenția — cel mai mare dintre privilegiile sale — părăsindu-l adeseori, el cedează ispitelor de care a vrut să fugă sau devine prada unor mistere impure... Cine nu cunoaște acele temeri, acei fiori, acele vertijuri ce ne apropie de animal, și de problemele ultime ? Genunchii noștri tremură fără să se îndoie ; mîinile noastre se caută fără să se unească ; ochii noștri se înalță și nu văd nimic... Păstrăm mîndria verticală care ne întărește curajul ; oroare de gesturi care ne apără de demonstrații ; și ajutorul pleoapelor pentru a acoperi priviri ridicol inefabile. Alunecarea noastră este apropiată, dar nu inevitabilă ; accidentul ciudat, dar nicidecum nou ; — un surîs mijește în zarea spaimelor noastre..., nu ne vom prăvăli în rugăciune... Căci *El* nu trebuie să triumfe ; majuscula-i trebuie compromisă de ironia noastră ; inima noastră trebuie să topească fiorii pe care el ni-i hărăzește.

Dacă într-adevăr o asemenea ființă ar exista, dacă slăbiciunile ne-ar birui hotărîrile și profunzimile ne-ar birui căutările, atunci de ce am mai gîndi, de vreme ce dificultățile ar fi rezolvate, întrebările amîinate și spaimele domolite ? Ar fi însă prea ușor. Orice absolut — personal

sau abstract — este un mod de a escamota problemele ; și nu numai problemele, ci și rădăcina lor, care nu-i altceva decît o panică a simțurilor.

Dumnezeu : cădere perpendiculară peste spaima noastră, mîntuire prăvălindu-se ca un trăsnet în mijlocul căutărilor noastre pe care nici o speranță nu le înșală, nimicire fără ocolișuri a mîndriei noastre nemîngîiate și care nu vrea să se mîngîie, mers al individului pe un drum ce nu duce nicăieri, șomaj al sufletului în lipsa neliniștii...

Ce renunțare poate fi mai mare decît credința ? E adevărat că fără ea omul pornește pe o infinitate de căi fără ieșire. Dar știind că nimic nu poate duce la nimic, că universul nu-i decît un subprodus al tristeții noastre, de ce să renunțăm la plăcerea de a ne poticni și de a ne zdrobi capul de pămînt și de cer ?

Soluțiile pe care ni le propune lașitatea noastră ancestrală sînt cele mai rele forme ale dezerțării din fața datoriei noastre de a avea o decență intelectuală. Se înșală, trăiesc și mor lăsîndu-se trași pe sfoară : iată ce fac oamenii. Dar există o demnitate ce ne apără de dispariția întru Dumnezeu și care preschimbă toate clipele noastre în rugăciuni pe care nu le vom face niciodată.

Variațiuni pe tema morții

I. Perseverăm în viață pentru că ea nu se sprijină pe nimic, pentru că este lipsită pînă și de umbra unui temei. Moartea este prea exactă ; toate argumentele sînt de partea ei. Misterioasă pentru instinctele noastre, ea se desemnează, în fața cugetului nostru, limpede, fără farmece înșelătoare, și fără falsele atracții ale necunoscutului.

Îngrămădind mistere de nimic și monopolizînd nonsensul, viața inspiră mai multă spaimă decît moartea : ea este marele Necunoscut.

Unde poate duce atîta vid și atîta neînțeles ? Ne agățăm de zile pentru că dorința de a muri e prea logică și deci ineficace. Dacă viața ar avea un singur argument în favoarea ei — deslușit, de o evidență indiscutabilă —, s-ar spulbera ; instinctele și prejudecățile se destramă în contact cu Rigoarea. Tot ce respiră se hrănește cu ceea ce nu poate fi verificat ; un supliment de logică i-ar fi funest existenței — efort către Nebunie... Dați vieții un scop precis : își pierde pe loc orice atracție. Prin inexactitatea finalităților, e superioară morții ; un grăunte de precizie ar coborî-o la trivialitatea mormintelor. Căci o știință pozitivă a sensului vieții ar pustii pămîntul într-o singură zi ; și nici cel mai pătimaș și înverșunat om n-ar izbuti să mai însuflească improbabilitatea fecundă a Dorinței.

II. Îi putem clasifica pe oameni după criteriile cele mai capricioase : după impulsuri, în-

clinații, vise sau glande. Oamenii își schimbă ideile cum își schimbă cravatele : căci orice idee, orice criteriu vine din exterior, din configurațiile și accidentele timpului. Dar există ceva care vine din noi înșine, care este noi înșine, o realitate invizibilă, dar lăuntric verificabilă, o prezență înșolită și dintotdeauna, pe care o putem concepe clipă de clipă și nu îndrăznim niciodată să o admitem, o prezență care nu e actuală decît înainte de săvîrșirea ei : e moartea, adevăratul criteriu... Ea, dimensiunea cea mai intimă a tuturor celor vii, desparte omenirea în două ordine ireductibile, atît de îndepărtate unul de celălalt, încît între ele există o distanță mai mare decît între un vultur și o cîrțiță, o stea și un scuipat. Între omul care are sentimentul morții și cel care nu-l are, se deschide abisul dintre două lumi care nu comunică între ele ; și totuși amîndoi mor ; dar unul își ignoră moartea, celălalt o știe ; unul nu moare decît timp de o clipă, celălalt moare întruna... Condiția lor comună îi situează tocmai la antipodi ; la cele două extremități și înlăuntrul aceleiași definiții ; ireconciliabili, îndură același destin...

Unul trăiește ca și cum ar fi veșnic ; celălalt își gîndește neîncetat veșnicia și o neagă prin fiecare gînd.

Nimic nu ne poate schimba viața, în afară de insinuarea treptată în noi a forțelor care o anulează. Ea nu-și află înnoire nici în surprizele creșterii noastre, nici în înflorirea darurilor noastre ; ele îi sînt doar firești. Și nimic din

ceea ce e firesc nu ar putea face din noi altceva decît ceea ce sîntem.

Tot ceea ce prefigurează moartea adaugă o calitate de noutate vieții, o modifică și o amplifică. Sănătatea o păstrează ca atare, într-o sterilitate identitate ; în timp ce boala este activitate, cea mai intensă din cîte poate desfășura un om, o mișcare frenetică și... staționară, cea mai bogată cheltuială de energie *fără un singur gest*, așteptarea dîșmănoasă și pătimașă a unei fulgurații ireparabile.

III. Subterfugiile speranței, ca și argumentele rațiunii se arată neputincioase în fața obsesiei morții : nimicnicia lor ațîță doar pofta de a muri. Pentru a învinge această poftă, nu există decît o singură „metodă” : să o trăiești pînă la capăt, să-i înduri toate deliciile, toate spaimile, să nu faci nimic pentru a o eluda. O obsesie trăită pînă la saturație se anulează prin propriile-i excese. Stăruind asupra Infinitului morții, gîndirea ajunge să-l *uzeze*, să ne inspire sila de el, preaplin *negativ* ce nu cruță nimic și care, înainte de a compromite și de a micșora atracția morții, ne dezvăluie cît e de zadarnică viața.

Cel care nu s-a dedat voluptăților angoasei, cel care nu a savurat în gînd primejdiile proprii sale stingeri și nu a gustat din crude și dulci nimiciri, nu se va vindeca niciodată de obsesia morții : va fi chinuit de ea pentru vina de a-i fi rezistat ; în timp ce acela care, deprins cu disciplina spaimei și medîtîndu-și putreziciunea, s-a redus în mod voit la cenușă, va privi spre

trecutul morții — el însuși nefiind decît un în-viat care nu mai poate trăi. „Metoda“ sa îl va fi vindecat atît de viață, cît și de moarte.

Orice experiență capitală e nefastă : straturile existenței sînt lipsite de grosime ; cel care scotocește prin ele, arheolog al inimii și al ființei, se află, la capătul cercetărilor, în fața unor profunzimi vide. Zadarnic va regreta podoaba aparențelor.

Astfel, Misterele antice, pretinse revelații ale tainelor ultime, nu ne-au lăsat nimic în materie de cunoaștere. Inițiații erau neîndoielnic siliți să nu transmită nimic ; este totuși de ne-conceput ca printre ei să nu se fi găsit nici măcar un singur flecar ; ce poate fi mai opus naturii umane decît o asemenea încăpăținare în a păstra o taină ? De fapt, nu există nici o *taină* ; existau rituri și fioruri. Vălurile o dată ridicate, nu puteau dezvălui nimic altceva decît abisuri lipsite de orice consecință. *Nu există decît inițierea întru neant — și întru ridicolul de a fi viu.*

...Și mă gîndesc la un Eleusis al inimilor ce nu mai sînt înșelate, la un Mister limpede, fără zei și fără vehemențele iluziei.

La marginea clipelor

Imposibilitatea de a plînge întreține în noi gustul pentru lucruri, și le face să existe încă : ea ne împiedică să le secătuim savoarea și să le părăsim. Cînd, pe atîtea drumuri și țăr-

muri, ochii noștri refuzau să se înece în ei înșiși, ei apărau prin uscăciunea lor obiectul care îi fermeca. Lacrimile noastre risipesc natura, așa cum transele noastre îl risipesc pe Dumnezeu... Dar, în cele din urmă, ele ne risipesc pe noi înșine. Căci noi nu *sîntem* decît prin refuzul de a da frîu liber dorințelor noastre supreme : lucrurile care intră în sfera admirației sau a tristeții noastre nu rămîn aici decît pentru că noi nu le-am sacrificat și nici binecuvîntat cu un lichid rămas bun.

...Și astfel, după fiecare noapte, regăsim-ne în fața unei zile noi, irealizabila necesitate de a o umple ne înspăimîntă ; și, străini în lumină, ca și cum lumea s-ar fi cutremurat inventîndu-și Astrul, fugim de lacrimi — căci una singură ar fi de ajuns spre a ne lepăda din Timp.

Dezarticularea timpului

Clipele curg una după alta : nimic nu le investește cu iluzia unui conținut sau cu aparența unei semnificații ; ele se desfășoară ; cursul lor este și al nostru ; le contemplăm scurgerea, prizonieri ai unei percepții stupide. Golul inimii în fața golului timpului : două oglinzi reflectîndu-și absența față-n față, una și aceeași imagine a nimicniciei... Ca sub efectul unei idioții visătoare, totul se nivelează : nici vîrfuri nici abisuri... Unde să descoperi poezia minciunilor, pintenul unei enigme ?

Cel care nu cunoaște plictisul se află încă în copilăria lumii, cînd evii așteptau să se nască ; el rămîne închis față de timpul obosit ce-și supraviețuiește, care-și rîde de propriile-i dimensiuni, și moare în pragul propriului său... viitor, tîrînd cu el materia, înălțată brusc la un lirism al negației. Plictisul este ecoul din noi al timpului ce se destramă..., revelația golului, sleirea delirului care susține — sau inventează — viața...

Creator de valori, omul este ființa delirantă prin excelență, pradă credinței că există ceva, deși este de-ajuns să-și țină răsufarea : totul se oprește ; să-și suspende emoțiile : nimic nu mai freamătă ; să-și supprime capriciile : totul devine searbăd. Realitatea este o creație a exceselor, a nemăsurii și a nesăbuițelor noastre. Ne înfrînăm palpitațiile ? Cursul lumii se încetinește ; fără înfierbîntările noastre, spațiul este de gheață. Timpul însuși nu curge decît pentru că dorințele noastre zămislesc acest univers decorativ pe care l-ar despuia pînă și o fărîmă de luciditate. Un grăunte de clarviziune ne reduce la condiția noastră primordială : goliciunea ; o umbră de ironie ne dezbracă de veșmintele ridicole ale speranței, care ne îngăduie să ne înșelăm și să imaginăm iluzia : orice drum potrivnic duce în afara vieții. Plictisul nu este decît începutul acestui itinerariu... El ne face să simțim că timpul se scurge prea greu, inapt să ne dezvăluie un sfîrșit. Desprinși de orice obiect, neavînd nimic de

asimilat din exterior, ne distrugem încetul cu încetul de vreme ce viitorul nu ne mai oferă o rațiune de a fi.

Plictisul ne dezvăluie o eternitate care nu este depășirea timpului, ci ruina lui ; el este infinitul sufletelor ce au putrezit din lipsă de superstiții : un absolut plat, în care nimic nu mai împiedică lucrurile să se învîrtească întruna, în căutarea propriei lor căderi.

Viața se creează în delir și se desface în plictis.

(Cel care suferă de un rău anume nu are dreptul să se plîngă : el are o ocupație. Marii suferinzi nu se plictisesc niciodată : boala îi umple, tot astfel cum remușcarea îi hrănește pe marii vinovați. Căci orice suferință intensă suscită un simulacru de plenitudine și propune conștiinței o realitate teribilă, pe care nu o poate eluda ; în timp ce suferința fără *motiv* în această nefericire temporală care este plictisul nu opune conștiinței nimic care să o silească la un demers rodnic. Cum să te vindecî de un rău nelocalizat și cu totul imprecis, care lovește trupul fără să lase vreo urmă, care se strecoară în suflet fără să lase vreun semn ? El seamănă cu o boală căreia i-am fi supraviețuit, dar care ne-ar fi absorbit posibilitățile, *rezervele de atenție*, și ne-ar fi lăsat neputincioși să umplem golul care urmează dispariției spaimelor și chinurilor noastre. Infernul e un port liniștit pe lîngă această înstrăinare în timp, pe lîngă această lîncezeală golită și buimacă ; cufundați în ea, nu vedem nimic altceva decît

spectacolul universului care se cariază sub privirile noastre.

Ce terapeutică să folosim împotriva unei boli de care nu ne mai aducem aminte și ale cărei urmări mușcă din viața noastră ? Cum să inventezi un leac al existenței, cum să închei această vindecare fără de sfârșit ? Și cum să te însănătoșești de propria-ți naștere ?

Plictisul, această convalescență *incurabilă*...

Superba inutilitate

În afară de scepticii greci și de împărații romani din perioada decadenței, toate spiritele par aservite unei vocații municipale. Doar ei s-au emancipat, unii prin îndoială, ceilalți prin demență, de obsesia insipidă de a fi util. Promovînd arbitrariul la rangul de exercițiu sau de vertij, după cum erau filozofi sau vlăstari dezabuzăți ai vechilor cuceritori, ei nu erau legați de nimic : prin această latură, ne amintesc de sfinți. Dar în timp ce aceștia nu se vor prăbuși niciodată, ei se găseau la discreția propriului lor joc, stăpîni și victime ale capriciilor lor, adevărați singuratici, de vreme ce singurătatea lor era sterilă. Nimeni nu a luat-o drept exemplu, și ei înșiși nu o propuneau nimănui ; de aceea nici nu comunicau cu „semenii“ lor decît prin ironie și teroare...

Să fii cel prin care are loc descompunerea unei filozofii sau a unui imperiu : ne putem oare închipui un prilej de mîndrie mai trist și

mai măreț ? Să ucizi pe de o parte adevărul și pe de altă parte măreția, manii prin care trăiesc spiritul și cetatea ; să zgudui din temelii edificiul amăgirilor pe care se sprijină orgoliul gânditorului și al cetățeanului ; să mlădiezi, pînă la deformare, resorturile bucuriei de a concepe și de a voi ; să discreditezi, prin subtilitățile sarcasmului și ale supliciului, abstracțiile tradiționale și obiceiurile onorabile — ce efervescență delicată și sălbatică ! Nu există farmec acolo unde zeii nu mor sub ochii noștri. La Roma, unde erau înlocuiți, importați, unde erau văzuți veștejindu-se, mare era plăcerea de a invoca fantome, cu teama însă că această versatilitate sublimă va capitula în fața asaltului vreunei severe și impure zeități. Ceea ce s-a și întîmplat.

Nu-i ușor să distrugi un idol : asta cere tot atît timp cît pentru a-l înălța și a-l adora. Căci nu-i de ajuns să-i nimicești simbolul material, ceea ce este simplu ; ci rădăcinile din suflet. Cum să-ți întorci privirile către epocile crepusculare — cînd trecutul pierdea sub ochii pe care doar vidul îi putea orbi — fără să te înduioșeze marea artă care este moartea unei civilizații ?

...Și astfel visez că am fost unul dintre acei sclavi, veniți dintr-un ținut improbabil, trist și barbar, pentru a-mi tîrî în agonia Romei o vagă deznădejde, înfrumusețată cu sofisme grecești. În ochii goi ai statuilor, în idolii micșorați de superstiții pe cale de a se stinge, aș fi găsit uitarea strămoșilor, a servituților și a părerilor

de rău. Cununîndu-mă cu melancolia vechilor simboluri, m-aş fi eliberat ; aş fi împărtăşit demnitatea zeilor părăsiţi, apărîndu-i împotriva crucilor viclene, împotriva năvalei de slugi şi de martiri, şi nopţile mele şi-ar fi căutat odihna în demenţa şi desfrîul Cezarilor. Expert în dezamăgiri, străpungînd cu toate săgeţile unei înţelepciuni pervertite noile fervori, — în preajma curtezanelor, în lupanare sceptice sau în circuri cu fastuoase cruzimi, mi-aş fi năclăit judecăţile cu viciu şi sînge, pentru a dilata logica pînă la dimensiuni pe care ea nu le-a visat niciodată, pînă la dimensiunile lumilor ce mor.

Exegeza decăderii

Fiecare din noi s-a născut cu o doză de puritate, predestinată să fie coruptă prin frecventarea celorlalţi oameni, prin acest păcat împotriva singurătăţii. Căci fiecare din noi face chiar imposibilul pentru a nu rămîne pradă sieşi. Semenul nostru nu este fatalitate, ci ispită a decăderii. Incapabili să rămînem cu mîinile curate şi să ne păstrăm sufletele neprihănite, ne murdărim în contact cu o sudoare străină, ne tăvălim, însetaţi de dezgust şi împătimiţi de scîrnă, în noroiul unanim. Şi cînd visăm la mări preschimbate în apă sfinţită, e prea tîrziu ca să ne cufundăm în ele, iar corupţia noastră prea adîncă ne împiedică să ne înecăm : lumea ne-a pîngărit singurătatea ; urmele lăsate pe noi de ceilalţi ajung de neşters.

Pe scara creaturilor, doar omul inspiră un dezgust constant. Repulsia pe care o trezește un animal e trecătoare; ea nu se coace nicidecum în cugetul nostru, în timp ce semenii noștri ne bîntuie gîndurile, se infiltrează în mecanismul desprinderii noastre de lume, pentru a ne confirma în sistemul nostru de refuz și de neaderență. După fiecare conversație, al cărei rafinament arată nivelul unei civilizații, de ce nu-i cu putință să nu regretăm Sahara și să nu invidiem plantele sau monologurile infinite ale zoologiei ?

Prin fiecare cuvînt cîștigăm o victorie asupra neantului doar pentru a-i îndura și mai mult stăpînirea asupra noastră. Murim direct proporțional cu numărul cuvintelor pe care le aruncăm în jurul nostru... Cei care vorbesc nu au secrete. Și noi vorbim cu toții. Ne trădăm, ne dăm în vileag inima ; călău al indicibilului, fiecare se înverșunează să distrugă toate misterele, începînd cu ale sale. Îi întîlnim pe ceilalți doar pentru a ne înjosi împreună în goana către vid : schimb de idei, mărturisiri sau intrigi. Curiozitatea a provocat nu numai prima cădere, ci și nenumăratele căderi de fiecare zi. Viața nu-i decît această nerăbdare de a decădea, de a prostitua singurătățile virginale ale sufletului, prin dialog, această negație imemorială și cotidiană a Paradisului. Omul nu ar trebui să se asculte decît pe sine, în extazul fără de sfîrșit al Verbului netransmisibil, să-și făurească vorbe pentru propriile-i tăceri și acorduri perceptibile doar părerilor sale de rău.

Dar el este palavragiul universului ; vorbește în numele celorlalți ; eul său iubește pluralul. Iar cel care vorbește în numele celorlalți e totdeauna impostor. Politicienii, reformatorii și toți cei care invocă un pretext colectiv sînt niște trișori. Doar minciuna artistului nu este totală, căci el nu se inventează decît pe sine. În afara abandonării în voia incomunicabilului, a suspendării printre emoțiile noastre neconsolate și mute, viața nu-i decît zarvă peste o întindere lipsită de coordonate, iar universul, o geometrie epileptică.

(Pluralul implicit al lui „se” și pluralul mărturisit al lui „noi” constituie refugiul confortabil al falsei existențe. Doar poetul își ia răspunderea lui „eu”, doar el vorbește în propriul său nume, doar el are dreptul să o facă. Poezia devine bastardă cînd e permeabilă la profeție sau la doctrină : „misiunea” sugrumă cîntul, ideea împiedică zborul. Latura „generoasă” a lui Shelley face din cea mai mare parte a operei sale ceva caduc ; din fericire, Shakespeare nu a „slujit” niciodată nimic.

Triumful neautenticității se desăvîrșește în activitatea filozofică, mod de a se complăcea în anonimul „se” și în activitatea profetică (religioasă, morală sau politică), apoteoză a lui „noi”. *Definiția* este minciuna spiritului abstract ; *formula inspirată*, minciuna spiritului militănt : la originea unui templu se află tot-

deauna o definiție ; o formulă adună totdeauna credincioși. Astfel încep toate învățăturile.

Atunci cum să nu te întorci către poezie ? Ea are — ca și viața — scuza de a nu *dovedi* nimic.)

Coalție împotriva morții

Cum să-ți imaginezi viața celorlalți, când însăși viața ta îți pare aproape de neconceput ? Întâlnești o ființă, o vezi cufundată într-o lume impenetrabilă și de nejustificat, într-un morman de convingeri și de dorințe care se suprapun realității ca un edificiu morbid. Fiindcă și-a făurit un sistem de erori, acea ființă suferă pentru motive a căror nimicnicie înspăimîntă spiritul și se dăruie unor valori al căror ridicol sare în ochi. Încercările sale ar putea părea altceva decît niște fleacuri, iar simetria febrilă a preocupărilor sale ar putea fi mai bine întemeiată decît un edificiu de baliverne ? Observatorului din afară, absolutul fiecărei vieți i se dezvăluie ca interșanjabil, și orice destin, deși de neclintit în esența sa, ca arbitrar. Când convingerile noastre par roadele unei frivole demențe, cum să tolerăm pasiunea celorlalți pentru ei înșiși și pentru propria lor multiplicare în utopia fiecărei zile ? În urma căreia necesități se închide acesta într-o lume particulară de predilecții, iar celălalt într-o alta ?

Cînd ascultăm, îndurîndu-le, confidențele unui prieten sau ale unui necunoscut, revelația secretelor sale ne umple de stupeoare. Chinurile lor țin oare de dramă sau de farsă ? Totul depinde, și în toate privințele, de bunăvoința sau de exasperarea oboselii noastre. Fiecare destîn nefiind decît un mîreu același cîntecel care freamătă în jurul cîtorva pete de sînge, numai capriciile noastre vor vedea în înlănțuirea acelor suferințe o ordine zadarnică și amuzantă sau un pretext pentru milă.

Cum e greu să aprobăm motivele pe care le invocă ființele, ori de cîte ori ne despărțim de fiecare dintre ele, întrebarea ce ne vine în minte este totdeauna aceeași : cum de nu se omoară ? Căci nimic nu-i mai firesc decît să-ți imaginezi sinuciderea celorlalți. Cînd ai priceput, printr-o intuiție tulburătoare și care poate fi ușor reînnoită, propria-ți inutilitate, e de neînțeles cum de ceilalți nu au aceeași intuiție. Să te suprimi pare o faptă atît de limpede și atît de simplă ! De ce este ea totuși atît de rară, de ce toată lumea o eludează ? Pentru că, deși rațiunea condamnă pofta de a trăi, *nimicul* care prelungește faptele are totuși o forță superioară oricărui absolut ; el lămurește coaliția tacită a muritorilor împotriva morții ; nu este numai simbolul existenței, ci existența însăși ; e totul. Și acest nimic, acest tot nu poate da un sens vieții, dar o silește să persevereze în ceea ce ea este : o *stare de nesinucidere*.

Supremația adjectivului

Cum nu poate exista decît un număr restrîns de atitudini în fața problemelor ultime, spiritul se află circumscris în expansiunea sa de limita firească a *esențialului*, de imposibilitatea de a multiplica la nesfîrșit dificultățile capitale : istoria încearcă doar să schimbe chipul unui număr de interogații și de soluții. Spiritul inventează doar o serie de calificări noi ; el botează din nou elementele sau caută în lexicurile sale epitețe mai puțin uzate pentru aceeași neclintită durere. Oamenii au suferit întotdeauna, dar suferința a fost sau „sublimă” sau „dreaptă” sau „absurdă”, în funcție de vederile de ansamblu întreținute de momentul filozofic. Nefericirea constituie urzeala a tot ce respiră ; dar modalitățile sale au evoluat ; ele au alcătuit această succesiune de aparențe ireductibile, care îl fac pe fiecare om să creadă că el e primul care suferă astfel. Orgoliul acestei unicități îl îndeamnă să-și iubească răul și să-l îndure. Într-o lume de suferințe, fiecare dintre ele este solipsistă în raport cu toate celelalte. Originalitatea nefericirii este datorată calității verbale care o izolează în totalitatea cuvintelor și a senzațiilor...

Calificativele se schimbă : această schimbare se numește progres al spiritului. Suprimați-le pe toate : ce-ar mai rămîne din civilizație ? Diferența dintre inteligență și prostie rezidă în mînuirea adjectivului, a cărui monotonă folosință constituie banalitatea. Dumnezeu

Însuși nu trăiește decît prin adjectivele pe care i le adăugăm ; iată însăși rațiunea de a fi a teologiei. Astfel, omul, calificînd totdeauna în mod diferit monotonia nefericirii sale, nu se justifică în fața spiritului decît prin căutarea pătimașă a unui adjectiv nou.

(Și totuși această căutare e jalnică. Mizeria *expresiei*, care e și mizeria spiritului, se manifestă în sărăcia cuvintelor, în secătuirea și degradarea lor : atributele prin care determinăm lucrurile și senzațiile zac în cele din urmă în fața noastră asemenea unor leșuri verbale. Și ne îndreptăm privirile încărcate de păreri de rău către timpul cînd ele miroseau doar a mucgai. Orice alexandrinism izvorăște la început din nevoia de a *aerisi* cuvintele, de a combate ofilirea lor printr-un rafinament alert ; dar sfîrșește într-o oboseală în care spiritul și verbul se contopesc și se descompun. (Etapă ideal ultimă a unei literaturi și a unei civilizații : să ne închipuim un Valéry cu sufletul unui Nero...)

Atîta vreme cît simțurile noastre proaspete și sufletul nostru naiv se regăsesc și se delectează în universul calificărilor, ele prosperă la nimereală, în voia adjectivului, care, odată disecat, se dovedește impropriu și deficient. Spunem despre spațiu, despre timp și suferință că sînt infinite ; dar *infinis* nu înseamnă mai mult decît : frumos, sublim, armonios, urît... Vrem să ne silim să vedem în adîncul cuvintelor ?

Nu zărim nimic, fiecare dintre ele, desprins de sufletul expansiv și fertil, fiind vid și nul. Puterea inteligenței se exercită proiectînd asupra lor un luciu, șlefuiindu-le și dîndu-le strălucire ; această putere, ridicată la rangul de sistem, se numește *cultură* — foc de artificii pe fundalul neantului.)

Diavolul liniștit

De ce e oare Dumnezeu atît de searbăd, de vlăguit, de puțin pitoresc ? De ce-i lipsit de interes, de vigoare, de actualitate, și de ce ne seamănă atît de puțin ? Să existe o imagine mai puțin antropomorfică și mai gratuit îndepărtată ? Cum de-am putut proiecta asupra-i luciri atît de palide și forțe atît de șovăielnice ? Unde ni s-au scurs energiile, unde ni s-au revărsat dorințele ? Cine ne-a sorbit prisosul de insolență vitală ?

Ne vom întoarce fața către Diavol ? Dar nu vom ști să ne rugăm lui : să-l adorăm ar însemna să ne rugăm introspectiv, să ne rugăm *nouă*. Nu te rogi evidenței : *exactitatea* nu este obiect de cult. Ne-am investit în dublul nostru toate atributele și, pentru a-l împodobi cu o părelnică solemnitate, l-am înveșmîntat în negru : viețile și virtuțile noastre îndoliate. Înzestrîndu-l cu răutate și cu perseverență, calitățile noastre dominante, ne-am dat toată osteneala să-l facem să fie cît mai viu ; forțele

noastre s-au istovit făurindu-i imaginea, zămislindu-l ager, săltăreț, inteligent, ironic și, mai ales, meschin. Rezervele de energie de care dispuneam pentru a-l făuri pe Dumnezeu se reduceau la nimic. Atunci am recurs la imaginația și la puținul sînge care ne mai rămînea : Dumnezeu nu putea fi decît rodul anemiei noastre : o imagine tremurătoare și rahitică. El este blînd, bun, sublim, drept. Dar cine se recunoaște în acest amestec mirosind a apă de trandafiri și izgonit în transcendență ? O ființă fără duplicitate nu are profunzime și mister ; ea nu ascunde nimic. Doar puritatea e semn al realității. Iar sfinții nu sînt cu desăvîrșire lipsiți de interes, tocmai pentru că sublimul lor alunecă în roman, și eternitatea lor se pretează la biografie ; *viețile* lor arată că au părăsit lumea pentru un *gen* care ne poate captiva din cînd în cînd...

Pentru că e plin de viață, Diavolul nu are nici un altar : omul se recunoaște prea mult în el ca să-l adore ; îl urăște cu bună știință ; se repudiază, și întreține atributele sărăcăcioase ale lui Dumnezeu. Dar Diavolul nu se plînge și nu aspiră să întemeieze o religie : nu sîntem oare aici ca să-l ferim de inaniție și de uitare ?

Plimbare pe circumferință

În cercul care închide ființele într-o comunitate de interes și speranțe, spiritul potrivit mirajelor își croiește un drum de la centru că-

tre periferie. El nu mai poate auzi de aproape colcăirea oamenilor ; vrea să privească de la o cît mai mare depărtare simetria blestemată care îi leagă. Vede pretutindeni martiri : unii sacrificîndu-se pentru nevoi vizibile, ceilalți pentru necesități incontrolabile, toți gata să-și îngroape numele sub o certitudine ; și, cum nu toți pot ajunge la ea, cei mai mulți ispășesc prin banalitate prisosul de sînge la care au visat... Viețile lor sînt făcute dintr-o imensă libertate de a muri, de care n-au știut să se folosească : holocaust inexpresiv al istoriei, îi înghite, așadar, groapa comună.

Dar cel ce iubește cu fervoare despărțirile, căutînd drumuri pe care hoardele nu le bîntuie, se retrage către marginea cea mai îndepărtată și evoluează pe linia cercului, pe care nu o poate trece atîta vreme cît este supus trupului ; totuși, Conștiința plutește mai departe, cu desăvîrșire pură, într-un plictis fără ființe sau obiecte. Nemaисуferind, superioară pretextelor care invită la moarte, ea îl uită pe *omul* care o îndură. Mai ireală decît o stea percepută într-o halucinație, ea sugerează condiția unei piruete siderale — în timp ce pe circumferința vieții sufletul se plimbă neîntîlnindu-se decît pe sine și neputința-i de a răspunde la chemarea Golului.

Duminicile vieții

Dacă după-amiezile de duminică ar fi prelungite luni de zile, unde ar ajunge omenirea, emancipată de sudoare, liberă de povara primului blestem ? Ar merita să facem această experiență. E mai mult decât probabil că asasinatul ar deveni unicul divertisment, că desfrîul ar părea candoare, urletul melodie și rînjetul iubire. Senzația imensității timpului ar transforma fiecare secundă într-un chin de neîndurat, cadrul unei execuții capitale. În inimile pline de poezie și-ar face sălaș canibalismul blazat și tristețea de hienă ; măcelarii și călăii s-ar stinge în lîncezeală ; bisericile și bordurile ar răsuna de suspine. *Universul preschimbat în după-amiază de duminică...*, iată definiția plictisului — și sfîrșitul universului... Dezlegați Istoria de blestemul care atîrnă deasupra ei : ea se anulează pe dată, așa cum existența, în golul absolut, își arată ficțiunea. Truda construită în nimic făurește și consolidează mituri ; beție elementară, ea ațîță și întreține credința în „realitate“ ; dar contemplarea purei existențe, contemplare independentă de gesturi și obiecte, nu asimilează decât ceea ce nu este...

Trîndavii înțeleg mai multe lucruri și sînt mai profunzi decât cei ce se zbuciumă muncind : nici o muncă nu le limitează orizontul ; născuți într-o veșnică duminică, ei privesc — și se privesc privind. Lenea e un scepticism fiziologic, îndoiala cărnii. Într-o lume împătimită în trîndăvie, ar fi singurii care nu ar ucide. Dar

ei nu fac parte din umanitate și, neasudînd în trudă, trăiesc fără să îndure urmările Vieții și ale Păcatului. Nefăcînd nici binele, și nici răul, ei disprețuiesc — spectatori ai epilepsiei umane — săptămînilor timpului, strădaniile care asfixiază conștiința.

Prin ce i-ar putea înspăimînta o prelungire nelimitată a anumitor după-amieze ? Poate doar prin regretul de a fi susținut evidențe grosolan elementare. Atunci, exasperați că se află în plin adevăr, ar putea să-i imite pe ceilalți, complăcîndu-se în ispita înjositoare a treburilor zilnice. Iată primejdia care amenință lenea — miraculoasă supraviețuire a paradisului.

(Singura funcție a iubirii este de a ne ajuta să îndurăm după-amiezile de duminică, atît de crude și de nemăsurat, care ne rănesc pentru întreaga săptămîină — și pentru eternitate.

Fără deprinderea spasmului ancestral, am avea nevoie de o mie de ochi pentru lacrimi ascunse, sau de unghii pe care să le roadem, unghii kilometrice... Cum să ucizi altminteri acest timp care nu mai curge ? În duminicile fără sfîrșit, *răul de a fi* se manifestă din plin. Ajungi uneori să uiți de tine însuși în cîte ceva ; dar cum să uiți de tine în lumea însăși ? O asemenea imposibilitate e definiția acestui rău. Cel care a fost lovit de el nu se va mai vindeca niciodată, chiar dacă universul s-ar schimba cu totul. Doar sufletul ar trebui să i se schimbe, dar el nu se poate schimba ; de

aceea, pentru el *a exista* nu are decît un singur sens : a se cufunda în suferință — pînă cînd exercițiul unei zilnice nirvanizări îl va ridica la perceperea irealității...)

Demisie

Sala de așteptare a unui spital : o bătrînă îmi explică boala ei... Controversele dintre oameni, uraganele istoriei — nimicuri, în ochii ei ; doar boala ei domnește peste spațiu și durată. „Nu pot mânca, nu pot dormi, mi-e teamă, cred că am aici puroi“, spunea mîngîindu-și falca, de parcă însăși soarta lumii ar fi depins de ea. Acest exces de atenție față de sine din partea unei decrepite oarecare, mă făcu în primul moment să ezit între spaimă și greață ; apoi, am părăsit spitalul, înainte să-mi vină rîndul, hotărît să *renunț* pentru totdeauna la durerile mele...

„Cincizeci și nouă de secunde din fiecare minut al meu — socoteam, de-a lungul străzilor — au fost închinare suferinței sau... ideii de suferință. De ce n-am fost mai bine piatră ! «Inima» : originea tuturor chinurilor... Mai bine obiect... aspir la binecuvîntarea materiei și a opacității. Zborul năuc al unei musculițe mi se pare o faptă de apocalips. Să ieși din tine înseamnă să păcătuiești... Vîntul, nebunie a aerului ! Muzica, nebunie a tăcerii ! Capitulînd în fața vieții, această lume a nesocotit neantul... Renunț la mișcare și la visele mele. Ab-

sență ! Vei fi singura mea glorie... «Dorința» fie pentru totdeauna ștearsă din dicționare și suflete ! Mă retrag din fața farsei ametoitoare a zilei de mâine. Și chiar dacă mai am încă unele speranțe, mi-am pierdut pentru totdeauna *facultatea de a spera.*“

Animalul indirect

Ajungi la o adevărată derută dacă te tot gîndești, stăpînit de una și aceeași obsesie, că omul există, că el este ceea ce este — și că nu poate fi altul. Dar *ce este el* o spun nenumărate definiții, fără însă ca vreuna să se impună : cu cît sînt mai arbitrare, cu atît par mai valabile. Absurditatea cea mai înaripată și banalitatea cea mai greoaie i se potrivesc în egală măsură. Din infinitatea atributelor sale se alcătuieste ființa cea mai imprecisă pe care o putem concepe. În timp ce animalele merg drept la țintă, el se pierde în ocolișuri ; e animalul indirect prin excelență. Reflexele sale ciudate — din repaosul cărora rezultă conștiința — îl transformă într-un convalescent care aspiră la boală. Nimic în el nu-i sănătos ; doar faptul că a fost cîndva. Înger care și-a pierdut aripile sau maimuță care și-a pierdut părul, el nu a putut ieși din anonimatul creaturilor decît în momentele de eclipsă a sănătății sale. Sîngele lui rău alcătuit a permis infiltrarea incertitudinii, a unor rudimente de probleme ; vitalitatea sa rău orînduită — intruziunea unor

semne de întrebare și a unor semne de mirare. Cum să definim virusul care, minîndu-i somnolența, l-a copleșit cu o stare de veghe în plină siestă a celorlalte ființe ? Ce vierme s-a înstăpînit pe odihna-i, ce agent primitiv al cunoașterii l-a silit să-și întîrzie faptele, să-și oprească poftele în loc ? Cine a introdus în ferocitatea lui prima picătură de melancolie ? Ieșit din colcăiala celorlalte viețuitoare, el și-a creat o dezordine mai subtilă, exploatîndu-și cu minuziozitate relele unei vieți smulse ei înseși. Din tot ce a încercat pentru a se vindeca de el însuși, s-a alcătuit o boală mai ciudată : „civilizația“ sa nu-i decît strădania de a găsi leacul unei stări incurabile — și dorite. Spiritul se veștejește în apropierea sănătății : omul este infirm — sau nu este. Cînd, după ce a gîndit la toate, se gîndește la el însuși — căci nu ajunge aici decît prin mijlocirea ocolită a universului și ca la o ultimă problemă pe care și-o pune —, rămîne surprins și uimit. Dar continuă să prefere naturii care eșuează la nesfîrșit în sănătate, propriul său eșec.

(De la Adam încoace, întreaga strădanie a oamenilor a fost să-l modifice pe *om*. Intențiile reformatoare și pedagogice, exercitate în detrimentul unor *date* ireductibile, denaturează gîndirea, falsificîndu-i mișcarea. Cel mai înverșunat dușman al cunoașterii este instinctul educator, optimist și virulent, de care filozofii nu pot scăpa : cum să nu se molipsească de el și sistemele lor ? În afară de Iremediabil, totul

e fals ; falsă este și această civilizație care vrea să-l combată, false sînt și adevărurile cu care ea se înarmează.

Cu excepția scepticilor antici și a moraliștilor francezi, ne-ar fi greu să cităm un singur gînditor ale cărui teorii, în mod discret sau explicit, să nu-și fi propus să-l modeleze pe om. El însă, deși școlit de alaiul nobilelor precepte propuse curiozității sale, oferite înflăcărării și rătăcirii sale, dănuie neschimbat. În timp ce toate ființele își au locul în natură, el rămîne o creatură metafizic divagantă, pierdută în Viață, insolită în cadrul Creației. Scopul istoriei nimeni nu l-a găsit ; dar toată lumea a propus unul ; și avem o colcăire de scopuri atît de divergente și de năstrușnice, încît însăși ideea de finalitate e anulată, găsindu-și sfîrșitul ca un derizoriu produs al spiritului.

Fiecare îndură în propria ființă această *unitate de dezastre* : fenomenul *om*. Și singurul sens al timpului este de a multiplica aceste unități, de a îngroșa la nesfîrșit aceste suferințe verticale care se sprijină pe un strop de materie, pe orgoliul unui prenume și pe o singurătate fără scăpare.)

Cheia puterii noastre de a îndura

Cel care ar izbuti, datorită unei imaginații milostive, să înregistreze toate suferințele, să fie contemporan cu toate chinurile și cu toate neliniștile oricărei clipe, acela — presupunînd

că o asemenea ființă ar putea exista — ar fi un monstru de iubire și cea mai mare victimă din istoria inimii. Dar e inutil să ne închipuim o asemenea imposibilitate. Trebuie doar să purcedem la cercetarea propriei noastre ființe, să practicăm arheologia spaimelor noastre. Înaintăm în chinul zilelor, pentru că nimic nu le oprește mersul în afara durerilor noastre ; cele ale celorlalți ni se par explicabile și susceptibile de a fi depășite ; credem că ei suferă pentru că nu au destulă voință, destul curaj sau luciditate. Fiecare suferință, în afară de a noastră, ni se pare legitimă sau ridicol de inteligibilă ; altminteri, nefericirea ar fi singura constantă în caracterul schimbător al sentimentelor noastre. Dar noi nu purtăm decît doliul născut din suferința noastră. Dacă am putea înțelege și iubi infinitatea agoniilor ce se tîrăsc în jurul nostru, toate viețile care sînt tot atîtea morți ascunse, ne-ar trebui tot atîtea inimi cîte ființe care suferă. Și dacă am avea o memorie miraculos de actuală, care ar păstra prezentă totalitatea nefericirilor noastre trecute, ne-am prăbuși sub o asemenea povară. *Viața nu e cu putință decît datorită limitelor imaginației și memoriei noastre.*

Ne sorbim puterea din uitare și din incapacitatea de a ne reprezenta pluralitatea destinelor simultane. Nimeni nu ar putea supraviețui înțelegerii instantanee a durerii universale, fiecare inimă neputînd îndura decît o anumită

cantitate de suferință. E ca și cum capacitatea noastră de a îndura ar avea limite materiale ; totuși, expansiunea fiecărei nefericiri le atinge și uneori le depășește : iată prea adeseori originea dezastrului nostru. De aici se naște impresia că fiecare durere, fiecare suferință sînt infinite. Sînt, într-adevăr, dar numai pentru noi, pentru limitele inimii noastre ; iar dacă aceasta ar avea dimensiunile spațiului nesfîrșit, suferințele noastre ar fi și mai vaste, căci orice durere se substituie lumii, iar fiecare nefericire are nevoie de un alt univers. Zadarnic încercă rațiunea să ne arate proporțiile infinitezimale a ceea ce ni se întîmplă ; ea eșuează în fața înclinației noastre pentru proliferarea cosmogonică. Astfel, adevărata nebulă nu se datorează niciodată hazardurilor sau dezastrurilor creierului, ci falsei concepții despre spațiu pe care și-o făurește inima...

Anulare prin izbăvire

O doctrină a mîntuirii nu are sens decît dacă pornim de la ecuația existentă — suferința. La această ecuație nu ajungem nici printr-o constatare neașteptată, nici printr-o serie de raționamente, ci prin elaborarea inconștientă a tuturor clipelor noastre, prin contribuția tuturor experiențelor noastre, infime sau capitale. Cînd purtăm în noi germenii

decepțiilor și un fel de sete de a-i vedea încolțind, dorința ca lumea să ne infirme la fiecare pas speranțele multiplică verificările voluptuoase ale răului. Argumentele vin doar după aceea ; doctrina se construiește : nu mai rămîne decît primejdia „înțelepciunii“. Dar dacă nu vrem să ne eliberăm de suferință sau să învingem contradicțiile și conflictele ? Dar dacă preferăm *uniformității* unui impas sublim, nuanțele nedesăvîșirii și dialecticile afective ? Mîntuirea sfîrșește totul ; și ea ne sfîrșește. Cine, o dată mîntuit, mai îndrăznește să se numească pe sine viu ? Nu trăim cu adevărat decît prin refuzul de a ne izbăvi de suferință și printr-un fel de ispită religioasă a lipsei de religie. Ideea mîntuirii nu-i bîntuie decît pe asasini și pe sfinți, pe cei care au ucis ori au depășit creatura ; ceilalți se tăvălesc — beți morți — în imperfecțiune...

Eroarea oricărei doctrine a izbăvirii este aceea de a suprima poezia, climat al nedesăvîșirii. Poetul s-ar trăda pe sine, dacă ar aspira la mîntuire : mîntuirea e moartea cîntecului, negarea artei și a spiritului. Cum să te simți solidar cu o împlinire ? Ne putem rafina și cultiva durerile ; dar cum să ne desprindem de ele fără să rămînem atîrnați în vid ? Supuși în fața blestemului, existăm doar atîta vreme cît suferim. — Un suflet nu se înobilează și nu pierde decît prin cantitatea *de insuportabil* pe care o asumă.

Veninul abstract

Chiar suferințele noastre fără nume, neli-niștile noastre difuze, degenerînd în fiziologie, trebuie readuse, printr-un demers invers, la manoperele inteligenței. Ce ar fi dacă am înălța Plictisul — percepție tautologică a lumii, po-sacă unduire a duratei — la demnitatea unei elegii deductive, dacă i-am oferi ispita unei prestigioase sterilități ? Fără recursul la o ordine superioară a sufletului, acesta sfîrșește în carne — și fiziologia devine ultimul cuvînt al stuporii noastre filozofice. Să transpui otrăvurile nemijlocite în valori de schimb intelectual, să înalți corupția sensibilă la funcția de instrument, sau altminteri să acoperi cu norme impuritatea oricărui sentiment și a oricărei senzații : iată căutarea unei eleganțe necesare spiritului, pe lîngă care sufletul — această hienă patetică — nu este decît profund și sinistru. Spiritul *în sine* nu poate fi decît *superficial*, natura sa fiind preocupată doar de orînduirea evenimentelor conceptuale și nu de implicațiile lor în sferele pe care le *semnifică*. Stările noastre nu-l interesează decît în măsura în care pot fi transpuse. Astfel, melancolia emană din măruntaiele noastre și întîlnește vidul cosmic ; dar spiritul nu o adoptă decît epurată de ceea ce o leagă de fragilitatea simțurilor ; el o *interpretează* ; rafinată, ea devine *punct de vedere* : melancolie categorială. Teoria pîndește și

ne captează veninurile ; și le preschimbă în veninuri mai puțin dăunătoare. Este o degradare *venită de sus*, spiritul iubitor de nebunie pură — fiind dușmanul intensităților.

Conștiința nefericirii

Elemente și fapte — totul te rănește. Să te aperi retrăgîndu-te în dispreț, să te izolezi într-o fortăreață de silă, să visezi la indiferențe supraomenești ? Ecourile timpului te-ar persecuta pînă în ultimele tale absențe... Cînd nimic nu te poate împiedica să sîngerezi, pînă și ideile se colorează în roșu sau se strivesc unele pe altele ca niște tumori. În farmacii nu există nici un leac specific împotriva existenței ; — doar leacuri mărunte pentru fanfaroni. Dar unde este antidotul deznădejdi limpezi, infinit articulate, mîndre și sigure ? Toate ființele sînt nefericite ; dar cîte dintre ele știi asta ? Conștiința nefericirii este o boală prea gravă pentru a figura într-o aritmetică a agoniilor sau în registrele Incurabilului. Ea micșorează prestigiul infernului și convertește abatoarele timpurilor în idile. Ce păcat ai săvîrșit ca să te naști, ce crimă ca să exiști ? Durerea ta, ca și destinul tău sînt fără de motiv. Să suferi cu adevărat înseamnă să accepți invazia nefericirii fără scuza cauzalității, ca pe o favoare a naturii demente, ca pe un miracol negativ...

În fraza Timpului oamenii se inserează ca niște virgule, pe cînd tu, ca s-o oprești, ai încremenit ca un punct.

Gîndirea prin interjecție

Ideea infinitului s-a născut probabil într-o zi de lîncezeală, cînd o vagă melancolie s-a infiltrat în geometrie, ca prim act de cunoaștere ; atunci, în tăcerea reflexelor, un freamăt macabru a izolat percepția de obiectul ei. Cîte dezgusturi sau nostalgii a trebuit să acumulăm, ca să ne trezim în cele din urmă singuri, tragic superiori în fața evidenței ! Un suspin uitat ne-a silit să facem un pas în afara nemijlocitului ; o oboseală banală ne-a îndepărtat de un peisaj sau de o mință ; gemete nedesluite ne-au despărțit de inocențele blînde sau temătoare. Suma acestor distanțe accidentale constituie — bilanț al zilelor și al nopților noastre — abaterea care ne distinge de lume — și pe care spiritul se străduiește să o micșoreze și să o reducă la proporțiile noastre fragile. Dar opera fiecărei osteneli se face simțită : unde să mai căutăm încă materie sub pașii noștri ?

La început, gîndim ca să fugim din lucruri ; apoi, cînd am ajuns prea departe, ca să ne pierdem în părerea de rău că am fugit... Și astfel conceptele noastre se înlănțuie ca niște suspine ascunse, orice judecată ține loc de interjecție, o tonalitate plîngăreață cotropește

demnitatea logicii. Culori funebre întunecă ideile, revărsări ale cimitirului peste paragrafe, miasmă de putreziciune în precepte, ultimă zi de toamnă într-un cristal din afara timpului... Spiritul e fără apărare împotriva miasmelor ce-l asaltează, căci ele țîșnesc din locul cel mai corupt dintre pămînt și cer, din locul unde nebunia zace în iubire, cloacă de utopii și păducherniță de vise : din sufletul nostru. Și chiar dacă am putea schimba legile universului sau i-am putea prevedea capriciile — nefericirile sale, principiul ruinei lui, ne-ar subjuga. Un suflet care să nu fie pierdut ? Arătați-mi-l, ca să facem un proces-verbal, ca știința, sfințenia și comedia să pună stăpînire pe el !

Apoteoza ~~vagului~~

Am putea înțelege esența popoarelor — chiar mai bine decît esența indivizilor — prin felul lor de a participa la *vag*. Evidențele în care ele trăiesc nu le dezvăluie decît caracterul tranzitoriu, periferiile, aparențele lor.

Ceea ce poate exprima un popor nu are decît o valoare istorică : e reușita lui în devenire ; dar ceea ce el nu poate exprima, *eșecul său întru eternitate*, este setea nerodnică de sine : strădania sa de a se secătui prin expresie fiind lovită de neputință, el o înlocuiește prin anumite cuvinte — aluzii la indicibil...

De cîte ori, în peregrinările noastre în afara intelectului, nu ne-am odihnit tulburările la

umbra acestor *Sehnsucht*, *yearning*, *saudade*, a acelor fructe sonore crescute pentru inimi prea coapte ! Să ridicăm vâlul de pe aceste cuvinte : ascund ele unul și același conținut ? E cu puțință ca aceeași semnificație să trăiască și să moară în ramificațiile verbale ale unei rădăcini nedefinite ? Putem concepe că popoare atât de diverse simt nostalgia în același fel ?

Cel care s-ar strădui să găsească formula *răului depărtării* ar deveni victima unei arhitecturi rău alcătuite. Ca să ne întoarcem la originea acestor expresii ale vagului, trebuie să practicăm o regresivă afectivă către esența lor, să ne înecăm în inefabil și să ieșim de acolo cu conceptele sfîșiate. O dată pierdute siguranța teoretică și orgoliul inteligibilului, putem încerca să înțelegem totul, să înțelegem totul *pentru noi înșine*. Ajungem atunci să ne bucurăm în inexprimabil, să ne petrecem zilele la marginea a ceea ce poate fi înțeles și să ne tăvălim în mahalaua sublimului. Pentru a scăpa de sterilitate, trebuie să înflorim pe pragul rațiunii...

A trăi în așteptare, în ceea ce nu este încă, înseamnă a accepta dezechilibrul incitant pe care îl presupune ideea de viitor. Orice nostalgie este o depășire a prezentului. Chiar sub forma regretului, ea capătă un caracter dinamic : vrem să forțăm trecutul, să acționăm retroactiv, să protestăm împotriva ireversibilului. Viața nu are un conținut decît prin violarea timpului. Obsesia unui altundeva este im-

posibilitatea clipei ; și această imposibilitate este nostalgia însăși.

E revelator că francezii au refuzat să simtă și mai ales să cultive imperfecția nedefinitului. Sub formă colectivă, acest rău nu există în Franța : *gîndurile negre* nu au o calitate metafizică, iar *plictisul* este cum nu se poate mai bine îndrumat. Francezii resping orice complicitate față de Posibil ; însăși limba lor elimină orice complicitate cu primejdiile acestuia. Există oare un alt popor care să se găsească mai la largul său în lume, pentru care *a fi la el acasă* să aibă mai mult sens și mai multă greutate, căruia imanența să-i ofere mai multe atracții ?

Pentru a dori în mod fundamental altceva, trebuie să fii dezinvestit de spațiu și de timp, și să trăiești într-un minimum de înrudire cu locul și momentul. Istoria Franței oferă atît de puține discontinuități tocmai datorită acestei fidelități față de esența ei, care ne măgulește înclinația către perfecțiune și decepționează nevoia de nedesăvîrșire implicată de o viziune tragică. Singurul lucru contagios în Franța este luciditatea, oroarea de a se lăsa înșelat, de a fi victimă. Iată de ce un francez nu acceptă aventura decît în deplină cunoștință de cauză ; el *vrea* să se lase înșelat ; se leagă la ochi ; eroismul inconștient i se pare pe bună dreptate o lipsă de gust, un sacrificiu lipsit de eleganță. Dar echivocul brutal al vieții cere ca în fiecare clipă să predomine *impulsul*, și nu voința, de a fi cadavre, de a fi metafizic înșelați.

Dacă francezii au încărcat nostalgia cu prea multă claritate, dacă au lipsit-o de anumite farmece intime și primejdioase, Sehnsucht, dimpotrivă, epuizează tot ce este insolubil în conflictele sufletului german, sfîșiat între Heimat și Infinit.

Și cum ar putea acest suflet să-și găsească liniștea ? Pe de o parte îl mîna voința de a se cufunda în unitatea individuală a inimii și a pămîntului ; pe de altă parte, voința de a absorbi întruna spațiul, dintr-o dorință nesecătuită. Și cum întinderea nu oferă limite, și o dată cu ea sporește înclinarea către noi rătăcirii, scopul se îndepărtează pe măsură ce înaintăm spre el. De unde și gustul exotic, pasiunea pentru călătorii, plăcerea de a trăi peisajul ca peisaj, lipsa de formă lăuntrică, labirintica profunzime care ne seduce și totodată ne respinge. Între Heimat și Infinit există o tensiune ce nu cunoaște soluție : ești înrădăcinat și dezrădăcinat în același timp, neputînd găsi un compromis între propriul tău cămin și depărtare. Imperialismul, constantă funestă în esența-i ultimă, nu e oare traducerea politică și vulgar concretă a ceea ce numim Sehnsucht ?

Nu vom putea insista îndeajuns asupra consecințelor istorice ale anumitor aproximări lăuntrice. Or, nostalgia este una dintre ele ; ea ne împiedică să ne odihnim în existență sau în absolut ; ea ne silește să plutim în nedeslușit, să ne pierdem temeliile, să trăim *fără apărare* în timp.

Să fii smuls din pământ, exilat în durată, rupt de rădăcinile tale nemijlocite, înseamnă să dorești o reintegrare în izvoarele originale de dinaintea despărțirii și a sfîșierii. Nostalgia este tocmai faptul de a te simți veșnic departe de o casă a ta ; și, în afara proporțiilor luminoase ale Plictisului, și a postulării contradictorii : Infinit și Heimat, ea capătă forma întoarcerii către finit, către imediat, către un apel terestru și matern. Ca și spiritul, inima făurește utopii : și, din toate, cea mai ciudată e cea a unui univers *natal*, unde te poți odihni de tine însuși, a unui univers — pernă cosmică pentru toate ostenele noastre.

În aspirația nostalgică, nu dorești ceva palpabil, ci un fel de căldură abstractă, eterogenă timpului și apropiată de un presentiment paradisiac. Tot ceea ce nu acceptă existența ca atare se învecinează cu teologia. Nostalgia nu-i decît o teologie sentimentală, în care Absolutul este construit cu elementele dorinței, iar Dumnezeu e Nedeterminatul elaborat de melancolie.

Singurătatea — schismă a inimii

Sîntem meniți pieirii de fiecare dată cînd viața nu ni se dezvăluie ca un miracol, de fiecare dată cînd clipa nu mai geme de un fior supranatural. Cum să reînnoiești senzația de plenitudine, secunde de delir, străfulgerările vulcanice, minunile de ferveare ce fac din Dumnezeu un accident al lutului nostru ? Prin ce

subterfugiu să re trăim această fulgurație față de care muzica însăși ne pare superficială, rebut al orgii noastre lăuntrice ?

Nu este în puterea noastră să ne amintim freamătul care ne făcea să coincidem cu începutul mișcării, preschimbându-ne în stăpînii primei clipe a timpului și în făurarii spontani ai Creației. Nu mai percepem acum decît sărăcia acesteia, realitatea ei posacă : trăim ca să ne dezvățăm de extaz. Și nu miracolul ne determină tradiția și substanța, ci vidul unui univers frustrat de flăcările lui, înghițit în propriile-i absențe, obiect exclusiv al obsesiilor noastre : un univers singur în fața unei inimi singure, predestinate, amîndouă, să se despartă, și să trăiască exasperarea antitezei. Cînd singurătatea sporește într-atît încît să constituie nu un *dat*, ci unica noastră *credință*, încetăm să mai fim solidari cu marele tot : eretici ai existenței, sîntem izgoniți din comunitatea celor vii, a căror unică virtute este de a aștepta, avizi, ceva care nu e moartea. Dar, eliberați de fascinația acestei așteptări, refuzați de universalitatea iluziei, sîntem secta cea mai eretică, pentru că sufletul nostru însuși s-a născut în erezie.

(„Cînd sufletul se află în stare de grație, frumusețea lui e atît de înaltă și vrednică de admirație, încît depășește cu mult tot ce este frumos în natură, încîntînd ochii lui Dumnezeu și ai Îngerilor.”)(Ignățiu de Loyola)

Am încercat să mă statornicesc într-o stare de grație oarecare ; am vrut să termin cu întrebările și să dispar într-o lumină ignorantă,

în oricare lumină ce disprețuiește intelectul. Dar cum să ajungi la suspinul de fericire ce se află mai presus de toate problemele, când nici o „frumusețe“ nu te iluminează, și când Dumnezeu și Îngerii sînt orbi ?

Odinioară, pe vremea cînd sfînta Tereza, patroana Spaniei și a sufletului tău, îți prescria un drum plin de ispite și rătăcirii, prăpastia transcendentă te umplea de încîntare, ca o cădere în ceruri. Dar aceste ceruri au pierit — ca și ispitele și rătăcirile — și, din inima de gheață, au pierit și fervorile din Avila, stinse pentru totdeauna.

Prin ce ciudățenie a sorții, anumite ființe, ajunse acolo unde s-ar putea contopi cu o credință, fac cale întoarsă pentru a urma un drum care nu-i duce decît la ei înșiși — și deci nicăieri ? Oare din teama că-și vor pierde virtuțile distincte, de îndată ce se vor fi așezat întru starea de grație ? Fiecare om evoluează pe seama profunzimilor sale, fiecare om este un mistic ce se refuză sieși : pămîntul e populat cu stări de grație ratate și cu mistere călcate în picioare.

Gînditori ai amurgului

Atena murea, și, o dată cu ea, cultul cunoașterii. Marile sisteme își trăiseră traiul : limitate la domeniul conceptual, ele refuzau intervenția zbuciumului, căutarea izbăvirii și a meditației dezordonate asupra durerii. Cetatea murea, ea,

care îngăduise preschimbarea accidentelor umane în teorie, iar acum orice accident — strănutul sau moartea — înlocuia vechile probleme. Obsesia leacurilor marchează sfârșitul unei civilizații ; căutarea mîntuirii, sfârșitul unei filozofii. Platon și Aristotel nu cedaseră acestor preocupări decît dintr-o nevoie de echilibru ; în urma lor, ele căpătau întîietate în toate sectoarele.

Roma, la apusul ei, n-a moștenit de la Atena decît ecurile decadenței și răsfrîngerile secătuirii. Cînd grecii își plimbau îndoielile de-a lungul și de-a latul Imperiului, clătinaarea din temelii a acestuia și a filozofiei era un fapt virtual consumat. Toate întrebările părînd legitime, superstiția limitelor formale nu mai zăgăzuia dezmațul curiozităților arbitrare. Infiltrarea epicurismului și a stoicismului se săvîrșea cu ușurință : morala înlocuia edificiile abstracte, rațiunea degradată devenea instrument al practicii. Pe străzile Romei, mișunau cu felurite rețete de „fericire“ epicurienii și stoicii, experți în înțelepciune, nobili șarlatani iviți la periferia filozofiei pentru a vindeca o oboseală incurabilă și generalizată. Dar terapisticii lor îi lipseau mitologia și anecdotele straniei care, în bicisnicia universală, aveau să constituie vigoarea unei religii nepăsătoare la nuanțe, venită de mai de departe decît ele. Înțelepciunea este ultimul cuvînt al unei civilizații care-și dă duhul, nimbul amurgurilor istorice, oboseala transfigurată în viziune asupra lumii, ultimă toleranță înainte de întronarea altor zei, plini de o nouă prospețime — și a barbariei ; ea

este și o zadarnică încercare de melodie printre horcăielile sfârșitului, ce urcă de pretutindeni. Căci Înțeleptul — teoretician al morții limpezi, erou al indiferenței și simbol al ultimei etape, degenerate și vide, a filozofiei — a rezolvat problema propriei morți... și, din acea clipă, a suprimat toate problemele. Înzestrat cu metehne mai rare, el este un caz-limită, pe care-l întâlnim în perioade extreme, ca pe o confirmare excepțională a patologiei generale.

Găsindu-ne în punctul simetric agoniei antice, pradă acelorași rele și sub povara unor iluzii la fel de ineluctabile, vedem cum marile sisteme sînt abolite de perfecțiunea lor limitată. Și pentru noi, totul devine prilejul unei filozofii lipsite de demnitate și rigoare... Destinul impersonal al gândirii s-a risipit în mii de suflete, în mii de umiliri ale Ideii... Nici Leibniz, nici Kant, nici Hegel nu ne mai sînt de vreun ajutor. Am venit cu propria noastră moarte în fața porților filozofiei : putrede, și nemaiavînd nimic de apărat, ele se deschid de la sine... și orice devine subiect filozofic. Paragrafele sînt înlocuite de strigăte : rezultă de aici o filozofie venită din *fundus animae*, a cărei intimitate s-ar recunoaște în aparențele istoriei și ale timpului.

Și noi căutăm „fericirea“, fie din frenezie, fie din dispreț : a o disprețui înseamnă tot neuitare, ca și a o refuza gîndindu-ne la ea ; și noi căutăm „mîntuirea“, fie și nevoind-o. Și dacă sîntem eroii negativi ai unui Ev prea bătrîn, îi sîntem, prin chiar aceasta, și *contemporani* : a-ți trăda veacul sau a-l iubi cu fervoare exprimă — sub o contradicție aparentă — ace-

lași act de participare. Marile slăbiciuni, subtilele decrepitudini, aspirația la aureole atemporale — toate ducînd la înțelepciune — cine nu le recunoaște în sine însuși ? Cine nu se simte îndreptățit să afirme totul în golul care-l înconjoară, înainte ca lumea să piară în aurora unui absolut sau a unei noi negații ? Un zeu amenință mereu la orizont. Sîntem la marginea filozofiei, de vreme ce consimțim să-și dea duhul. Să avem grijă ca Zeul să nu se așeze în miezul gîndurilor noastre, să ne păstrăm încă îndoielile, aparențele de echilibru și ispita destinului imanent, orice aspirație, oricît de arbitrară și fantastă, fiind preferabilă adevărurilor inflexibile. Schimbăm întruna leacurile și nu găsim nici unul eficace și potrivit, pentru că nu credem nici în liniștea pe care o căutăm, nici în plăcerile după care gonim. Înțelepți mulțschimbători, sîntem epicurienii și stoicii Romelor moderne...

Resursele autodistrugerii

Născuți într-o închisoare, cu poveri pe umeri și în gînduri, n-am fi în stare să ajungem nici măcar pînă la sfîrșitul unei singure zile, dacă putința de a termina oricînd cu toate nu ne-ar hotări să o luăm iarăși de la capăt în ziua următoare... Lanțurile și aerul de nerespirat al acestei lumi ne răpesc totul, în afară de libertatea de a

ne sinucide ; și această libertate ne insuflă o forță și un orgoliu care înving poverile ce ne strivesc.

Să poți dispune în mod absolut de tine însuși și să refuzi să o faci - există oare dar mai misterios ? Consolarea prin sinuciderea posibilă lărgeste într-un spațiu infinit acest lăcaș în care ne sufocăm. Ideea de a ne distruge, mulțimea mijloacelor de a o face, ușurința de a le avea la îndemână ne bucură și ne înspăimîntă ; căci nimic nu e mai simplu și mai teribil decît actul prin care ne hotărîm irevocabil propria soartă. Într-o singură clipă, suprimăm toate clipele ; Dumnezeu însuși nu ar putea-o face. Dar, demoni fanfaroni, noi ne amînăm sfîrșitul : cum să renunțăm la desfășurarea libertății noastre, la jocul orgoliului nostru ? ...

Cel care nu s-a gîndit niciodată la propria-i anulare, cel care nu a presimțit recursul la funie, la glonte, la otravă sau la apele mării, nu-i decît un josnic ocnaș sau un vierme ce se tîrăște pe leșul cosmic. Această lume ne poate lua totul, ea poate să ne interzică totul, dar nu stă în puterea nimănui să ne împiedice a ne nimici. Toate uneltele ne ajută, toate abisurile noastre lăuntrice ne îndeamnă s-o facem ; dar toate instinctele ni se împotrivesc. Această contradicție dezvoltă în minte un conflict fără ieșire. Cînd începem să reflectăm asupra vieții, descoperind în ea un gol infinit, instinctele sînt demult călăuze și pricini ale faptelor noastre ; ele frînează zborul inspirației și libertatea noastră de mișcare. Dacă, în clipa nașterii, am fi la fel de con-

știenți pe cît sîntem la ieșirea din adolescență, e mai mult decît probabil că la cinci ani sinuciderea ar fi un fenomen obișnuit sau chiar o chestiune de onorabilitate. Dar ne *trezim* prea tîrziu: avem împotriva noastră anii fecundați doar prin prezența instinctelor, uluite de concluziile la care ne duc meditațiile și decepțiile pe care le trăim. Iar ele reacționează ; totuși, o dată dobîndită conștiința libertății, sîntem stăpîni pe o hotărîre cu atît mai ispititoare cu cît nu recurgem la ea. Ea ne ajută să îndurăm zilele și, încă și mai mult, nopțile ; nu mai sîntem săraci, și nici zdrobiți de soarta potrivnică ; dispunem de resurse supreme. Și chiar dacă nu lè-am exploata niciodată, și am termina cu viața dîndu-ne duhul după tradiție, măcar vom fi avut în renunțările noastre o comoară : este oare bogăție mai mare decît sinuciderea pe care fiecare o poartă în sine ?

Religiile ne-au interzis să murim din proprie hotărîre, pentru că vedeau în asta un exemplu de nesupunere ce umilea templele și zeii. Un conciliu din Orléans vedea în sinucidere un păcat mai grav decît crima, pentru că ucigașul poate să se căiască, să se mîntuiască, în timp ce acela care și-a luat singur viața a depășit limitele mîntuirii. Dar actul de a te sinucide nu pornește oare dintr-o formulă radicală de mîntuire ? Să fie oare neantul mai prejos decît eternitatea ? Numai ființa nu are nevoie să se războiască cu universul ; ultimatumul și-l trimite ei înseși. Ea nu aspiră nici să *fie* pentru totdeauna, dacă printr-un act fără seamăn, a fost în mod *absolut* ea

însăși. Ea refuză cerul și pământul, după cum se refuză și pe sine. Va fi atins astfel cel puțin o plenitudine de libertate inaccesibilă celui care o caută la nesfârșit în viitor...

Nici o biserică, nici o primărie n-au inventat pînă astăzi nici măcar un singur argument valabil împotriva sinuciderii. Ce-i putem răspunde celui care nu mai poate îndura viața ? Nimeni nu poate lua asupra sa povara altuia. Și de ce forță dispune dialectica împotriva asaltului unor suferințe de netăgăduit și împotriva miilor de evidențe nemîngîiate ? Sinuciderea e una dintre caracteristicile distinctive ale omului, una dintre descoperirile sale ; nici un animal nu este capabil de sinucidere, iar îngerii abia dacă au ghicit-o ; fără ea, realitatea omenească ar fi mai puțin ciudată și mai puțin pitorească : ar fi lipsită de un climat și de o serie de posibilități funeste, care au valoarea lor estetică, fie și numai pentru că introduc în tragedie soluții noi și o varietate de deznodăminte.

Înțelepții antici, care se sinucideau spre a-și dovedi maturitatea, creaseră o disciplină a sinuciderii pe care modernii au pierdut-o. Sortiți unei agonii fără geniu, nu sîntem nici autorii trăirilor noastre extreme și nici arbitrii despărțirilor noastre întru veșnicie ; sfîrșitul nu mai e sfîrșitul *nostru* : excelența unei inițiative unice — prin care ne-am răscumpăra o viață insipidă și fără talent — ne lipsește, așa cum ne lipsește și cinismul sublim, fastul antic al unei arte de a pieri. Prinși în rutina deznădejzii, cadavre

care se acceptă pe ele însele, ne supraviețuim nouă înșine cu toții și nu murim decît pentru a duce la îndeplinire o formalitate inutilă. E ca și cum viața noastră n-ar exista decît spre a amîna întruna clipa cînd ne vom putea lepăda de ea.

Îngerii reacționari

E greu să judeci fără simpatie, uimire și dezaprobare, revolta celui mai puțin filozof dintre îngeri. Injustiția guvernează universul. Tot ceea ce se construiește aici, tot ceea ce se desface în el poartă pecetea unei fragilități impure, ca și cum materia ar fi rodul unui scandal în sînul neantului. Fiecare ființă se hrănește cu agonia unei alte ființe ; clipele se năpustesc ca vampirii asupra anemiei timpului ; lumea e un potir de suspine... În acest abator, e la fel de zadarnic să-ți încrucișezi brațele sau să-ți scoți sabia. Nici o superbă dezlănțuire nu ar putea zgudui spațiul sau înnobila sufletele. Triumfurile și eșecurile se succed după o lege necunoscută ce se numește *destin*, nume la care recurgem cînd, filozoficește săraci, șederea noastră aici sau oriunde ni se pare fără soluție și ca un blestem ce trebuie îndurat, blestem irațional și pe care nu-l merităm. Destin — cuvînt privilegiat în terminologia celor învinși... Avizi de un inventar de nume pentru Iremediabil, căutăm o ușurare în

invenția verbală, în limpezimi suspendate deasupra dezastrelor noastre. Cuvintele sînt milostive : fragila lor realitate ne înșală și ne consolează...

Iată cum „destinul“ , care nu e în stare să vrea nimic, a *vrut* ceea ce ni se întîmplă... Iubind Iraționalul ca pe singura modalitate explicativă, îl privim cum ne împovărează balanța sorții, care nu cîntărește decît elemente negative, de aceeași natură. Unde să găsim orgoliul de care avem nevoie spre a provoca forțele ce au hotărît astfel, și care, mai mult încă, sînt iresponsabile de această hotărîre ? Împotriva cui să ducem lupta și încotro să îndreptăm asaltul, cînd nedreptatea bîntuie aerul din plămîinii noastre, spațiul gîndurilor noastre, tăcerea și stupora aștrilor ? Revolta noastră e la fel de rău concepută ca și lumea care-i dă naștere. Cum să te străduiești să repari nedreptățile cînd, precum Don Quijote pe patul de moarte, ne-am pierdut — după multe nebunii, extenuați — vigoarea și iluzia de a înfrunta drumurile, bătăliile și înfrîngerile ? Și cum să regăsim prospețimea îngerului răzvrătit, a celui care, aflat încă la începutul timpurilor, nu cunoștea înțelepciunea pestilențială care ne sufocă elanurile ? Unde am putea găsi destulă vervă și îndrăzneală pentru a veșteji turma celorlalți îngeri, cînd, aici pe pămînt, a-l urma pe tovarășul lor înseamnă a cădea încă și mai jos, cînd nedreptatea oamenilor o imită pe cea a lui Dumnezeu, și cînd orice răzvrătire opune infinitului sufletul și-l sfărîmă de el ? Îngerilor anonimi — pitiți sub aripile lor fără vîrstă, veșnic învingători și învinși în-

tru Dumnezeu, insensibili la curiozitățile nefaste, visători paraleli cu nefericirile pămîntești — cine ar îndrăzni să le arunce piatra și, sfidîndu-i, să le frîngă somnul ? Revolta, mîndrie a decăderii, nu-și trage noblețea decît din zădărnicia ei : suferințele o ațîță și apoi o părăsesc ; fan-tezia o exaltă, și decepția o neagă... Ea nu poate să aibă sens într-un univers *lipsit de valabilitate*...

(În această lume nimic nu-i la locul său, începînd cu lumea însăși. Nu trebuie să ne mai mirăm atunci de spectacolul nedreptății umane. Este de asemenea zadarnic să refuzăm sau să acceptăm ordinea socială : trebuie să-i îndurăm schimbările în mai bine sau mai rău cu un conformism deznădăjduit, așa cum îndurăm nașterea, iubirea, clima și moartea. Legile vieții sînt guvernate de descompunere : mai apropiați de pulberea noastră decît obiectele neînsuflețite de a lor, pierim înaintea lor și alergăm, sub privirea stelelor ce par indestructibile, către destinul nostru. Dar și ele se vor-fărîmița într-un univers pe care doar inima noastră îl ia în serios, pentru a-și ispăși apoi prin sfîșieri lipsa de ironie...

Nimeni nu poate corecta nedreptatea lui Dumnezeu și a oamenilor : orice faptă nu este decît un caz special, cu aparență organizată, a Haosului original. Sîntem tîrîți de un vîrtej ce începe în zorii timpurilor ; el seamănă cu ordinea tocmai pentru a ne putea răpi mai lesne...)

Grija de a fi decent

Sub spinul durerii, carnea se trezește ; materie lucidă și lirică, ea își cîntă disoluția. Atîta vreme cît era una cu natura, se odihnea în uitarea elementelor : eul nu pusese încă stăpînire pe ea. Materia care suferă se emancipează de gravitație, nu mai e solidară cu restul universului, se izolează de marele tot pe jumătate adormit ; căci durerea, agent al separației, principiu activ al individuației, neagă deliciile unui destin statistic.

Ființa cu adevărat singură nu este cea abandonată de oameni, ci aceea care suferă în mijlocul lor, care-și tîrăște pustiul în bîlciuri și își desfășoară talentele de lepros surîzător, de comedianț al ireparabilului. Marii singuratici de altădată erau fericiți, nu cunoșteau duplicitatea, nu aveau nimic de ascuns : nu se întrețineau decît cu propria lor singurătate...

Din toate lanțurile care ne leagă de lucruri, nu există nici măcar unul care să nu slăbească și să nu piară sub apăsarea suferinței, ce ne izbăvește de toate, dar nu și de obsesia propriei noastre ființe și de senzația de a fi, irevocabil, *indivizi*. Este singurătatea ipostaziată în esență, Atunci prin ce mijloace să comunicăm cu ceilalți, dacă nu prin prestidigitația minciunii ? Căci dacă n-am fi saltimbanci, dacă n-am fi învățat artificiiile unui șarlatanism savant, dacă, în sfîrșit, am fi *sinceri* pînă la impudoare sau pînă la tragedie — lumile noastre subterane ar vomita oceane de fiere, în care onoarea ne-ar cere să ne pierdem : am fugi astfel de necuviința mun-

ților de grotesc și sublim. Pe o anumită treaptă a nefericirii, orice sinceritate devine indecentă. Iov s-a oprit la timp : un pas mai mult, și nici Dumnezeu, nici prietenii nu i-ar mai fi răspuns.

(Ești „civilizat“ în măsura în care nu-ți strigi pe toate drumurile lepra, și dai dovadă de respect față de minciuna elegantă făurită timp de secole. Nimeni nu are dreptul să se încovoie sub povara ceasurilor sale... Orice om ascunde o posibilitate de apocalips, dar fiecare om se străduiește să-și niveleze propriile abisuri. Dacă fiecare ar da frâu liber singurătății de care suferă, Dumnezeu ar trebui să creeze din nou această lume, a cărei existență depinde în toate privințele de educația noastră și de teama pe care o avem de noi înșine... — Haosul ? — el înseamnă să arunci tot ce-ai învățat, să fii *tu însuți...*)

Gama vidului

L-am văzut pe acesta urmărind un scop, iar pe acela urmărind alt scop ; i-am văzut pe oameni fascinați de obiecte disparate, i-am văzut fermecați de proiecte și de visuri josnice și tulburi totodată. Analizînd fiecare caz în parte, pentru a înțelege motivele unei asemenea risipe de fervoare, am înțeles nonsensul oricărui gest și al oricărui efort. Există măcar o singură viață care să nu fie impregnată de erorile ce ne fac să trăim ? Există măcar o singură viață limpede, transparentă, fără rădăcini umilitoare, fără mo-

tive inventate, fără mituri țîsnite din dorințe ? Unde este fapta neîntinată de vreo utilitate : soare urînd incandescența, înger într-un univers fără credință, sau vierme trîndav într-o lume lăsată pradă nemuririi ?

Am vrut să mă apăr împotriva tuturor oamenilor, să reacționez împotriva nebuniei lor, să-i descopăr izvorul ; am ascultat și am văzut — și mi-a fost teamă : teamă de a acționa pentru aceleași motive sau pentru orice alt motiv, de a crede în aceleași fantome sau în orice altă fantomă, de a mă lăsa înghițit de aceleași beții sau de orice altă beție ; teamă, în sfîrșit, de a delira în comun și de a muri în plin extaz. — Știam că, despărțindu-mă de o ființă, eram deposedat de o înșelăciune, că eram sărăcit de iluzia pe care i-o lăsam... Cuvintele sale febrile o arătau a fi prizoniera unei evidențe absolute pentru ea și derizorie pentru mine ; în contact cu absurditatea-i, mă despuiam de absurditatea mea... La cine să aderi fără simțămîntul de a te înșela și fără să roșești ? Nu-l poți justifica decît pe cel care practică *în deplină conștiință* partea de nebunie necesară oricărei fapte, și care nu înfrumusețează prin nici un vis ficțiunea căreia i se dăruie, așa cum nu-l poți admira decît pe un erou care moare fără nici o convingere, fiind gata de sacrificiu tocmai pentru că i-a întrezărit taina-ultimă. Cît privește amanții, ei ar fi odioși dacă, în mijlocul scălimbăielilor iubirii, nu i-ar atinge presimțămîntul morții. E tulburător gîndul că luăm în mormînt taina noastră — iluzia noastră —, că nu am supraviețuit erorii misterioase care ne înviora răsufierea, că, în afară de prostituate

și de sceptici, toți se cufundă în minciună, pentru că nu ghicesc echivalența întru nimicnicie a voluptăților și adevărurilor.

Am vrut să suprim în mine motivele pe care le invocă oamenii pentru a exista și pentru a făptui. Am vrut să devin cum nu se poate mai normal — și iată-mă căzut în prostrație, precum idioții, și la fel de gol pe dinăuntru ca și ei.

În anumite dimineți

Părerea de rău că nu ești Atlas, că nu-ți poți scutura umerii, pentru a asista la prăbușirea acestei materii derizorii... Mînia urmează calea inversă a cosmogoniei. Prin mijlocirea căror mistere ne trezim în anumite dimineți cu setea de a dărîma marele tot inert și viu ? Cînd diavolul ni se îneacă în vene, cînd ideile au convulsii, și cînd dorințele noastre spintecă lumina, elementele iau foc și ard, în timp ce cu degetele vînturăm cenușa.

Ce coșmaruri am întreținut în timpul nopților, ca să ne trezim ca dușmani ai soarelui ? Trebuie să ne lichidăm pe noi înșine ca să terminăm cu tot restul ? Ce complicitate, ce legături ne prelungesc într-o intimitate cu timpul ? Viața ar fi de neîndurat fără forțele care o neagă. Stăpîni pe o posibilă ieșire, pe *ideea* unei fugi, am putea cu ușurință să ne anihilăm și, pe culmile delirului, să expectorăm acest univers.

...Sau, dacă nu, să ne rugăm și să așteptăm alte dimineți.

(A scrie ar fi o faptă searbădă și de prisos dacă am putea să plîngem după pofta inimii, și să-i imităm pe copiii și femeile ce se lasă pradă mîniei... În materia din care sîntem făcuți, în impuritatea ei cea mai profundă, se află un principiu de amărăciune, pe care doar lacrimile îl pot îndulci. Dacă, de fiecare dată cînd ne asaltează nefericirea, am încerca să ne izbăvim prin lacrimi, vagile maladii și poezia ar dispărea. Dar o reticență înnăscută, agravată de educație, sau o funcționare defectuoasă a glandelor lacrimale ne osîndește la martiriul ochiului lovit de uscăciune. Și apoi strigătele, furtuna de înjurături, automacerarea și unghiile înfipite în carne, dimpreună cu mîngîierea ce ți-o dă vederea singelui, nu se mai află printre procedeele noastre terapeutice. Drept urmare sîntem toți bolnavi, și ne-ar trebui fiecăruia cîte o Sahară, pentru a urla acolo după voie, sau malurile unei mări elegiace și mînioase, ca să ne unim vaietele, încă și mai dezlănțuite, cu propriile-i vaiete. Paroxisme noastre au nevoie de cadrul unui sublim caricatural, al unui infinit apoplectic, de o viziune în care bolta cerească ar sluji drept spînzurătoare leșurilor noastre și elementelor naturii.)

Harnica nefericire

Toate adevărurile sînt împotriva noastră. Dar continuăm să trăim, pentru că le acceptăm în ele însele, pentru că refuzăm să tragem con-

secințele. Unde e cel care a transpus — în comportarea sa — o singură concluzie din ce l-a învățat astronomia, biologia, și care a hotărît să nu-și mai părăsească patul, din revoltă sau umilință în fața distanțelor siderale sau a fenomenelor din univers ? A existat oare vreodată orgoliu învins de evidența irealității noastre ? Și cine a fost îndeajuns de îndrăzneț pentru a nu mai face nimic, de vreme ce oricare faptă e ridicolă în raport cu infinitul ? Științele dovedesc că sîntem neant. Dar cine le-a înțeles lecția ultimă ? Cine a devenit eroul inerției totale ? Nimeni nu-și încrucișează brațele : sîntem mai zeloși decît furnicile și albinele. Totuși, dacă o furnică, dacă o albină — prin miracolul unei idei sau din ispita de a se singulariza — s-ar izola în furnicar sau în roi, dacă și-ar contempla *din afară* priveliștea propriilor chinuri, s-ar mai încăpățîna ea oare în truda-i ?

Numai animalul rațional n-a știut să învețe nimic din filozofia sa : stă deoparte — și perseverează totuși în aceleași greșeli cu aparență eficace, dar fără nici o realitate. Văzută din afară, din orice punct arhimedic, viața — cu toate credințele ei — nu mai e posibilă, și nici măcar de conceput. Nu poți *acționa* decît împotriva adevărului. Omul o ia din nou de la început în fiecare zi, în ciuda a tot ce știe, împotriva a tot ce știe. A împins acest echivoc pînă la vi-ciu. Clarviziunea e cernită, dăr — ciudată contagiune — cernirea aceasta însăși e activă ; sîntem astfel tîrîți într-un convoi pînă la Judecată ; am făcut astfel o activitate pînă și din ultimul

repaos, din tăcerea finală a istoriei : e punerea în scenă a agoniei, nevoia de dinamism pînă și în horcăitul morții...

(Civilizațiile grăbite își sleiesc mai repede puterile decît cele care se culcă în brațele moi ale eternității. Doar China, strălucind timp de milenii în floarea bătrîneții, propune un exemplu de urmat ; doar ea a ajuns de multă vreme la o înțelepciune rafinată, superioară filozofiei : taoismul depășește tot ce a conceput spiritul uman în planul detașării. — Numărăm cu *generațiile* : blestemul civilizațiilor abia seculare e acela de a fi pierdut, în mersul lor grăbit, conștiința atemporală.

Este evident că ne aflăm în lume pentru a nu face nimic ; dar, în loc să ne tîrîm cu nepăsare putreziciunea, asudăm și gîfîim în aerul fetid. Întreaga Istorie este în putrefacție ; duhorile ei se mișcă spre viitor : alergăm și noi într-acolo, fie și numai mînați de febra inerentă oricărei descompuneri.

E prea tîrziu ca umanitatea să scape de iluzia *actului*, și este mai ales prea tîrziu ca ea să se înalțe la *sfîințenia trîndăviei*.)

Imunitate împotriva renunțării

Tot ce are vreo legătură cu eternitatea se transformă inevitabil în loc comun. Lumea acceptă pînă la urmă orice revelație și se resemnează în fața oricărui fior, dacă i-a fost găsită

formula. Ideea zădărniceii universale — mai primejdioasă decît toate flagelurile — s-a degradat în evidență : toți o admit și nimeni nu i se conformează. Spaima de un adevăr ultim a fost domesticită ; fiindcă a devenit refren, oamenii nu se mai gîndesc la ea, căci au învățat pe dinafară un lucru care, fie și numai întrevăzut, ar trebui să-i împingă înspre abis sau mîntuire. Viziunea nimicniciei Timpului a zămislit sfinți și poeți, ca și deznădejdele cîtorva singuratici, iubitori de anatema...

Această viziune nu le este străină mulțimilor : ele repetă întruna : „la ce mi-ar sluji ?“ „la ce bun ?“ „nu mă sperii eu dintr-atît“ ; „nimic nou sub soare“ — și totuși nimic nu se întîmplă, nimic nu se ivește : nici un sfînt, nici un poet mai mult... Dacă mulțimile s-ar conforma fie și măcar unuia dintre aceste refrene, chipul lumii ar fi altul. Dar eternitatea — izvorîră dintr-un gînd antivital — nu poate fi un reflex omenesc fără ca exercitarea actelor să fie primejduită : ea devine loc comun pentru ca s-o putem uita printr-o repetiție mecanică. Sfințenia este o aventură ca și poezia. Oamenii spun : „totul trece“ — dar cîți pricep înțelesul acestei înspăimîntătoare banalități ? Cîți fug de viață, o cîntă sau o plîng ? Cine nu este pătruns de convingerea că totul e zadarnic ? Dar cine îndrăznește să înfrunte urmările acestei convingeri ? Omul cu vocație metafizică este mai rar decît un monstru — și totuși fiecare om concentrează în sine în mod virtual elementele acestei vocații. Unui prinț hindus i-a fost de ajuns

să vadă un infirm, un bătrîn și un mort *pentru a înțelege totul* ; noi, care îi vedem, nu înțelegem nimic, căci nimic nu se schimbă în viața noastră. Nu putem renunța la nimic ; și totuși evidențele zădărniceiei sînt la îndemîna noastră. Bolnavi de speranță, așteptăm întruna ; iar viața nu e decît așteptarea devenită ipostază. Așteptăm totul — chiar și Nimicul — mai curînd decît să fim reduși la o eternă suspendare, la condiția unei divinități neutre sau a unui cadavru. Astfel, inima care și-a făcut o axiomă din Ireparabil mai speră încă de la el surprize. Omenirea trăiește cu iubire în întîmplările care o neagă...

Echilibrul lumii

Simetria aparentă a bucuriilor și a suferințelor nu vine nicidecum din împărțirea lor echitabilă : ea este datorită nedreptății ce se abate asupra unor indivizi, și îi constrînge astfel să compenseze prin nefericirea lor nepăsarea celorlalți. Să îndure urmările faptelor lor sau să fie feriți de ele, iată soarta oamenilor. Această discriminare se efectuează fără nici un criteriu : este o fatalitate, o moștenire absurdă, o selecție capricioasă. Nimeni nu poate evita condamnarea la fericire sau la nefericire, și nici nu se poate sustrage sentinței ce i-a fost

hărăzită încă de la naștere de tribuna-
lul bizar a cărui hotărîre se întinde între sper-
matozoid și mormînt.

Unii își plătesc toate bucuriile, își ispășesc
toate plăcerile, au de dat socoteală pentru toate
uitările : nu vor rămîne niciodată datori nici
măcar pentru o singură clipă de fericire. Ne-
numărate amărăciuni au încununat fiorul lor
de voluptate, ca și cum ei n-ar avea nici un
drept la plăcerile admise, ca și cum, lăsîndu-
li-se pradă, ar pune în primejdie echilibrul bes-
tial al lumii. Au fost fericiți în mijlocul unui
peisaj ? — vor regreta această fericire în sufe-
rințe ce nu vor întîrzia să vină ; au fost mîndri
de proiectele și visele lor ? — se vor trezi re-
pede, ca dintr-o utopie, pedepsiți de prea con-
crete suferințe.

Astfel, există oameni sacrificați care plătesc
inconștiența celorlalți, care-și ispășesc nu nu-
mai propria fericire, dar și pe cea a unor ne-
cunoscuți. Și iată că echilibrul se restabilește ;
proporția dintre bucurii și dureri devine ar-
monie. Dacă un obscur principiu universal a
hotărît că vei aparține ordinului victimelor, vei
merge pe firul zilelor tale călcînd în picioare fă-
rîma de paradis pe care o ascundeai în tine,
iar puținul elan ce se vădea în privirea și în
visele tale se va pîngări în fața impurității
timpului, a materiei și a oamenilor. Ca pie-
destal vei avea un morman de gunoi, iar ca tri-
bună o masă cu unelte de tortură. Nu vei fi
demn decît de o glorie leproasă și de o cunună
de bale. Încerci cumva să mergi alături de cei
cărora li se cuvine totul, cărora toate drumurile

le sînt deschise ? Dar praful și cenușa însăși se vor înălța ca să-ți astupe ieșirile spre timp și deschiderile către vis. Oriunde te-ai îndrepta, pașii ți se vor împotmoli, vocea ta nu va striga decît imnurile noroiului și, peste capul tău înclinat înspre partea inimii, unde nu sălășluiește decît mila de tine însuși, abia dacă va trece suflarea preafericiților, jucării binecuvîntate ale unei ironii fără nume, și la fel de nevinovați ca și tine.

Despărțirea de filozofie

Am întors spatele filozofiei cînd mi-am dat seama că e cu neputință să descopăr la Kant vreo slăbiciune omenească, vreo urmă adevărată de tristețe ; la Kant și la toți filozofii. În raport cu muzica, cu mistica și poezia, activitatea filozofică e hrănită de o sevă subțiată și de o profunzime suspectă, care nu-i ademenește decît pe oamenii timizi sau căldicei. De altfel, filozofia — neliniște impersonală, refugiu în preajma unor idei anemice — e soluția tuturor celor care fug de exuberanța corupătoare a vieții. Aproape toți filozofii au sfîrșit *bine* : iată supremul argument împotriva filozofiei. Sfîrșitul lui Socrate însuși nu are în el nimic tragic : e o neînțelegere, sfîrșitul unui pedagog — iar Nietzsche s-a prăbușit doar ca poet și vizionar : el și-a ispășit extazele, nu raționamentele.

Nu poți eluda existența prin explicații, nu poți decît s-o înduri, s-o iubești sau s-o urăști, s-o adori sau să te temi de ea, în alternanța de fericire și de oroare pe care o exprimă însuși ritmul ființei, oscilațiile, disonanțele, vehe-mențele sale amare sau vesele.

Cine nu-i expus oare la mușcătura neașteptată sau necesară a derutei definitive, cine nu-și înalță atunci mîinile, în semn de rugă, pentru a le lăsa apoi să cadă, și mai goale decît răspunsurile filozofiei ? S-ar spune că misiunea ei este de a ne ocroti atîta vreme cît inadvertența sorții ne îngăduie să pășim dincoace de dezastru și de a ne părăsi de îndată ce sîntem constrînși să ne cufundăm în el. Și cum ar putea fi altminteri, cînd vedem puținul care a trecut în filozofie din suferințele umanității ? Exercițiul filozofic nu e fecund ; este doar onorabil. Nu riști nimic ca filozof : e o meserie fără destin, care umple cu gînduri voluminoase orele neutre și goale, clipele refractare atît Vechiului Testament, cît și lui Bach și Shakespeare. S-au materializat oare aceste gînduri într-o singură pagină comparabilă cu un strigăt al lui Iov, o spaimă a lui Macbeth sau cu măreția unei cantate ? Universul nu se *discută* ; se *exprimă*. Iar filozofia nu-l exprimă. Adevăratele probleme nu încep decît după ce ai parcurs-o sau ai epuizat-o, după ultimul capitol al unui imens tom ce pune punctul final în semn de abdicare în fața Necunoscutului în care se înrădăcinează toate clipele noastre și cu care trebuie să luptăm, pentru că el este în chip firesc mai nemijlocit, mai important decît pîinea

noastră cea de toate zilele. Aici filozoful ne părăsește : dușman al dezastrului, el e înzestrat cu bunul-simț al rațiunii, fiind la fel de prudent ca și ea. Iar noi rămînem în tovărășia unui ciușmat de demult, a unui poet inițiat în toate delirurile, și a unui muzician al cărui sublim transcende sfera inimii. Nu începem să trăim cu adevărat decît acolo unde se sfîrșește filozofia, pe ruinele ei, cînd am înțeles teribila-i nimicnicie, și că zadarnic am recurs la ea, căci nu ne este de nici un ajutor.

(Marile sisteme nu sînt de fapt decît strălucitoare tautologii. La ce bun să știi că natura ființei constă în „voința de a trăi“, în „idee“, în fantezia lui Dumnezeu sau a Chimiei ? Simplă proliferare de cuvinte, subtile deplasări de sens. Ceea ce *este* refuză îmbrățișarea verbului, iar experiența intimă nu ne dezvăluie nimic dincolo de clipa privilegiată și inexprimabilă. De altfel, ființa însăși nu e decît o pretenție a Nimicului.

Definițiile sînt doar rodul disperării. E nevoie de o formulă ; e nevoie chiar de multe, fie și pentru a da o justificare spiritului și a construi o fațadă pentru neant.

Nici conceptul, nici extazul nu sînt operante. Cînd muzica ne cufundă pînă în „ungherele“ ființei, urcăm repede la suprafață : efectele iluziei se risipesc, și știința nu-i decît nălucire.

Lucrurile pe care le atingem și cele pe care le concepem sînt la fel de îndoielnice ca și sim-

țurile ori rațiunea noastră ; nu sîntem *siguri* decît în universul nostru verbal, ușor de mî-nuit — univers ineficace. Ființa e mută, iar spiritul flecar. Iată ce numim *a cunoaște*.

Originalitatea filozofilor se reduce la inven-tarea de termeni. Cum nu există decît trei sau patru atitudini în fața lumii — și cam tot atî-tea feluri de a muri —, nuanțele care le diver-sifică și multiplică nu țin decît de alegerea unor vocabule, lipsite de orice încărcătură metafizică.

Sîntem cufundați într-un univers pleonas-tic, în care întrebările și răspunsurile sînt echi-valente.)

De la sfînt la cinic

Zeflemeaua a înjosit totul, făcînd din toate un pretext, cu excepția Soarelui și a Speranței, a celor două condiții ale vieții : astrul lumii și astrul inimii, unul strălucitor, celălalt invizibil. Un schelet încălzindu-se la soare și sperînd ar fi mai viguros decît un Hercule deznădăjduit și obosit de lumină ; o ființă cu totul deschisă Speranței ar fi mai puternică decît Dumnezeu și mai vie decît Viața. Macbeth, „*awearry of the sun*“¹, e ultima dintre creaturi, adevărata moarte nefiind putreziciunea, ci dezgustul față de orice strălucire, repulsia față de tot ce este germen, față de tot ce crește la căldura iluziei.

Omul a profanat lucrurile care se nasc și mor sub soare, dar nu și soarele ; lu-

¹ „de soare istovit“. — N.T.

crurile care se nasc și mor în speranță, dar nu și speranța. Neavînd nerușinarea să meargă mai departe, și-a domolit cinismul. Căci un cinic care pretinde că este consecvent nu e astfel decît în cuvinte ; prin gesturile sale, e ființa cea mai contradictorie : nimeni nu ar mai putea trăi după ce și-a ucis superstițiile. Pentru a ajunge la cinismul total, ar fi nevoie de un efort invers în raport cu cel al sfințeniei, și cel puțin la fel de mare ; sau altminteri ar trebui să ne închipuim un sfînt care, ajuns pe culmile purificării, ar descoperi zădărnicia strădaniei sale — și ridicolul lui Dumnezeu...

Un asemenea monstru de clarviziune ar schimba datele vieții : ar avea forța și autoritatea de a pune sub semnul întrebării înseși condițiile existenței sale ; nu ar mai risca să se contrazică ; nici o slăbiciune omenească nu i-ar mai tempera îndrăznelile ; pierzînd respectul religios pe care fără voie chiar îl purtăm ultimelor noastre iluzii, el și-ar rîde de inimă și de soare...

Întoarcerea la elemente

Dacă filozofia n-ar fi făcut nici un progres de la presocratici înapoi, n-am avea nici un motiv să ne plîngem. Copleșiți sub un talmeș-balmăș de concepte, ajungem să ne dăm seama că viața noastră se agită tot în elementele din care ei alcătuiau lumea, că pămîntul, apa, fo-

cul și aerul ne condiționează, că această fizică rudimentară dezvăluie cadrul încercărilor noastre și principiul chinurilor prin care trecem. Complicînd aceste cîteva date elementare, am pierdut — fascinați de decorul și edificiul teoriilor — înțelegerea Destinului, care, totuși, neschimbat, e același ca în primele zile ale lumii. Existența noastră, redusă la esența ei, continuă să fie o luptă împotriva elementelor dintotdeauna, luptă pe care știința noastră o îmblînzește. Eroii din toate timpurile nu sînt mai puțin nefericiți decît cei ai lui Homer ; au devenit însă *personaje* pentru că au pierdut din suflu și din măreție. Cum ar putea rezultatele științelor să schimbe poziția metafizică a omului ? Și ce sînt sondajele în sînul materiei, observațiile și roadele analizei pe lîngă imnurile vedice și tristețile aurorei istorice furișate în poezia anonimă ?

De vreme ce decadențele cele mai pricepute într-ale elocinței nu ne lămuresc mai bine asupra nefericirii noastre decît bîlgiuilele unui păstor, de vreme ce, la urma urmei, există mai multă înțelepciune în rînjetul unui idiot decît în cercetările laboratoarelor — nu-i oare curată nebunie să urmărești adevărul pe cărările timpului sau în cărți ? Lao-tsî, care a citit doar cîteva, nu e mai naiv decît noi, care le-am citit pe toate. Profunzimea este independentă de erudiție. Traducem pe alte planuri revelațiile erelor trecute, sau exploatăm intuiții originare prin mijlocirea ultimelor cuceriri ale gîndirii.

Astfel, Hegel este un Heraclit care l-a citit pe Kant ; iar Plictisul nostru, un eleatism afectiv, ficțiunea diversității demascată și revelată inimii...

Subterfugii

Numai cei care trăiesc în afara artei trag ultimele consecințe. Sinuciderea, sfințenia, viciul — tot atâtea forme ale lipsei de talent. Directă sau travestită, confesiunea prin cuvânt, prin sunet sau culoare oprește aglomerarea forțelor lăuntrice și le slăbește, aruncându-le către lumea din afară. E o micșorare salutară, care face din orice act de creație un factor de scăpare. Dar cel care acumulează energii trăiește sub presiunea lor, ca sclav al propriilor sale excese ; nimic nu-l împiedică să naufragieze în absolut...

Adevărata existență tragică nu se întâlnește aproape niciodată la cei ce știu să mînuiască puterile tainice care-i hărțuiesc ; dacă opera le consumă sufletul, unde-ar putea găsi energia de a ajunge la capătul faptei ? Cutare erou s-a împlinit într-o modalitate superbă a morții, pentru că îi lipsea darul de a se stinge treptat în versuri. Orice eroism ispășește — prin geniul inimii — lipsa unui talent, orice erou este o ființă fără talent. Și tocmai această deficiență îl proiectează înainte și-l îmbogățește, pe cînd cei care și-au secătuit prin creație avutul lor de

indicibil sînt aruncați ca existențe în planul al doilea, deși spiritul lor se poate ridica deasupra tuturor celorlalți.

Cîte unul se elimină din rîndul semenilor călugărindu-se ori prin vreun alt artificiu : prin morfină, onanism sau băutură, deși o formă de exprimare l-ar fi putut salva. Dar, mereu prezent sieși, desăvîrșit posesor de rezerve și decepții, purtîndu-și suma vieții fără posibilitatea de a o micșora prin pretextele artei, copleșit de sine însuși, nu poate fi decît *total* în gesturi și hotărîri, nu poate trage decît o concluzie care-l afectează pe de-a-ntregul ; nu poate gusta extremele : se îneacă în ele ; și se îneacă într-adevăr în viciu, în Dumnezeu sau în propriul lui sînge, în timp ce lașitățile exprimării l-ar fi făcut să dea îndărăt în fața gestului *suprem*. Cel care se *exprimă*, nu acționează împotriva lui însuși ; el nu cunoaște decît *tentația* ultimelor consecințe. Iar dezertor nu e cel care trage aceste ultime consecințe, ci acela ce se împrăștie și se divulgă de teamă că, abandonat sieși, se va pierde și se va prăbuși.

Cedarea în fața nopții

La început credem că înaintăm spre lumină ; apoi, obosiți de mersul nostru fără scop, ne lăsăm să alunecăm : pămîntul, tot mai nesigur sub pașii noștri, nu ne mai suportă : se deschide. Zadarnic am încerca să înaintăm către un sfîrșit însořit, tenebrele se dilată înlă-

untru nostru și sub noi. Nici o licărire care să ne lumineze în timp ce alunecăm : abisul ne cheamă, și noi îl ascultăm. Deasupra rămîne încă tot ceea ce voiam să fim, tot ceea ce nu a avut puterea să ne înalțe mai sus. Și, îndrăgostiți odinioară de piscuri, apoi dezamăgiți de ele, ajungem să ne iubim căderea, ne grăbim să o împlinim, unelte ale unei stranii execuții, fascinați de iluzia că ajungem la capătul tenebrelor, la frontierele destinului nostru nocturn. Teamă de vid transformată în voluptate : ce șansă să evoluezi la polul opus soarelui ! Infinit invers, zeu care începe sub călcîiele noastre, extaz în fața faliilor ființei și sete de o aureolă neagră, Golul e un vis răsturnat în care ne cufundăm.

Dacă rătăcirea devine pentru noi lege, să purtăm un nimb subteran, o cunună în căderea noastră. Detronați din această lume, să-i luăm cu noi sceptrul, pentru a cinsti noaptea cu un nou fast.

(Și totuși această cădere — dacă nu socotim cîteva clipe de poză — nu-i nici solemnă, și nici lirică. De obicei, ne împotmolim într-un noroi nocturn, într-o beznă la fel de mediocră ca și lumina... Viața nu-i decît o lîncezeală într-un clar-obscur, o inerție între luciri și umbre, o caricatură a celui soare lăuntric care ne face să credem fără temei în superioritatea noastră față de restul materiei. Nimic nu dovedește că sîntem mai mult decît nimic. Pentru a simți întruna acea dilatare prin care rivalizăm cu zeii, prin care febra noastră e mai puternică

decît spaima, ar trebui să ne menținem la o temperatură atît de ridicată încît ne-ar ucide în cîteva zile. Dar străfulgerările noastre sînt instantanee ; regula noastră e căderea. Viața este ceea ce se descompune clipă de clipă : o pierdere monotonă de lumină, o dizolvare insipidă în noapte, fără sceptre, fără aureole, fără nimburi.)

Întorcînd spatele timpului

Ieri, astăzi, mîine — categorii pentru slugi. Pentru trîndav — somptuos instalat în Nemîngiere, și pe care orice clipă îl nefericește — trecut, prezent, viitor nu sînt decît aparențe variabile ale unuia și aceluiași rău, identic în substanță, inexorabil în insinuare și monoton în persistență. Și acest rău e coextensiv ființei, este ființa însăși.

Am fost, sînt sau voi fi : iată o problemă gramaticală, și nu una existențială. Destinul — în calitatea lui de carnaval temporal — poate fi conjugat, dar, după ce i se smulg măștile, ni se dezvăluie tot atît de încremenit și sever ca un epitaf. De ce să acordăm mai multă importanță clipei prezente decît celei trecute sau celei viitoare ? Eroarea în care trăiesc slugile — și orice om care aderă la timp este slugă — reprezintă o adevărată stare de grație, o întunecare vrăjită ; și această eroare — ca un vâl supranatural — acoperă pierzania la care se ex-

pune orice faptă zămislită de dorință. — Dar, pentru trîndavul ce s-a trezit din acea înșelăciune, simplul fapt de a trăi, trăirea pură de orice facere, e o corvoadă atît de extenuantă, încît a îndura existența ca atare îi pare o meserie cumplită, o îndeletnicire ce-i sleiește puterile, și orice gest — de prisos, impracticabil și neavenit.

Dublul chip al libertății

Deși problema libertății e insolubilă, putem totuși să discutăm despre ea, să ne situăm de partea hazardului sau a necesității... Temperamentele și prejudecățile noastre ne ușurează o opțiune care răspunde la problemă și o simplifică, dar fără a o rezolva. În timp ce nici o construcție teoretică nu izbutește să ne comunice caracterul ei sensibil, să ne facă să simțim realitatea ei stufoasă și contradictorie, o intuiție privilegiată ne așază în însăși inima libertății, în ciuda tuturor argumentelor inventate împotriva ei. Și atunci ne temem ; ne temem de imensitatea posibilului, nefiind pregătiți pentru o revelație atît de vastă și neașteptată, pentru acea bogăție primejdioasă la care aspirăm și în fața căreia dăm îndărăt. Ce vom face noi, cei obișnuiți cu lanțurile și cu legile, în fața unui infinit de inițiative, a unui desfrîu de hotărîri ? Seducția arbitrarului ne înspăimîntă. Dacă putem începe orice faptă dacă nu

mai există limite pentru inspirație și capricii, cum să ne ferim de pierzanie în beția unei asemenea puteri ?

Conștiința, zguduită de această revelație, își pune întrebări și se cutremură. Cine, într-o lume unde poate dispune de orice, nu a fost cuprins de un fel de ciudată amețală ? Uci-gașul se folosește nelimitat de propria-i libertate, și nu poate rezista în fața ideii atotputerniciei sale. Dorința de a lua viața celui alt stă scrisă în fiecare dintre noi. Dacă toți cei pe care i-am ucis în gând ar dispărea de-a binelea, pământul n-ar mai avea locuitori. Purtăm în noi un călău reticent, un criminal nerealizat. Iar cei care nu au îndrăzneala să-și mărturisească înclinațiile homicide asasinează în vis, presărîndu-și coșmarurile cu cadavre. În fața unui tribunal absolut, doar îngerii ar fi găsiți nevinovați. Căci nu a existat vreodată ființă care să nu fi dorit — cel puțin inconștient — moartea unei alte ființe. Fiecare tîrăște după sine un cimitir de prieteni și de dușmani : ascuns undeva în abisurile inimii sau proiectat la suprafața dorințelor.

Libertatea, concepută în implicările ei ultime, pune problema vieții noastre sau a vieții celorlalți ; ea presupune dubla posibilitate de a ne salva sau de a ne pierde. Dar nu ne simțim liberi, nu ne înțelegem șansele și primejdiile decît prin revelații. Și tocmai intermitența acestor revelații, raritatea lor explică de ce această lume nu e decît un abator mediocru și un paradis fictiv. A discuta despre libertate

nu duce la nimic, în bine sau în rău ; doar în răstimpul clipei ne dăm seama că *totul* depinde de noi...

Libertatea este un principiu *etic* de esență *demoniacă*.

Surmenaj prin vise

Dacă am putea păstra energia pe care o risipim în succesiunea de vise împlinite în fiecare noapte, profunzimea și subtilitatea spiritului ar ajunge la proporții de nebănuir. Eșafodajul unui coșmar cere o cheltuială nervoasă mai extenuantă decât cea pe care o pretinde construcția teoretică cea mai bine articulată. Cum să începem iar după trezire munca de a înșirui idei, când, în stare de inconștiență, eram implicați în spectacole grotești și minunate, rostogolindu-ne prin sfere fără a fi opriți de antipoetica și suprema Cauzalitate ? Ore de-a rândul fusesem asemenea unor zei beți — și, dintr-odată, ochii deschiși suprimînd infinitul nocturn, iată că trebuie să reluăm, sub povara zilei mediocre, aceleași și aceleași probleme incolore, fără a fi ajutați de vreuna dintre fantasmelor nopții. Feeria glorioasă și nefastă va fi fost deci inutilă ; somnul ne-a sleit puterile în zadar. La trezire, ne așteaptă un alt fel de oboseală ; după ce abia dacă am avut timpul s-ouităm pe cea simțită de noi seara, iată-ne în luptă cu cea din zori. Am trudit ore și ore în nemișcarea orizontală, fără ca mintea noastră

să fi profitat cîtuși de puțin de absurda-i activitate. Un imbecil care nu ar fi victima acestei risipe, care și-ar acumula toate resursele fără să le împrăștie în vise, ar putea, posesor al unei veghi ideale, să descîlcească ghemul minciunilor metafizice sau să se inițieze în hățișul unor dificultăți matematice de nepătruns.

După fiecare noapte sîntem mai goliți : misterele, ca și suferințele ni s-au scurs în vise. Astfel, truda somnului micșorează nu numai forța gîndirii, ci și puterea tainelor noastre...

Trădătorul-model

Viața neputîndu-se împlini decît în individuație — această ultimă temelie a singurătății —, fiecare ființă este, în mod necesar, singură prin însuși faptul că este individ. Totuși, nu toți indivizii sînt singuri în același fel și cu aceeași intensitate : fiecare se situează pe o treaptă diferită în ierarhia singurătății ; la capăt se situează trădătorul : el își dezvoltă calitatea de individ pînă la exasperare. În acest sens, Iuda e ființa cea mai singură din istoria creștinismului, dar nu și din cea a singurătății. El n-a trădat decît un zeu ; el a știut ce a trădat ; a predat *pe cineva*, așa cum atîția alții predau *ceva* : o patrie sau alte pretexte mai mult sau mai puțin colective. Trădarea care vizează un obiect precis, chiar dacă presupune dezonorarea sau moartea, nu e misterioasă : ai totdeauna imaginea a ceea ce ai vrut să distrugi ;

vinovăția e limpede, fie că o admiți sau nu. Ceilalți te resping : și te resemnezi să mergi la ocnă sau la ghilotină...

Dar există o modalitate mult mai complexă de a trăda, fără referință imediată, fără legătură cu un obiect sau o persoană. Astfel : să abandonezi *totul* fără să știi ce reprezintă acest tot ; să te izolezi de mediul tău ; să respingi — printr-un divorț metafizic — substanța din care ai fost alcătuit, care te înconjoară și care te poartă.

Cine, și prin ce fel de sfidare, poate înfrunta existența fără a fi pedepsit ? Cine, și prin ce strădanii, poate ajunge la lichidarea principiului propriei sale respirații ? Totuși, voința de a mina temeliile a tot ce există produce o dorință de eficacitate negativă, puternică și insesizabilă, ca o miasmă de remușcare ce corupe tînăra vitalitate a unei speranțe...

Cînd ai trădat *ființa*, nu duci cu tine decît un rău nedefinit, nici o imagine nu vine să sprijine cu precizia sa obiectul care stîrnește senzația de infamie. Nimeni nu aruncă în tine cu piatra ; ești cetățean respectabil ca și mai înainte ; te bucuri de onorurile cetății, de considerația semenilor tăi ; legile te apără ; ești la fel de vrednic de stimă ca oricine altul — și totuși nimeni nu vede că-ți trăiești dinainte propria înmormîntare și că moartea nu va adăuga nimic condiției tale iremediabil statornicite. Căci cel ce trădează existența nu trebuie să dea socoteală decît în fața lui însuși.

Cine altul ar putea să i-o ceară ? Dacă nu denigrezi un om sau o instituție, nu riști nimic ; nici o lege nu apără Realul, dar toate te pedepsesc fie și pentru cel mai mic prejudiciu adus aparențelor sale. Ai dreptul să subminezi ființa însăși, dar nu o ființă ; poți, cu voia legii, să dărâmi bazele a tot ce *există*, dar te așteaptă închisoarea sau moartea dacă ai atentat oricît de puțin la forțele individuale. Nimic nu garantează Existența : nu există o procedură împotriva trădătorilor metafizici, împotriva iluminatilor care refuză mîntuirea, ei nefiind socotiți trădători decît față de propria lor viață. Totuși, dintre toți răufăcătorii, ei sînt cei mai dăunători : nu atacă fructele, ci seva, însăși seva universului, Pedeapsa doar ei singuri și-o cunosc...

Există poate în orice trădător o sete de oprobriu, și poate că alegerea modului de a trăda depinde de gradul de singurătate la care el aspiră. Cine n-a simțit dorința de a făptui o nelegiuire fără seamăn care să-l excludă din rîndul oamenilor ? Cine n-a rîvnit la abjecție, ca să taie pentru totdeauna legăturile care-l prind de ceilalți, ca să sufere o condamnare fără drept de apel și să ajungă astfel la liniștea deplină a abisului ? Și oare nu rupem cu universul tocmai pentru a obține pacea unei greșeli ce nu mai poate fi iertată ? Un Iuda cu sufletul Iluminatului, ce model pentru o omenire viitoare și pe cale de a se stinge !

Intr-una din mansardele pămîntului

„Am visat primăveri depărtate, un soare neluminînd decît spuma valurilor și uitarea nașterii mele, un soare dușman al pămîntului și acel rău de a nu găsi pretutindeni decît dorința de a fi altundeva. Cine ne-a impus soarta pămîntească și cine ne-a înlănțuit de această materie tristă, lacrimă împietrită de care — născut din veac — plînsetul nostru se izbește, în timp ce ea, imemorială, a căzut o dată cu primul fior al lui Dumnezeu ?

Am urît amiaza și miezul de noapte de pe această planetă, am tînjit după o lume fără climat, fără ore și spaima care le umflă, am urît suspinele celor muritori sub povara vîrstelor. Unde e clipa fără de sfîrșit și fără dorință, acel gol primordial, insensibil la presimțirile căderilor și ale vieții ? Am căutat geografia Nimicului, a mărilor necunoscute, și un alt soare — neîntinat de scandalul razelor fecunde —, am căutat legănarea unui ocean sceptic unde să se înece axiomele și insulele, imensul lichid narcotic și dulce și obosit de prea multă știință.

Pămîntul acesta — păcat al Creatorului ! Dar nu mai vreau să ispășesc greșelile altora. Vreau să mă vindec de nașterea mea într-o agonie în afara continentelor, într-un deșert fluid, într-un naufragiu impersonal.“

Oroarea imprecisă

Nu năvala unui rău definit ne amintește de fragilitatea noastră : avertismente mai vagi, dar mai tulburătoare sînt aici pentru a ne vorbi despre iminenta excomuniere din sînul timpului. Apropierea dezgustului, a acelei senzații care ne desparte fiziologic de lume, ne dezvăluie cît de ușor poate fi distrusă soliditatea instinctelor noastre sau consistența a tot ceea ce ne leagă de ea. Cînd sîntem sănătoși, carnea noastră slujește drept ecou pulsației universale, iar sîngele nostru îi reproduce cadența ; cînd ne este silă — o silă care ne pîndește ca un infern virtual, pentru a pune apoi stăpînire pe noi dintr-o dată —, sîntem la fel de izolați în mijlocul marelui tot ca un monstru imaginat de o teratologie a singurătății.

Punctul critic al vitalității nu e boala — care-i o luptă — ci oroarea imprecisă ce refuză totul și răpește dorințelor forța de a procrea erori proaspete. Simțurile își pierd seva, venele seacă, iar organele nu mai percep decît intervalul care le separă de propriile lor funcții. Totul devine searbăd : hrană și visuri. Materia își pierde aroma, iar visele sînt văduvite de enigmă ; gastronomia și metafizica devin în egală măsură victimele dezgustului nostru. Rămînem ore întregi în așteptarea altor ore, în așteptarea unor clipe ce nu vor mai fugi din timp, a unor clipe fidele ce ne vor așeza din nou în mediocritatea sănătății... și în uitarea primejdiilor care-i presară drumul.

(Sete de spațiu, lăcomie inconștientă de viitor, sănătatea ne descoperă cît de *superficial* este locul vieții ca atare, și cît de incompatibil cu profunzimea lăuntrică este echilibrul organic.

Spiritul, în elanul său, purcede din funcțiile noastre compromise : își ia zborul pe măsură ce golul se dilată în organele noastre. În noi nu este *sănătos* decît ceea ce nu sîntem în mod specific noi înșine : ne individualizează dezgusturile noastre ; tristețile noastre ne dau un nume ; pierderile noastre ne instituie posesori ai eului nostru. Nu sîntem noi înșine decît prin suma eșecurilor noastre.)

Dogmele inconștiente

Sîntem capabili să pătrundem în *eroarea* unei ființe, să-i dezvăluim zădărnicia proiectelor și încercărilor ; dar cum să o smulgem înverșunării sale de a aparține timpului, cînd ea ascunde un fanatism la fel de inveterat ca instinctele, tot atît de vechi ca prejudecățile sale ? Purtăm în noi — ca pe o neprețuită comoară — o îngrămădire de credințe și de certitudini abjecte. Și chiar și cel care izbutește să scape de ele și să le învingă, rămîne — în deșertul lucidității sale — la fel de fanatic : față de sine, de propria-i existență ; și-a veștejit toate obsesiile, dar nu și pămîntul din care înfloresc ; și-a pierdut toate punctele fixe, dar

nu și fixitatea care le cîrmuiește. Viața are dogme mai imuabile decît teologia, fiecare existență fiind ancorată în iluzia unor adevăruri ce fac să pălească elucubrațiile demenței sau ale credinței. Scepticul însuși, îndrăgostit de îndoielile sale, se dovedește un fanatic al scepticismului. Omul este ființa dogmatică prin excelență ; iar dogmele sale sînt cu atît mai profunde, cu cît nu le formulează, nu le știe și le urmează.

Credem cu toții în mult mai multe lucruri decît ne dăm seama, adăpostim intoleranțe, cultivăm prejudecăți sîngeroase și, apărîndu-ne ideile cu mijloace extreme, străbatem lumea ca niște fortărețe ambulante și de necucerit. Fiecare e pentru sine o dogmă supremă ; nici o teologie nu-și ocrotește zeul așa cum ne ocrotim noi propriul eu : asaltîndu-l cu îndoieli, punîndu-l în discuție, dar numai dintr-o falsă eleganță a orgoliului nostru : cauza e dinainte cîștigată.

Cum să scapi de absolutul care ești tu însuși ? Ar trebui să-ți închipui o ființă lipsită de instincte, care să nu poarte nici un nume și căreia propria-i imagine să-i fie necunoscută. Dar totul în lume ne reflectă trăsăturile ; noaptea însăși nu e niciodată atît de adîncă, încît să ne împiedice să ne ogîndim în ea. Prea prezenți nouă înșine, existența noastră de dinainte de naștere și de după moarte nu ne influențează decît ca idee și doar timp de cîteva clipe ; simțim febra duratei noastre ca pe o eternitate ce se usucă de sete, dar care rămîne totuși nesecată în principiul ei.

Cel care nu se adoră pe sine însuși nu s-a născut încă. Tot ceea ce viețuiește se iubește pe sine ; — altminteri de unde ar veni spaima care bîntuie în adîncurile și pe suprafețele vieții ? Fiecare e pentru sine unicul punct fix în univers. Iar cel care moare pentru o idee, moare pentru că este ideea *lui*, iar ideea lui e *viața lui*.

Nici o critică a vreunei rațiuni nu-l va trezi pe om din „somnul său dogmatic“. Ea va și să-i zdruncine certitudinile necugetate de care e plină filozofia și să înlocuiască afirmațiile rigide prin propoziții mai flexibile, dar cum ar putea izbuti, printr-un demers rațional, să scuture din temelii creatura ațipită pe propriile-i dogme, fără s-o ucidă ?

Dualitate

Există o vulgaritate ce ne face să admitem orice în această lume, dar care nu e îndeajuns de puternică pentru a ne sili să admitem această lume însăși. Astfel, putem îndura nefericirile vieții, în timp ce blestemăm Viața, ne putem lăsa tîrîți de înflăcărarea dorinței, în timp ce refuzăm Dorința. În acceptarea existenței e un fel de josnicie, de care scăpăm prin mîndria și părerea noastră de rău, dar mai ales prin melancolia ce ne apără de alunecarea către o afirmație finală, smulsă lașității noastre. Există oare lucru mai abject decît să spui *da* lumii ? Și totuși multiplicăm la ne-

sfîrșit acest consimțămînt, această repetare trivială, acest jurămînt de fidelitate față de viață, negat doar de tot ceea ce în noi refuză vulgaritatea.

Putem trăi așa cum trăiesc ceilalți și totuși ascunzînd un *nu* mai mare decît lumea : infinitul melancoliei...

(Nu putem iubi decît ființele care nu depășesc acel minimum de vulgaritate indispensabil pentru a trăi. Ar fi totuși greu de precizat cantitatea acestei vulgarități, cu atît mai mult cu cît nici o faptă nu s-ar putea lipsi de ea. Toți cei osîndiți de soartă dovedesc că n-au fost îndeajuns de josnici... Cel care iese cîștigător dintr-un conflict cu semenii săi s-a ivit dintr-o grămadă de gunoi ; iar cel ce este învins plătește o puritate pe care nu a vrut s-o întineze. În orice om, nimic nu este mai prezent și mai veridic decît propria-i vulgaritate, sursă a tot ceea ce e mai viu. Dar, pe de altă parte, cu cît ești mai bine așezat în viață, cu atît ești mai vrednic de dispreț. Cel ce nu răspîndește în juru-i o palidă lumină funebră și a cărui trecere nîu lasă în urmă o dîră de melancolie venind din lumi îndepărtate ține de subzoologie și, mai specific, de istoria umană.

Opoziția dintre vulgaritate și melancolie e atît de ireductibilă, încît alături de ea toate celelalte par invenții ale spiritului, arbitrarie și derizorii ; chiar și cele mai tăioase antinomii se tocesc în fața acestei opoziții, prin care se înfruntă — într-un dozaj predestinat — abjecțiile noastre și fierea noastră gînditoare.)

Renegatul

Își amintește că s-a născut undeva, că a crezut în erorile natale, că a propus principii și a predicat prostii înflăcărate. Acum roșește de toate acestea..., și se înverșunează să se lepede de trecutul lui, de patriile sale, reale sau visate, de adevărurile țîșnite din propria-i măduvă. Nu-și va găsi pacea decît după ce va fi nimicît în el pînă și ultimul reflex de cetățean și entuziasmele moștenite. Cum l-ar mai putea înlănțui deprinderile inimii, pe el, care vrea să se elibereze de genealogii, și căruia pînă și idealul înțeleptului antic, care disprețuiește toate cetățile, îi pare o tranzacție ? Cel care nu mai poate lua o hotărîre, pentru că, inevitabil, toți oamenii au și nu au dreptate, pentru că totul este explicabil și absurd totodată, acela trebuie să renunțe la propriul lui nume, să-și calce în picioare identitatea și să înceapă o viață nouă, în nepăsare sau deznădejde, sau, de nu, să inventeze un alt fel de singurătate, să se expatrieze în vid și să urmeze — lăsîndu-se în voia exilurilor — etapele dezrădăcinării. Dezagat de toate prejudecățile, devine astfel omul inutilizabil prin excelență, la care nimeni nu face apel și de care nimeni nu se teme, pentru că el admite și respinge totul • cu aceeași detașare. Mai puțin primejdios decît o insectă năucă, e totuși un flagel pentru Viață, căci ea a dispărut din vocabularul lui, o dată cu cele șapte zile ale Creației. Și Viața l-ar ierta, dacă

măcar ar prinde gust pentru Haosul în care ea a început. Dar el reneagă orice origine febrilă, în primul rînd pe a sa, nepăstrînd cu privire la lume decît o amintire rece și un regret politicos.

(Din renegare în renegare, existența lui se subțiază : mai vag și mai ireal decît un silogism de suspinuri, cum să mai fie o ființă de carne ? Fără pic de sînge, rivalizează cu Ideea ; s-a despărțit de străbuni, de prieteni, de toate sufletele și de sine însuși ; în vinele sale, odinioară turbulente, se odihnește o lumină dintr-o altă lume. Desprins de ceea ce a trăit, lipsit de curiozitate față de ce va trăi, dărimă toate pietrele ce-i mărginesc drumurile și se sus-trage reperelor tuturor timpurilor. „Nu mă voi mai întîlni niciodată cu mine“, își spune, fericit să întoarcă împotriva-i ultima-i ură, și încă și mai fericit să nimicească — prin iertare — ființele și lucrurile.)

Umbra viitoare

Sîntem îndreptățiți să ne închipuim un timp în care vom fi depășit totul. Chiar muzica, poezia chiar. În care, detractori ai tradițiilor și patimilor noastre, vom ajunge la o asemenea lepădare de noi înșine, încît, obosiți de un mormînt preabine știut, ne vom străbate zilele în răpănos lințoliu. Cînd un sonet, a cărui rigoare

înalță lumea verbală deasupra unui cosmos superb imaginat, va înceta să mai fie pentru noi o ispită de a lăcrima și cînd, în mijlocul unei sonate, căscatul ne va învinge emoția — atunci cimitirele nu ne vor mai vrea, ele, care nu primesc decît cadavrele proaspete, încă străbătute de o undă de căldură și amintind încă de viață. În preajma bătrîneții, va veni o vreme cînd, lepădîndu-ne de pasiuni și încovoiați sub palinodiile cărnii, vom merge pas cu pas, pe jumătate leșuri, pe jumătate spectre... Vom fi nimiciti astfel — de teama de a fi complici iluziei — orice tresărire din noi. Pentru că nu am știut să ne descărnăm viața într-un sonet, ne vom tîrî fîșii-fîșii putreziciunea și, pentru că am ajuns mai departe decît muzica sau moartea, ne vom poticni, orbi, pe drumul către o funebră nemurire...

Floarea ideilor fixe

Atîta vreme cît omul este ocrotit de demență, el făptuiește și prosperă ; dar cînd se eliberează de tirania fecundă a ideilor fixe, se pierde pe sine, nimicindu-se: Începe să accepte totul, să învăluie în toleranță nu numai abuzurile mărunte, dar și crimele și monstruozi-tățile, viciile și aberațiile : totul are pentru el același preț. Indulgența lui, distrugătoare de sine, se extinde la totalitatea vinovaților, la victime și călăi ; el aparține tuturor partide-

lor, pentru că îmbrățișează toate opiniile ; gelatinos, contaminat de infinit, și-a pierdut „caracterul“, din lipsa unui punct de reper sau a unei obsesii. Vederea universală topește lucrurile în nedeslușire, iar cel care le deslușește încă, nefiind nici prietenul și nici dușmanul lor, poartă în el o inimă de ceară care se muzează după orice obiect sau ființă. Mila-i se revarsă asupra existenței, iar caritatea sa e a îndoielii și nu a iubirii ; este o caritate sceptică, urmare a cunoașterii, și care scuză toate anomaliile. — Dar cel care are o părere, cel care trăiește în nebunia hotărîrii și a alegerii, nu este niciodată caritabil ; incapabil să îmbrățișeze toate punctele de vedere, închis în orizontul dorințelor și principiilor sale, se cufundă într-o *hipnoză a finitudinii*. Căci creațiile nu înfloresc decît refuzînd universalul... A fi ceva — fără nici o condiție — e totdeauna o formă de nebunie de care viața — floare a ideilor fixe — nu se izbăvește decît pentru a se ofili.

„Cîinele ceresc“

Nu poți ști ce trebuie să piardă un om ca să aibă curajul să înfrunte toate convențiile, nu poți ști ce a pierdut Diogene ca să devină omul care și-a îngăduit totul, transpunîndu-și în fapte gîndurile cele mai intime cu o insolență supranaturală, asemenea unui zeu al cunoașterii, libidinos și pur. Nimeni nu a fost

mai deschis ; caz-limită de sinceritate și luciditate și totodată exemplu de ceea ce am putea fi dacă educația și ipocrizia nu ne-ar înfrîna dorințele și gesturile.

„Într-o zi, un om l-a dus într-o casă somptuoasă și i-a spus : «Ai grijă să nu scuipi pe jos.» Diogene, care simțea nevoia să scuipe, l-a scuipat în obraz, strigîndu-i că acela era singurul loc murdar din preajma-i.” (Diogenes Laertios)

Cine, după ce a fost primit în casa unui bogătaș, n-a regretat că nu dispune de oceane de salivă ca să le reverse peste toți avuții pămîntului ? Și cine nu și-a înghițit stropul de salivă de teamă să n-l proiecteze în obrazul unui hoț respectat și pîntecos ?

✓ Sîntem cu toții ridicol de prudenți și de timizi : cinismul nu se învață la școală. Și nici mîndria.

Menip, în cartea sa intitulată *Virtutea lui Diogene*, povestește că acesta, luat prizonier și scos la mezat, a fost întrebat ce știe să facă. El răspunse : „Să poruncesc“, și i-a strigat crai-nicului : „Întreabă cine vrea să cumpere un stăpîn.“

Ce trebuie să fi gîndit despre semenii săi omul care i-a înfruntat pe Aléxandru și Platon, omul care se masturba în piața publică („Bine-ar fi dacă ar fi de ajuns să-ți freci pîntecul ca să nu-ți mai fie foame !“), omul celebrului butoi și al vestitei lămpi și care, în tinerețe, fusese falsificator de bani (există oare mai potrivită meserie pentru un cinic)? Gîn-

dea, desigur, ce gîndim cu toții, cu deosebire că unicul obiect al meditației și disprețului său a fost omul. Fără să sufere falsificările vreunei morale sau vreunei metafizici, el s-a străduit să-l dezbrace, ca să ni-l arate gol-goluț, mai respingător decît îl înfățișează toate comediiile și apocalipsele.

„Un Socrate nebun“, așa îl numea Platon. — „Un Socrate sincer“, astfel ar fi trebuit să-l numească, un Socrate renunțînd la Bine, la formule și la Cetate, devenit, în sfîrșit, doar psiholog. Dar Socrate — chiar sublim — rămîne convențional ; rămîne *maestrul*, modelul *moral*. Numai Diogene nu propune nimic ; fondul atitudinii sale — și al cinismului, în esență — e determinat de o oroare testiculară în fața ridicolului de a fi om.

Dacă vrea să rămîna înlăuntrul lumii și dacă elimină misticismul ca subterfugiu, gînditorul care cugetă fără iluzii asupra realității omenești ajunge la o viziune în care se îmbină înțelepciunea, amărăciunea și farsa ; iar dacă-și alege piața publică drept spațiu al singurătății, își desfășoară verva batjocorindu-și „semenii“ sau plimbîndu-și dezgustul, dezgust pe care astăzi, cu creștinismul și poliția, nu ni-l mai putem îngădui. Două mii de ani de predici și coduri ne-au îndulcit firea ; de altfel, într-o lume grăbită, cine să se mai oprească să răspundă insolențelor noastre sau să se delecteze ascultîndu-ne lătratul ?

Cel mai mare cunoscător al oamenilor a fost poreclit „*cîine*“ : dovadă că niciodată omul n-a avut curajul să-și accepte adevărata imagine și că a respins totdeauna adevărurile crude. Diogene a suprimat în el *poza* : ce monstru în ochii celorlalți ! Pentru a avea un loc onorabil în filozofie, trebuie să fii comediant, să respecti jocul ideilor și să te zbuciumi pentru falsele probleme. Oricum, omul, așa cum este el, nu trebuie să te *preocupe*. Tot după Diogenes Laertios :

„La jocurile olimpice, după ce crainicul strigase : «Dioxip i-a învins pe oameni», Diogene a răspuns : «Nu a învins decît sclavi, oamenii lăsați-i pe seama mea.»“

Și într-adevăr, i-a învins ca nimeni altul, cu arme mai de temut decît ale cuceritorilor, el, care nu posedă decît o traistă, el, cel mai sărac dintre toți cerșetorii, adevărat sfînt al rînjelului batjocoritor.

Să binecuvîntăm hazardul ce i-a dat naștere înainte de domnia Crucii. Cine știe dacă, altoită pe nepăsarea lui, o ispită nesănătoasă pentru o aventură extraumană nu l-ar fi transformat într-un ascet oarecare, canonizat mai târziu și pierdut în mulțimea preafericiților și în calendar ? Abia atunci ar fi înnebunit, el, ființa cea mai profund normală, așa cum era, departe de orice învățătură și de orice doctrină. A fost singurul care ne-a dezvăluit figura hîdă a omului. Meritele cinismului au fost întunecate și călcate în picioare de o re-

ligie dușmană evidenței. Dar a venit vremea să opunem adevărurilor Fiului lui Dumnezeu adevărurile acestui „cîine ceresc”, cum l-a numit un poet al timpului său.

Echivocul geniului

Orice inspirație purcede dintr-un dar al exagerării : lirismul — și întreaga lume a metaforei — ar fi numai o jalnică surescitare fără acea patimă care umflă cuvintele peste măsură. Cînd elementele sau dimensiunile cosmosului par prea reduse ca să slujească stărilor noastre drept termeni de comparație, poezia nu așteaptă — pentru a-și depăși stadiul de virtualitate și iminență — decît puțină claritate în emoțiile care o prefigurează și zămislesc. Orice inspirație adevărată țîșnește din anomalia unui suflet mai vast decît lumea... În incendiul verbal al unui Shakespeare și al unui Shelley simțim cenușa cuvintelor, cădere și iz al imposibilei demiurgii. Vocabulele se încalecă între ele, ca și cum nici una n-ar putea ajunge la deplina dilatare lăuntrică : e hernia imaginii, ruptura transcendentă a unor biete cuvinte, născute din folosința zilnică și înălțate miraculos la altitudinea inimii. Adevărurile frumuseții se hrănesc cu exagerări care, în fața unui strop de analiză, se arată monstruoase și ridicole. Poezia : divagație cosmogonică a vocabularului... S-au combinat oare vreodată mai cu folos șarlatanismul și extazul ?

Minciuna — izvor de lacrimi ! Iată impostura geniului și secretul artei. Nimicuri umflate pînă la cer ; neverosimilul, generator de univers ! Căci în orice geniu coexistă un mistificator și un Dumnezeu.

Idolatria nefericirii

Tot ce construim dincolo de existența brută, toate forțele multiple care conferă lumii o fizionomie le datorăm Nefericirii — arhitect al diversității, factor inteligibil al acțiunilor noastre. Tot ce nu intră în sfera sa ne depășește : ce sens ar putea avea pentru noi un eveniment care nu ne-ar zdrobi ? Viitorul *ne așteaptă* ca să ne sacrifice : spiritul nu mai înregistrează decît ruptura existenței, iar simțurile nu mai vibrează decît la pînda răului... Și atunci cum să nu te apleci asupra destinului Lucilei de Chateaubriand sau al Gûnderodei, și să nu repeți împreună cu prima : „Voî dormi somn de moarte peste destinul meu“, sau cum să nu te îmbeți de deznădejdea care a împlîntat pumnalul în inima celeilalte ? În afara cîtorva exemple de melancolie copleșitoare, și cîtorva sinucideri fără asemuire, oamenii nu sînt decît paiațe pline cu globule roșii, ce zămislesc istoria și strîmbăturile ei.

Cînd, idolatri ai nefericirii, facem din ea agentul și substanța devenirii, ne scaldăm în

limpezimea sorții hărăzite, într-o auroră de dezastre, într-o gheenă fecundă... Dar cînd, crezînd că am trecut dincolo, ne este frică să-i supraviețuim, existența se întuneacă, și nu mai *devine*. Și ne temem să credem iar în *Speranță...*, să ne trădăm nefericirea, să ne trădăm...

Demonul

Este aici, în jăratul singelui, în amărăciunea fiecărei celule, în freamătul nervilor, în rugăciunile rostite în răspăr care exală ură, pretutindeni unde face din oroare propria-i plăcere. Să-l las să-mi surpe orele, cînd aş putea, complice meticulos al distrugerii mele, să-mi vomit speranțele și să mă lepăd de mine însumi ? Locatar asasin, împarte cu mine propriul meu așternut, uitările și veghile ; ca să-l dau pierzării, trebuie să mă pierd pe mine însumi. Și cînd nu ai decît un trup și un suflet, trupul fiind prea greu și sufletul prea întunecat, cum să mai duci un spor de povară și de noapte ? Cum să-ți tîrăști pașii într-un negru viitor ? Visez o clipă de aur, în afara devenirii, o clipă însoțită, transcendentă chinului organelor și melodiei descompunerii lor.

Să auzi plîsetele agonice și bucuroase ale Răului care se răsuțește în gîndurile tale — și să nu sugrumi intrusul ? Dar dacă-l vei

lovi, o vei face doar dintr-o inutilă iubire de tine însuși. El e pseudonimul tău ; nu-l poți zdrobi fără să fii pedepsit. De ce să cauți căi lăaturalnice când se apropie ultimul act ? De ce să nu-ți ataci propriul nume ?

(Ar fi pe de-a-ntregul fals să credem că „revelația“ demoniacă este o prezență inseparabilă de durata noastră ; totuși, când sîntem sub stăpînirea ei, nu ne putem imagina cantitatea de clipe neutre pe care le-am trăit înainte. A-l invoca pe *diavol* înseamnă a colora cu o rămășiță de teologie ațîțarea echivocă pe care mîndria noastră refuză s-o accepte. Dar cine nu cunoaște spaimile ce ne copleșesc în fața Prințului Întunericului ? Orgoliul nostru are nevoie de un nume, de un mare nume pentru a boteza o mare neliniște, care ar fi jalnică dacă nu s-ar trage decît din fiziologie. Explicația tradițională ne pare mai măgulitoare ; o drojdie de metafizică îi stă bine spiritului...

Astfel — pentru a ascunde răul prea nemijlocit de care suferim — recurgem la entități elegante, deși desuete. Cum să admitem că rătăcirile noastre cele mai misterioase nu purced decît dintr-un rău nervos, când e de-ajuns să ne gîndim la Demonul din noi sau din afara noastră pentru a ne simți pe dată mai puțin umiliți ? De la strămoși ne vine pornirea de a ne obiectiva suferințele cele mai ascunse ; mitologia ne-a impregnat sîngele, iar literatura a întreținut în noi gustul pentru *efecte...*)

Deriziunea unei „vieți noi“

Țintuiți în noi înșine, nu avem darul să ne abatem din drumul înscris în deznădejdea noastră înăscută. Să ne lăsăm despovărați de viață pentru că ea nu-i elementul nostru ? Nimeni nu eliberează certificatele de inexistență. Trebuie să continuăm să respirăm, să simțim aerul arzându-ne buzele, să îngrămădim păreri de rău în inima unei realități pe care n-am dorit-o, și să renunțăm a da o explicație Răului ce ne întreține pierzania. Când fiecare clipă a timpului se năpustește asupra noastră ca un pumnal, și carnea, ațîțată de dorințe, refuză să se pietrifice — cum să înfruntăm fie și numai o singură secundă adăugată sorții noastre ? Prin ce artificii găsi-vom forța să ne iluzionăm pentru a porni în căutarea unei alte vieți, unei vieți noi ?

Căci toți oamenii care aruncă o privire peste trecutele lor ruine își închipuie — pentru a evita ruinele viitoare — că le stă în putere să reînceapă ceva cu totul nou. Își fac o făgăduială solemnă și așteaptă un miracol care să-i scoată din jalnica prăpastie în care i-a aruncat destinul. Dar nimic nu se întâmplă. Toți continuă să fie aceiași ; modificați doar prin sporirea poftei de a decădea, care le este semnul. Nu vedem în jur decît inspirații și patimi degradate : fiecare om *făgăduiește* totul, dar fiecare trăiește pentru a cunoaște fragilitatea propriei scînteii și lipsa de genialitate a vieții. Autenticitatea unei existențe constă în propria-i ruină. Înflorirea devenirii noastre : drum cu înfățișare

glorioasă, și care duce la eșec ; împlinirea harurilor noastre : camuflaj pentru cangrena de care suferim... Sub soare triumfă o primăvară de leșuri ; Frumusețea însăși nu-i decît moartea ce se fălește în mugurî...

N-am cunoscut nici o „nouă“ viață care să nu fie iluzorie și compromisă în chiar rădăcinile ei. Am văzut fiecare om înaintînd în timp pentru a se izola într-o obsesie chinuitoare și a cădea în el însuși, cu — drept înnoire — neprevăzuta strîmbătură a propriilor speranțe.

Întreitul impas

Spiritul descoperă Identitatea ; sufletul, Plictisul ; trupul, Lenea. Este unul și același principiu de invariabilitate, diferit exprimat sub cele trei forme ale căscatului universal.

Monotonia existenței justifică teza raționalistă ; ea ne dezvăluie un univers legal, în care totul este prevăzut și bine potrivit ; nu vine să-i tulbure armonia barbaria nici unei surprize.

Același spirit descoperă Contradicția, același suflet, Delirul, același trup, Frenezia, și asta pentru a zămisli noi irealități, pentru a se sustrage unui univers prea asemănător ; și învinge teza antiraționalistă. Înflorirea absurdităților dezvăluie o existență în fața căreia orice viziune limpede apare derizoriu de sărăcăcioasă. Este veșnica agresiune a Imprevizibilului.

Între aceste două tendințe, omul își desfășoară echivocul : negăsindu-și *locul* în viață, și nici în Idee, se crede predestinat Arbitrarului ; totuși beția de a fi liber nu-i decît un freamăt înlăuntrul unei fatalități, forma destinului său fiind la fel de supusă unor reguli ca și cea a unui sonet sau a unui astru.

Cosmogonia dorinței

Trăind și verificînd argumentele împotriva vieții, am despuțat-o de gustul ei și, tăvălit în drojdia-i, am simțit-o în toată goliciunea. Am cunoscut metafizica postsexuală, vidul universului zadarnic procreat, și risipa de sudoare ce te cufundă într-un frig imemorial, anterior furii-
lor materiei. Și am vrut să fiu credincios științei mele, să-mi constrîng instinctele să adoarmă, dar am văzut că nu-ți slujește la nimic să mînuiești armele neantului dacă nu le poți întoarce împotrivă-ți. Căci țîșnirea dorințelor în mijlocul cunoștințelor noastre care le infirmă, naște un conflict de temut între inteligența noastră, dușmană Creației, și adîncurile iraționale care ne leagă de ea.

Fiecare dorință umilește suma adevărilor noastre și ne obligă să ne reconsiderăm negațiile. Suferim o înfrîngere practică ; principiile noastre rămîn totuși nezdruccinate... Nădăjduiam să nu mai fim copiii acestei lumi, și iată-ne

supuși poftelor, asceți echivoci, stăpîni peste timp și supuși glandelor. Dar acest joc nu are limite : fiecare dorință a noastră recrează lumea și fiecare gînd al nostru o nimicește... În viața de fiecare zi alternează cosmogonia și apocalipsul : creatori și demolatori de zi cu zi, practicăm la scară infinitezimală miturile eterne ; și fiecare clipă a noastră reproduce și prefigurează destinul de sămînță și cenușă hărăzit Infinitului.

Interpretarea faptelor

Nimeni n-ar săvîrși fie și fapta cea mai mărunță, fără sentimentul că această faptă e singura și unica realitate. Orbirea aceasta este temeiul absolut, principiul indiscutabil a tot ce există. Cel care-l *discută* dovedește doar că *este* mai puțin, că îndoiala i-a slăbit vigoarea... Dar chiar din mijlocul îndoielilor trebuie să simtă *importanța* drumului către negație. Să știi că *nimic nu merită osteneala* devine implicit o credință, deci o posibilitate de a *făptui* ; căci pînă și nimicul unei existențe presupune o credință nemărturisită ; un simplu pas — fie și către o iluzie de realitate — este o apostazie față de neant ; respirația însăși purcede dintr-un fanatism în germene, ca și orice participare la mișcare...

De la hoinăreală și pînă la masacru, omul nu străbate gama faptelor decît pentru că nu-i perpepe nonsensul : tot ce se face pe pămînt izvorăște dintr-o iluzie de plenitudine în vid, dintr-un *mister* al Nimicului...

În afară de Creația și Distrugerea lumii, toate încercările sînt nimicuri.

Viața fără obiect

Idei neutre ca ochii secătuiți ; priviri posace care vădulesc lucrurile de relief ; autoauscul-tări ce reduc sentimentele la fenomene de aten-ție ; viață aburoasă, fără lacrimi și fără rîs — cum să vă inoculez o sevă, o vulgaritate pri-măvărarică ? Și cum să îndur această inimă ce se dă bătută, și acest timp prea tocit pentru a mai transmite propriilor anotimpuri fermentul creșterii și al descompunerii ?

Cînd ai văzut în orice convingere o întinare și în orice dragoste o pîngărire, nu mai ai drep-tul să aștepti, aici sau aiurea, o soartă modifi-cată de speranță. Trebuie să alegi un promon-toriu ideal, ridicol de singuratic, sau o stea de bîlci, răzvrătită față de constelații. Iresponsa-bilă din tristețe, viața ta și-a bătut joc de clipe ; or, viața este *pietatea duratei*, sentimen-tul unei veșnicii care dansează, timpul ce se depășește și rivalizează cu soarele...

Acedia

Această stagnare a organelor, această buimăceală fericită a simțurilor, acest surîs împietrit nu-ți amintesc deseori plictisul mănăstirilor, inimile din care Dumnezeu a plecat, uscăciunea și stupiditatea călugărilor ce se urăsc pe ei înșiși în avîntul extatic al masturbării ? Nu ești decît un călugăr fără ipoteze divine și fără orgoliul viciului solitar.

Pămîntul, cerul sînt pereții chiliei tale, iar în aerul încremenit domnește doar absența rugăciunii. Făgăduit orelor găunoase ale eternității, periferiei fiorului și dorințelor mucegăite ce putrezesc la apropierea mîntuirii, te pornești către o judecată fără fast și trompete, gîndurile tale imaginînd ca solemnitate doar procesiunea ireală a speranțelor.

Prin suferințe, sufletele zvîcneau odinioară către bolți ; tu te izbești de ele. Și cazi iar în lume, Călugăr fără credință hoinărind pe Boulevard, Ordin al femeilor pierdute — și al propriei tale pierzării.

Fărădelegile curajului și ale fricii

A te teme înseamnă a te gîndi întruna la tine și a nu-ți putea imagina un curs obiectiv al lucrurilor. Senzația teribilului, senzația că totul se întîmplă *împotriva* ta, presupune o lume concepută fără primejdii *indiferente*. Fricosul — victimă a unei subiectivități exagerate —

se crede, mult mai mult decît ceilalți oameni, ținta unor întîmplări dușmănoase. El se întîlnește în această eroare cu temerarul care, la antipod, întrevește pretutindeni doar invulnerabilitatea. Amîndoi au ajuns la capătul unei conștiințe plină de sine : împotriva unuia totul conspiră, totul îi este celuilalt favorabil. (Curajosul nu e decît un fanfaron ce strînge în brațe amenințarea, fugind în întîmpinarea primejdiei.) Unul se așază negativ în centrul lumii, celălalt pozitiv ; dar împărtășesc aceeași iluzie, cunoașterea lor avînd un punct de plecare identic : primejdia ca unică realitate. Unul se teme de ea, celălalt o caută : ei nu pot cu adevărat disprețui lucrurile, raportează totul la sine, se zbućiumă din cale-afară (și tot răul din lume vine din prea mult zbućium, din ficțiunile dinamice ale bravurii și lașității) . Aceste exemplare antinomice și asemănătoare sînt astfel pricina tuturor tulburărilor, perturbatorii mersului timpului ; ei colorează afectiv pînă și cea mai mică întîmplare și își proiectează planurile înfierbîntate într-un univers care — cînd nu te lași în voia unor liniștite dezgusturi — e degradant și intolerabil. Curaj și frică : polii aceleiași maladii ce acordă abuziv semnificație și gravitate vieții... Cînd nu știi ce-i amărăciunea și nepăsarea, oamenii sînt doar niște animale sectare : crimele cele mai rafinate, ca și cele mai grosolane sînt săvîrșite de cei ce iau lucrurile în serios. Numai diletantul nu cunoaște gustul sîngelui, doar el nu e ticălos...

Trezirea din beție

Grijile lipsite de mister ale ființelor se desenează la fel de limpede ca și contururile acestei pagini... Ce altceva să înscrii pe ea decît dezgustul generațiilor care se înlănțuie ca tot atâtea propoziții în fatalitatea sterilă a unui silogism ?

Aventura omenească va avea cu siguranță un sfârșit, pe care ni-l putem închipui fără să-i fim contemporani. Când te-ai despărțit în tine însuți de istorie, este de prisos să mai asiești la căderea cortinei. E de-ajuns să privești omul în față ca să te desprinzi de el și să nu-i mai regreți înșelătoriile. Mii de ani de suferință care ar fi înduioșat pînă și pietrele au încrîncenat-o și mai mult pe această efemeridă de oțel — exemplu monstruos de evanescență și duritate — chinuită de o searbădă nebunie, de o voință de a exista impalpabilă și nerușinată. Când înțelegi că orice motiv omenesc e incompatibil cu infinitul și că nu merită osteneală să faci nici cel mai mic gest, inima, prin bătăile ei, nu-și mai poate ascunde golul. Oamenii se contopesc într-o soartă uniformă și zadarnică, precum, pentru un ochi indiferent, astrele — sau crucile dintr-un cimitir militar. Dintre toate scopurile propuse existenței, care, dacă-l privim atent, nu ține de vodevil sau de Morgă ? Care nu ne vâdește inutili sau siniștri ? Să mai existe vreo iluzie care să ne poată înșela ?

(Cînd ești izgonit din prescripțiile vizibile, devii, ca și diavolul, metafizic *illegal* ; ai ieșit din ordinea lumii : nemaiaflînd un loc în ea, o

privești fără s-o recunoști ; uimirea devine reflex, în timp ce mirarea plîngăcioasă, lipsită de obiect, e pentru totdeauna țintuită în Vid. Înduri senzații ce nu mai corespund lucrurilor, pentru că nimic nu le mai ațîță ; depășești astfel pînă și visul îngerului Melancoliei și regreți că Dürer nu a tînjit după ochi încă și mai îndepărtați...

Cînd totul — chiar și cea mai nobilă viziune — pare prea concret, prea existent, cînd suspini după un Nedefinit care n-ar ține nici de viață, și nici de moarte, cînd orice contact cu ființa este un viol pentru suflet, acesta s-a exclus din jurisdicția universală și, nemaiavînd a da seama de nimic și nici legi pe care să le încalce, rivalizează — prin tristețe — cu atotputernicia divină.)

Itinerariul urii

Nu urăsc pe nimeni ; — dar ura îmi întuneacă sîngele și-mi arde pielea pe care anii n-au fost în stare s-o îngroașe. Cum să stăpînești, prin judecăți blînde sau severe, tristețea hîdă și strigătul jupuitului de viu ?

Am vrut să iubesc pămîntul și cerul, isprăvile lor înalte și patimile lor — și totul mi-a amintit de moarte : flori, astre, chipuri — simboluri ale veștejirii, lespezi virtuale de pe toate posibilele morminte ! Tot ce se creează în timpul vieții și-i dă noblețe se îndreaptă spre un sfîrșit macabru sau derizoriu. Înflăcărarea ini-

milor a pricinuit dezastre pe care nici un demon n-ar fi îndrăznit să le zămislească. Când vezi o minte înflăcărată, poți fi sigur că pînă la urmă îi vei fi victimă. Cei care cred în adevărul lor — singurii ce rămîn în memoria oamenilor — lasă în urmă un şir de cadavre. Religiile au săvîrşit mai multe crime decît cele mai sîngeroase tiranii, iar cei pe care umanitatea i-a divinizat îi întrec cu mult pînă şi pe asasinii cei mai iscusii în setea lor de sînge.

Cel ce propune o credinţă nouă este persecutat, pînă cînd devine el însuşi călău : adevărurile încep printr-un conflict cu poliţia şi sfîrşesc prin a se sprijini pe ea ; căci orice absurditate pentru care ai suferit degenerează în legalitate, după cum şi orice martiriu se termină în paragrafele codului, în gustul searbăd al calendarului sau într-un nume de stradă. În această lume, cerul însuşi devine *autoritate* ; şi au fost vremi care n-au trăit decît prin el, evuri medii mai bogate în războaie decît epocile cele mai corupte, cruciade bestiale, cu sclipici de sublim, în faţa cărora năvălirile hunilor par nevinovate petreceri de hoarde decadente.

Marile fapte imaculate se degradează şi devin întreprindere publică ; consacrarea pîngăreşte pînă şi nimbul cel mai diafan. Un înger ocrotit de un jandarm — iată cum mor adevărurile şi cum îşi dau duhul entuziasmele. E ajuns ca o revoltă să fie întemeiată şi să-şi creeze adepţi, e suficient ca o revelaţie să se propage şi

o instituție să o confiște, pentru ca fiorul odinioară singuratic — hărăzit cîtorva neofiți visători — să se întineze printr-o existență înjosită. Aș vrea să văd un singur lucru care a început bine și s-a terminat rău. Trăirile cele mai nobile se prăbușesc într-o gură de canal, unde se sting ca ajunse la sfîrșitul lor firesc : această decădere constituie drama inimii și sensul negativ al istoriei. Fiecare „ideal“, hrănit la începuturile sale cu sîngele aderenților, se uzează și pierе cînd este adoptat de mulțime. Agheasmatarul se preschimbă în scui pătoare : este ritmul ineluctabil al „progresului“...

Atunci pe cine să-ți reverși ura ? Nimeni nu e răspunzător că este, și cu atît mai puțin că este ceea ce este. Condamnați la existență, îi îndurăm fiecare, ca niște dobitoace, consecințele. Așa se face că într-o lume în care totul e vrednic de ură, ura devine mai vastă decît lumea, și, depășindu-și obiectul, se anulează pe sine.

(Nu oboselile suspecte, și nici tulburările precise ale organelor ne dezvăluie punctul cel mai de jos al vitalității noastre ; și nici perplexitățile noastre sau variațiile termometrului ; dar e de-ajuns să simțim pornirile de ură și milă nemotivate, acei fiori ce nu pot fi măsurați, pentru a înțelege că echilibrul ne este amenințat. Ura față de tot și ura față de sine, într-o dezlănțuire de mînie canibalică ; mila față de toată lumea și mila față de sine — simțăminte în aparență contradictorii, dar originar identice ; căci nu poți avea milă decît de ceea ce ai vrea să nimicești, de ceea ce nu merită

să existe. Iar cel care îndură aceste convulsii și universul căruia ele îi sînt adresate sînt sortiți aceleiași furii distrugătoare și plină de iubire. Cînd, dintr-o dată, ești cuprins de compasiune fără să știi pentru cine, e semn că oboseala organelor prevestește o alunecare primejdioasă ; iar cînd această compasiune vagă și universală se întoarce spre tine, te afli în situația ultimului dintre oameni. Asemenea solidaritate negativă care, în ură sau milă, ne leagă de lucruri, vine dintr-o imensă slăbiciune fizică. Aceste două porniri, simultane sau succesive, nu sînt atît simptome nesigure, cît semne limpezi ale unei vitalități în scădere și pe care totul o sîcîie — de la existența fără chip pînă la precizia propriei noastre persoane.

Totuși, nu trebuie să ne înșelăm : pornirile acestea sînt cele mai limpezi și mai nesăbuite, dar nicidecum singurele : totul este — mai mult sau mai puțin — patologie, cu excepția Indiferenței.)

„La perduta gente“¹

Ce idee ciudată să construiești cercuri în infern, variind în funcție de ele intensitatea flăcărilor și stabilind o ierarhie a chinurilor ! Căci important este că te afli aici : restul — simple înflorituri sau... arsuri. În cetatea de sus — prefigurare mai blîndă a celei de jos, amîndouă

¹ „Neamul dat pierzării“ (*Infernul*, III, 3, trad. G. Coșbuc) — N. T.

ținînd de același patron —, esențial nu e să fii ceva — rege, burghez, muncitor cu ziua —, ci să aderi sau să te sustragi. Poți să susții o idee sau alta, să ai un loc al tău sau să te tîrăști, atîta vreme cît faptele și gîndurile tale slujesc o formă de cetate reală sau visată, ești idolatrul și prizonierul ei. Chiar dacă manifestă un interes diferit, cel mai timid funcționar, ca și anarhistul cel mai înverșunat trăiesc în funcție de ea : sînt amîndoi *lăuntric* cetățeni, chiar dacă unul preferă papucii, iar celălalt bomba. „Cercurile“ cetății pămîntești, ca și ale cetății subterane închid ființele într-o comunitate blestemată și le tîrăsc în același șir de suferințe, unde zădărnice cauți nuanțe. Cel care încuviințează treburile omeniești — sub orice formă, revoluționară sau conservatoare — se consumă într-o jalnică plăcere : își amestecă pornirile nobile și vulgare în confuzia devenirii...

Ființei care nu consimte, dincoace sau dincolo de cetate, și căreia îi e silă să intervină în desfășurarea marilor și micilor evenimente, toate modalitățile vieții în comun îi par la fel de vrednice de dispreț. Istoria nu-i poate stîrni decît palidul interes al unor reînnoite decepții, al unor artificii dinainte știute. Cel care a trăit printre oameni și care mai pîndește încă fie și numai o singură întîmplare neașteptată n-a înțeles nimic și nu va înțelege niciodată nimic. El este copt pentru Cetate : trebuie să i se ofere totul, toate posturile și toate onorurile. Așa sînt toți oamenii — ceea ce explică longevitatea acestui infern sublunar.

Istorie și cuvînt

Cum să nu iubești înțelepciunea tomnatică a civilizațiilor moleșite și fezandate ? Oroarea grecului, ca și a romanului din perioada tîrzie a Imperiului, în fața prospețimii și a reflexelor hiperboreene, izvora dintr-o repulsie față de aurore, față de barbaria plesnind de viitor și față de prostia sănătății. Strălucitoarea corupției a oricărui sfîrșit de anotimp istoric e întunecată de apropierea scitului. Nici o civilizație nu poate să se stingă într-o agonie nesfîrșită ; triburi dau tîrcoale, adulmecînd duhoarea de cadavre parfumate... Împătimitul de apusuri contemplă eșecul oricărui rafinament și înaintarea nerușinată a vitalității. Din totalitatea devenirii, nu-i mai rămîne decît să culeagă cîteva anecdote... Un sistem de evenimente nu mai dovedește nimic : marile fapte au intrat în poveștile cu zîne și în manualele școlare. Întîmplările glorioase ale trecutului, ca și oamenii care le-au dat naștere nu mai interesează decît prin frumoasele cuvinte ce le sînt cunună. Vai de cuceritorul care nu știe să rostească o vorbă memorabilă ! Isus însuși, deși dictator indirect de două milenii, nu a lăsat urme în amintirea credincioșilor și detractorilor săi decît prin frînturile de paradoxuri care-i jalonează viața atît de iscusit pusă în scenă. Cum să te mai interesezi de un martir care n-a spus nici un cu-

vînt potrivit cu suferința sa ? Nu păstrăm amintirea victimelor trecute sau recente decît dacă au immortalizat prin cuvînt sîngele care le-a stropit. Călăii înșiși nu supraviețuiesc decît dacă au știut să fie și actori : Nero ar fi fost uitat de multă vreme, fără țîșnirea vorbelor sale de măscărici sîngeros.

Cînd cei aflați la căpătîiul unui muribund se apleacă spre a-i auzi bolboroseala, ei n-o fac pentru a-i desluși ultima voință, ci mai cîrînd pentru a culege de pe buze un cuvînt memorabil pe care-l vor cita mai tîrziu, spre a-i cinsti amintirea. Istoricii romani descriu totdeauna agonia împăraților lor tocmai pentru a putea pomeni de o sentință sau o exclamație pe care aceștia au rostit-o sau se presupune că ar fi rostit-o. Și asta se întîmplă cu toate agoniile, chiar și cu cele mai obișnuite. Toți știm sau presimțim că viața nu înseamnă nimic ; atunci măcar s-o salvăm printr-o întorsătură de frază. O frază rostită la una din marile cotituri ale vieții lor — iată cam tot ce le cerem puternicilor acestei lumi, ca și celor mai puțin puternici decît ei. Dacă nu se supun acestei exigențe, acestei obligații, sînt pentru totdeauna pierduți ; căci orice poate fi iertat, pînă și crima, dacă e subtil comentată — și dacă aparține trecutului. Este iertarea pe care omul o acordă întregii istorii, cînd nici un alt criteriu nu se arată operant și valabil, și cînd el însuși, reșcitulînd zădărnicia generală, nu-și desco-

peră decît demnitatea unui literat al eşecului şi a unui estetic al sîngelui.

În această lume, în care suferinţele se contopesc şi se şterg, nu domneşte decît *Formula*.

Filozofie şi prostituţie

Filozoful ce a părăsit sistemele şi superstiţiile, dar perseverează încă pe drumurile lumii, ar trebui să imite pyrrhonismul de trotuar de care dă dovadă creatura cea mai puţin dogmatică : prostituata. Desprinsă de toţi şi de toate şi deschisă tuturor ; adoptînd dispoziţia şi ideile clientului ; schimbîndu-şi vocea şi chipul cu fiecare prilej ; gata oricînd să fie tristă sau veselă, dar rămînînd indiferentă ; suspinînd din belşug în scopuri comerciale ; uitîndu-se la desfătarea vecinului sincer ce îi stă deasupra, cu o privire ştiutoare şi falsă — ea propune spiritului un model de comportare ce rivalizează cu cel al înţelepţilor. Să fii lipsit de convingeri faţă de oameni şi de tine însuşi : iată înalta învăţătură a prostituţiei, academie ambulantă de luciditate, la periferia societăţii ca şi filozofia. „Tot ce ştiu am învăţat la şcoala prostituatelor“, ar trebui să exclame gînditorul care acceptă totul şi refuză totul, cînd, urmîndu-le exemplul, s-a specializat în surîsul ostenit, oamenii nemaifiind pentru el decît clienţi, iar trotuarele lumii, piaţa unde-şi vinde amărăciunea, aşa cum îşi vînd trupul tovarăşele lui, prostituatele.

Obsesia esențialului

Cînd orice întrebare pare accidentală și periferică, iar spiritul caută probleme tot mai vaste, se întîmplă ca el să nu se mai izbească, în demersul său, de nici un obiect, în afară de obstacolul difuz al Vidului. Din acea clipă, elanul filozofic, întors doar spre inaccesibil, se expune falimentului. Făcînd ocolul lucrurilor și pretextelor temporale, el își impune dificultăți binevenite ; dar, dacă vrea să caute un principiu tot mai general, se pierde și se anulează în vagul Esențialului.

Nu prosperă în filozofie decît cei care se opresc la timp, acceptînd limitarea și confortul unui stadiu rezonabil al neliniștii. Orice problemă, dacă ajungem la stratul ei cel mai adînc, duce la dezastru și lasă intelectul descoperit : într-un spațiu fără orizont, nu mai sînt nici întrebări și nici răspunsuri. Întrebările se întorc împotriva spiritului care le-a conceput : el devine victima lor. Totul îi este dușman : propria-i singurătate, propria-i îndrăzneală, absolutul opac, zeii, a căror existență nu poate fi verificată, și evidența neantului. Vai de cel care, ajuns la o anume clipă a esențialului, n-a știut să se oprească ! Istoria ne arată că gînditorii care s-au cățărat pe scara întrebărilor, punînd piciorul pe ultima treaptă, treapta absurdului, n-au lăsat drept moștenire posterității decît un exemplu de sterilitate, în timp ce confrății lor, opriți la jumătatea drumului, au fecundat curgerea spiritului ; ei și-au slujit

semenii, le-au transmis cîte un idol bine modelat, cîteva superstiții bine șlefuite, cîteva erori deghizate în principii și un sistem de speranțe. Dacă ar fi ales primejdiile unei înaintări excesive, disprețuind greșelile caritabile, ar fi dăunat celorlalți și lor înșile ; — și-ar fi înscris numele la marginile universului și gîndirii — exploratori maladivi și damnați sterili, amatori de sterpe rătăciri, căutători de vise ce nu trebuie visate...

Ideile refractare la Esențial sînt singurele care au influență asupra oamenilor. Ce-ar face ei cu o regiune a gîndirii unde-i primejduit pînă și cel care aspiră să se așeze aici din înclinație firească sau sete morbidă ? Într-un univers străin îndoielilor obișnuite nu se poate respira. Și sînt spirite ce se situează în afara întrebărilor acceptate, pentru că un instinct înrădăcinat în profunzimile materiei sau un viciu țîșnind dintr-o boală cosmică a pus stăpînire pe ele și le-a dus către o ordine de reflecții atît de exigentă și de vastă, încît moartea însăși le pare lipsită de importanță, destinul — o glumă ineptă, iar aparatul metafizicii — ceva utilitar și suspect. Această obsesie a unei ultime frontiere, această înaintare în vid aduc cu sine forma cea mai primejdioasă de sterilitate, pe lîngă care neantul pare o făgăduință de rodnicie. Celui care e veșnic *nemulțumit* de ceea ce face — de munca sau de aventura lui — nu-i rămîne decît să-și transplanteze exigența *desăvîrșirii* în plan universal pentru a nu-și mai putea împlini nici opera, și nici viața.

Angoasa metafizică ține de condiția unui artizan nespus de conștiincios, al cărui obiect ar fi *ființa*. Analizînd-o la nesfîrșit, el ajunge la imposibilitatea de a compune, de a desăvîrși o miniatură a universului. Artistul ce, exasperat de sărăcia cuvintelor, renunță să-și mai scrie poemul, prefigurează deruta spiritului nemulțumit față în față cu tot ce există. Incapacitatea de a alinia elementele — la fel de lipsite de sens și savoare ca și cuvintele care le exprimă — duce la revelația vidului. Astfel, versificatorul se retrage în tăcere sau în artificii de nepătruns. În fața universului, spiritul prea exigent suferă o înfrîngere asemănătoare cu cea a lui Mallarmé în fața artei. E panica trezită de un obiect ce nu mai este obiect, pe care nu-l mai poți mînuî, căci — ideal — i-ai depășit marginile. Cei care nu rămîn *înlăuntrul* realității pe care o cultivă, cei care transcend meseria de a exista trebuie sau să se adapteze la neesențial, să dea îndărăt și să-și ia locul în farsa eternă, sau să accepte toate consecințele unei condiții separate, care este inutilitate dacă o privești sau tragedie dacă o înduri.

Fericirea epigonilor

Există delectare mai subtil echivocă decît aceea de a asista la nimicirea unui mit ? Ce risipă de inimi pentru a-l zămisli, ce excese de intoleranță pentru a-l impune, ce teroare pentru cei ce nu consimt și ce cheltuială de

speranțe pentru a-l vedea... murind ! Inteligența nu înflorește decît în epocile cînd credințele se veștejesc, cînd articolele și preceptele lor își pierd din rigoare, cînd regulile devin mai suple. Orice sfîrșit de epocă este un paradis pentru spirit, care nu-și regăsește jocul și capriciile decît înlăuntrul unui organism în plină disoluție. Cel care are nefericirea să aparțină unei perioade de creație și fecunditate trebuie să-i sufere limitările și făgașul ; sclav al unei viziuni unilaterale, e închis într-un orizont mărginit. Momentele istorice cele mai fertile au fost și cele mai apăsătoare ; se impuneau ca o fatalitate, binecuvîntată pentru un spirit naiv, mortală pentru un amator de spații intelectuale. Libertatea nu are amplitudine decît pentru epigonii dezabuzăți și sterili, pentru inteligențele din epocile tîrzii, epoci al căror stil se dezagregă, inspirînd doar o complezență ironică.

Să faci parte dintr-o biserică nesigură de dumnezeul ei — după ce odinioară l-a impus prin foc și sînge —, iată care ar trebui să fie idealul oricărui spirit subtil. Cînd un mit devine lînced și diafan, iar instituția care-l susține, blîndă și înțelegătoare, problemele dobîndesc o plăcută elasticitate. Punctul critic al unei credințe, diminuarea vigoriei sale instituie un gol iubitor în suflete, făcîndu-le receptive, fără ca totuși să le îngăduie să mai fie oarbe în fața superstițiilor care pîndesc și întunecă viitorul. Mîngîie spiritul doar acele agonii ale istoriei care precedă nesăbuința oricăror zori.

Ultima îndrăzneală

Dacă e adevărat că Nero a spus „Ferice de tine, Priam, căci ai văzut pieirea patriei tale“, să-i recunoaştem meritul de a se fi ridicat pînă la sublimul sfidării, pînă la ultima ipostază a gestului frumos şi a emfazei lugubre. După asemenea cuvinte, atît de minunate potrivite în gura unui împărat, ai dreptul la banalitate ; ba eşti chiar obligat la ea. Cine ar mai putea pretinde să fie extravagant ? Măruntele accidente ale trivialităţii noastre ne silesc să-l admirăm pe acest Cezar crud şi cabotin (mai ales că demenţa lui a cunoscut o glorie mai mare decît suspinele victimelor sale, istoria scrisă fiind cel puţin la fel de inumană ca şi evenimentele ce-i dau naştere). Alături de ale sale, toate *atitudinile* par maimuţăreli. Şi dacă-i adevărat că a dat foc Romei pentru că îi plăcea *Iliada*, a existat oare vreodată un omagiu mai *sensibil* adus unei opere de artă ? Este, în orice caz, singurul exemplu de critică literară *în mers*, de judecată estetică *activă*.

Efectul exercitat asupra noastră de o carte nu este real decît dacă simţim dorinţa să-i imităm intriga, să ucidem dacă eroul ucide, să fim geloşi dacă el e gelos, să fim bolnavi sau muribunzi dacă eroul suferă sau moare. Dar toate acestea rămîn pentru noi în stare virtuală sau se degradează, devenind literă moartă ; doar Nero îşi oferă literatura ca pe un spectacol ; el îşi face *cronicile* cu cenuşa contemporanilor şi a capitalei sale...

Trebuia ca măcar o dată asemenea cuvinte și fapte să fie pronunțate și săvârșite. Iar curajul acesta l-a avut un scelerat. Asta ne poate consola, chiar trebuie să ne consoleze, altminteri cum ne-am mai relua viața zilnică și adevărurile iscusite și înțelepte ?

Efigia ratatului

Avînd oroare de orice faptă, își repetă sineși : „Mișcarea, ce prostie !“ Îl irită nu atît evenimentele, cît ideea de a lua parte la ele ; și nu se zbuciumă decît spre a le ocoli. Prin cîrteli, a pustiit viața chiar înainte de a-i fi supt seva. E un Ecleziasat de răspîntie, care află în universală nimicnicie o scuză pentru înfrîngerile lui. Hotărît a găsi că totul e lipsit de importanță, izbutește ușor, evidențele care să-l slujească fiind numeroase. Iese totdeauna victorios din bătălia argumentelor, după cum iese totdeauna învins din acțiune : are „dreptate“, refuză totul — și totul îl refuză. A înțeles prea devreme ceea ce trebuie să înțelegi ca să poți trăi — și cum talentul îi era prea știutor de propriile funcții, l-a risipit de teamă să nu-l irosească în nerozia unei opere. Purtînd imaginea a ceea ce ar fi putut să fie ca pe un stigmat și un nimb, roșește și e mîndru de minunata-i sterilitate, pe veci străin de seducțiile naive, doar el izbăvit printre iloții Timpului. El își trage libertatea din imensitatea nedesă-

vîrșirilor sale ; este un zeu infinit și jalnic, pe care nici o creație nu-l limitează, nici o crea-tură nu-l adoră și nimeni nu-l cruță. Ceilalți îi întorc disprețul pe care l-a revărsat asupra lor. Nu are a ispăși decît faptele pe care nu le-a săvîrșit, al căror număr depășește totuși cal-culul nemăsuratului său orgoliu. Dar, în cele din urmă, drept mîngîiere, la capătul unei vieți lipsite de glorie, își poartă inutilitatea ca pe o coroană.

(„La ce bun ?“ — iată adagiul Ratatului, al celui căruia îi place moartea... Ce stimul, cînd începi să fii obsedat de ea ! Căci moartea, cînd nu stăruim prea mult asupra-i, ne îmbogățește, puterile sporindu-ne în atingere cu ea ; pentru ca mai apoi să-și exercite asupra noastră opera de distrugere. Evidența zădărniceii oricărui efort și izul de viitor cadavru înălțîndu-se în prezent și umplînd orizontul timpului ne amor-țesc ideile, speranțele și mușchii, încît sporul de energie izvorît din foarte recenta obsesie se preschimbă — cînd ea s-a implantat în chip ire-vocabil în spirit — într-o stagnare a vitalității noastre. Asemenea obsesie ne îndeamnă să de-venim totul și nimic. De fapt, ar trebui să ne pună în fața singurei alegeri posibile : mănăs-tirea sau cîrciuma. Dar cînd nu putem fugi de ea nici în veșnicie și nici în plăceri, cînd, prinși în vîrtejul vieții noastre, sîntem la egală distanță de cer și de vulgaritate, ea ne transformă în-

tr-o specie de eroi descompuși care făgăduiesc totul și nu aduc la îndeplinire nimic : trîndavi dîndu-și duhul în Vid ; leșuri verticale gîndindu-se întruna că nu vor mai fi...)

Condițiile tragediei

Ce frumos erou de tragedie ar fi fost Isus, dacă și-ar fi încheiat drumul pe cruce, fără să mai învie ! Latura lui divină a văduvit literatura de un subiect minunat. El împărtășește astfel soarta estetic mediocră a tuturor celor *drepti*. Ca tot ce se perpetuează în inima oamenilor, ca tot ce se expune cultului și nu moare pentru totdeauna, el nu poate da naștere viziunii unui sfîrșit total, semn al unui destin tragic. Pentru asta ar fi trebuit ca nimeni să nu-l urmeze și ca schimbarea la față să nu-l încununeze cu o neîngăduită aureolă. Nimic nu e mai străin de tragedie decît ideea de mîntuire și nemurire ! Eroul sucombă sub propriile-i fapte, fără să-i fi fost dat să-și escamoteze moartea printr-un har supranatural ; nu se continuă — ca *existență* — în nici un fel, rămîne *deslușit* în memoria oamenilor ca un *spectacol* al suferinței ; fără discipoli, destinul său sterp nu rodește decît în imaginația celorlalți. Macbeth pierе fără speranța răscumpărării : în tragedie muribundul nu capătă *sfînta împărtășanie*, cea de pe urmă...

O credință, chiar dacă eșuează, trebuie să eludeze Ireparabilul. (Ce-ar fi putut face Shake-

speare dintr-un martir ?) Adevăratul erou luptă și moare în numele destinului său, și nu în numele unei credințe. Existența sa elimină orice idee de subterfugiu ; drumurile ce nu-l duc la moarte sînt pentru el tot atîtea fundături ; își făurește cu trudă „biografia“ ; lucrează cu grijă la deznodămîntul ei și, instinctiv, pune totul în mișcare pentru a o alcătui din întîmplări funeste. Trăgîndu-și seva din fatalitate, orice ieșire n-ar fi decît o trădare față de propria-i pieire. Așa se face că omul destinului nu se convertește niciodată la vreo credință, căci și-ar rata sfîrșitul. Și, dacă ar fi țintuit pe cruce, nu și-ar ridica ochii spre cer : singurul lui absolut este propria-i istorie, după cum singura-i dorință este *voința* tragică...

Minciuna imanentă

A *trăi* înseamnă : să crezi și să speri — să minți și să *te* minți. Iată de ce cea mai veridică imagine a omului din cîte au fost vreodată create rămîne cea a cavalerului Tristei Figuri, pe care-l regăsim pînă și în înțeleptul cel mai desăvîrșit. Episodul penibil petrecut în jurul Crucii, sau celălalt, mai măreț, încununat de Nirvana, țin de aceeași irealitate, deși li s-a recunoscut o calitate simbolică ce le-a fost refuzată mai tîrziu aventurilor bietului hidalgo. Nu toți oamenii pot reuși, minciunile nefiind toate la fel de rodnice. O înșelăciune triumfă : rezultă de aici o religie, o doctrină sau un mit — și o mul-

time de discipoli fervenți ; o alta eşuează : avem atunci de-a face doar cu o divagație, cu o teorie sau cu o ficțiune. Numai lucrurile inerte *nu adaugă* nimic la ceea ce sînt : o piatră nu minte : ea nu interesează pe nimeni — în timp ce viața inventează întruna : viața este *românul* materiei.

O pulbere îndrăgostită de fantome — iată ce e omul : imaginea sa absolută, ideal asemănătoare, s-ar întruchipa într-un don Quijote văzut de Eschil...

(Dacă în ierarhia minciunilor viața ocupă primul loc, iubirea îi urmează nemijlocit, minciună în minciună. Expresie a poziției noastre hibride, ea se înconjoară cu felurite beatitudini și chinuri, prin care găsim în altul un substitut pentru noi înșine. Prin ce înșelăciune doi ochi ne smulg din singurătate ? Există eșec mai umilitor pentru spirit ? Iubirea adoarme cunoașterea ; trezită, cunoașterea ucide iubirea. Irealitatea nu poate triumfa la nesfîrșit, chiar travestită în cea mai exaltantă minciună. De altminteri cine s-ar putea iluziona îndeajuns pentru a găsi în *celălalt* ceea ce zădărnicește a căutat în sine ? Să ne ofere oare căldura măruntaielor ceea ce întreg universul n-a știut să ne dea ? Și totuși iată temeiul acelei anomalii curențe și supranaturale : să rezolvi în doi — sau mai curînd să lași în suspensie — toate enigmaticele ; prin mijlocirea unei imposturi, să uiți

ficțiunea în care se scaldă viața ; să umpli golul general cu un dublu gîngurit ; și — parodie a extazului — să te îneci în sudoarea unei complice oarecare...

Ivirea conștiinței

Cît de mult ni s-au tocit instinctele și cît de elastică a trebuit să le devină funcționarea, pînă cînd conștiința să-și fi întins controlul asupra tuturor faptelor și gîndurilor noastre ! Prima reacție naturală înfrîntă a adus după sine toate amînările activității vitale, toate eșecurile noastre în imediat. Omul — animal cu dorințe întîrziate — e un neant lucid care înglobează totul și nu este înglobat de nimic, care supraveghează toate obiectele și nu dispune de nici unul.

Comparate cu apariția conștiinței, celelalte evenimente sînt de importanță minimă sau nulă, dar această apariție, contrazicînd datele vieții, constituie o izbucnire primejdioasă în sînul lumii însuflețite, un scandal biologic. Nimic nu o vestea : automatismul natural nu sugera eventualitatea unui animal ce va țîșni dincolo de materie. Gorila pierzîndu-și părul și înlocuindu-l cu idealuri, gorila înmănușată, făuritoare de zei, înnobilîndu-și strîmbăturile și adorînd cerul — cît de mult va fi suferit natura și cît va mai suferi încă, în fața unei asemenea căderi ! Căci conștiința te duce departe

și îngăduie totul. Pentru animal, viața este un absolut ; pentru om, ea este un absolut și un pretext. În evoluția universului, nu există fenomen mai important decît posibilitatea ce ne-a fost dată de a preschimba toate obiectele în pre-texte, de a ne *juca* atît cu treburile zilnice cît și cu scopurile ultime, de a pune pe același plan, prin mijlocirea divinului capriciu, un zeu și o mătură.

Iar omul nu se va descotorosi de străbunii lui — și de natură — decît cînd va fi lichidat în el însuși orice urmă de Absolut, cînd viața sa și a celorlalți îi va părea doar un joc cu păpuși atîrnate de sfori, de care va trage spre a rîde, veselindu-se în fața aceluia sfîrșit de lume. Va fi atunci *ființa pură*. Conștiința își va fi îndeplinit menirea...

Aroganța rugăciunii

Cînd ajungi la limita monologului, la marginile singurătății, îl inventezi — în lipsa altui interlocutor — pe Dumnezeu, pretext suprem pentru dialog. Atîta vreme cît Îl numești, demența ta e bine deghizată, și ... totul îți este îngăduit. Adevăratul credincios abia dacă se deosebește de nebun ; dar nebunia lui e legală, admisă ; el ar sfîrși într-un azil, dacă aberațiile i-ar fi curate de orice credință. Dar Dumnezeu le dă acoperire și le legitimează. Orgoliul unui cuceritor pălește alături de ostentația

unui credincios ce se adresează Creatorului. Cum de poate cineva să îndrăznească atît de mult ? Şi cum să fie modestia o virtute a templelor, cînd orice bătrînă decrepită care-şi închipuie că Infinitul îi stă la îndemînă, se înalţă prin rugăciune la îndrăzneala la care nici un tiran n-a ajuns vreodată ?

Aş da toată împărăţia lumii doar pentru clipa cînd mîinile mele împreunate l-ar implora pe marele Răspunzător de enigmele şi banalităţile noastre. Şi totuşi, această clipă constituie o calitate curentă — şi un fel de timp *oficial* — a oricărui credincios. Dar cel care este cu adevărat modest îşi spune în sinea lui : „Prea umil ca să mă rog, prea vlăguit ca să trec pragul bisericii, mă resemnez cu propria-mi umbră, şi nu vreau ca Dumnezeu să se dea bătut în faţa rugăciunilor mele.“ Iar celor ce-i propun nemurirea, le răspunde : „Orgoliul meu nu-i nesecat : puterile-i sînt limitate. Socotiţi că în numele credinţei vă veţi învinge *eul* ; de fapt, doriţi să-l perpetuaţi întru veşnicie, durata aceasta neajungîndu-vă. Orgoliul vostru e mai rafinat decît toate lumeştile ambiţii. Ce vis de glorie, asemuit cu al vostru, nu se arată a fi înşelăciune şi fum ? Credinţa voastră nu e decît un delir de grandoare tolerat de comunitate, pentru că merge pe căi ascunse şi meşteşugite ; dar unica voastră obsesie este pulberea care sînteţi : lacomi de atemporalitate, persecutaţi timpul ce o împrăştie. Doar viaţa de dincolo e destul de cuprinzătoare pentru poftele voastre ; pămîntul

și clipele lui vă par prea fragile. Megalomania mănăstirilor depășește tot ce-au putut imagina vreodată delirurile somptuoase ale palatelor. Cel care nu-și acceptă neantul suferă de o boală a gândirii. Și, dintre toți, credinciosul este cel mai puțin dispus să-l accepte. Voința de a dăinui, dusă atât de departe, mă înspăimîntă. Refuz seducția nesănătoasă a unui Eu nesfârșit. Vreau să mă tăvălesc în condiția mea muritoare. Vreau să rămîn *normal*.”

(Doamne, dă-mi puterea să nu mă rog niciodată, cruță-mă de nesăbuiința oricărei adorații, îndepărtează de mine ispita iubirii care m-ar aservi Ție de-a pururi. Fie ca golul să stăpînească între inima mea și cer ! Nu doresc ca pustietățile să-mi fie pline de prezența ta, nopțile tiranizate de lumina ta, Siberiile mele să se topească sub soarele tău. Mai singur decît tine, vreau ca mîinile mele să rămîină curate spre deosebire de ale tale, care s-au mînjit pentru totdeauna frămîntînd lutul și amestecîndu-se în treburile acestei lumi. Nu cer de la stupida-ți atotputernicie decît respectul cuvenit singurătății și chinurilor mele. N-am ce face cu vorbele tale ; și mă tem de nebunia care m-ar sili să le aud. Dăruiește-mi minunea în sine reculeasă de dinaintea primei clipe, pacea pe care n-ai putut-o îndura și care te-a îndemnat să faci o spărtură în neant ca să deschizi acest bîlci al timpurilor, condamnîndu-mă astfel la univers, la umilința și rușinea de a fi.)

Lypemania ¹

De ce n-ai putea să te sustragi obligației de a respira ? De ce mai înduri acest aer solidificat care-ți blochează plămînii și se sfărîmă de carnea ta ? Cum să învingi speranțele opace și ideile pietrificate, cînd, rînd pe rînd, imiți singurătatea stîncii sau izolarea unui scuipat încremenit pe marginile lumii ? Ești mai departe de tine însuși decît de o planetă nedescoperită, și organele tale, întoarse către cimitire, le invidiază dinamismul...

Să-ți deschizi vinele pentru a împrôsca această pagină care te sîcîie așa cum te sîcîie anotimpurile ? Ridicolă tentativă ! Sîngele tău, decolorat de nopțile albe, nu mai curge... Nimic nu va trezi în tine setea de a trăi și muri, stinsă de anii ce-au trecut, în veci dezgustată de izvoarele fără cusur și farmec din care beau oamenii. Avorțon cu buze mute și uscate, vei rămîne dincolo de zgomotul vieții și al morții, dincolo pînă și de zgomotul lacrimilor...

(Adevărata măreție a sfinților stă în puterea — neîntrecută — de a învinge Teama de Ridicol. Nu putem plînge fără să ne rușinăm ; dar ei invocă „harul lacrimilor“. Grijă de onorabilitate închisă în „uscăciunea inimii“ ne imobilizează ca spectatori ai infinitului nostru amar și comprimat, ai revărsărilor noastre ce nu au loc. Totuși, funcția ochilor nu este de a vedea, ci de a plînge ; și pentru a vedea cu adevărat, trebuie să-i închidem : e condiția exta-

¹ Nebunia suferinței. — N.T.

zului, a singurei viziuni revelatoare, în vreme ce percepția se sleiește de groaza aceluiași *iar și iar văzut*, a unui ireparabil *știut* dintotdeauna.

Cel care a presimțit dezastrele inutile ale lumii, și căruia cunoașterea nu i-a adus decît confirmarea unei dezamăgiri înnăscute, este și mai predestinat tristeții prin scrupulul ce-l împiedică să plîngă. Și el este într-un fel invidios pe marile fapte ale sfinților, nu atît însă pentru dezgustul lor față de aparențe sau pentru pofta lor de transcendent, cît pentru victoria asupra fricii de ridicol, căreia el nu i se poate sustrage și care-l reține dincoace de necuviința supranaturală a lacrimilor.)

Blestemul zilei

Să-ți repeți de o mie de ori pe zi : „Nimic nu are preț pe lumea asta“, să te regăsești veșnic în același punct, și să te rotești prosteste ca o sfîrlează... Căci nu există înaintare în ideea că totul e zadărnice, și nici capăt ; și, oricît de departe ne-am hazarda în această obsesivă reflecție, cunoașterea noastră nu sporește defel : ea este, în starea prezentă, tot atît de bogată și de nulă ca în punctul de plecare. Este o oprire în incurabil, o lepră a spiritului, o revelație prin stupoare. Un sărac cu duhul, un idiot ce-ar avea o clipă de iluminare, statornicindu-se-n ea fără putința de a mai ieși și a-și recăpăta condiția încețoșată și confortabilă : iată starea

celui care se vede prins fără voie în perceperea universalei zădărnicii. Părăsit de nopțile lui și pradă parcă unei lumini care-l sufocă, n-are ce face cu ziua ce nu se mai sfîrșește. Cînd va înceta lumina să-și reverse razele, funeste amintirii unei lumi nocturne care a precedat tot ce a fost ? Pierdut e pentru totdeauna haosul odihnitor și calm de dinaintea teribilei Creații, sau și mai blîndul haos al neantului mental !

Apărarea corupției

Dacă am pune pe talerul unei balanțe răul pe care cei „puri“ l-au revărsat asupra lumii, și pe celălalt taler răul făcut de oamenii lipsiți de principii și scrupul, primul taler ar atîrna mai greu. În mintea care o propune, orice formulă salvatoare înalță o ghilotină... Dezastrele epocilor corupte sînt mai puțin grave decît flagelurile pricinuite de epocile pătimase ; noroiul e mai plăcut decît sîngele ; și e mai multă dulceață în viciu decît în virtute, mai multă umanitate în depravare decît în austeritate. Omul care domnește și nu crede în nimic, iată modelul unui paradis al decăderii, al unei suverane soluții date istoriei. Oportuniștii au salvat popoarele ; eroii le-au dus la ruină. Să te simți contemporan nu cu Revoluția și cu Bonaparte, ci cu Fouché și Talleyrand : versatilității acestora nu i-a lipsit decît puțină tristețe, pentru ca ei să ne sugereze prin faptele lor o Artă de a trăi.

Epocile corupte au meritul de a dezvălui esența vieții, de a ne arăta că totul nu-i decît *farsă* sau *amărăciune* — și că nici un eveniment nu trebuie înfrumusețat : e totdeauna execrabil. Minciuna împodobită a marilor epoci, a cutărui secol, a cutărui rege, a cutărui papă... „Adevărul“ nu transpare decît atunci cînd spiritele, uitîndu-și delirul constructiv, se lasă să alunece pe destrămarea moralei, a idealurilor și credințelor. Să cunoști înseamnă să *vezi* ; nu să sperii, și nici să întreprinzi.

Stupiditatea ce caracterizează culmile istoriei nu-și află măsura decît în ineptia celor care o făuresc. Omul își duce pînă la capăt faptele și gîndurile din lipsă de subtilitate. O minte rafinată refuză tragedia și apoteoza : dizgrația și cununile de lauri o exasperează tot atît cît și banalitatea. *A merge prea departe* este totdeauna o dovadă de prost gust. Estetul are oroare de sînge, de sublim și eroi... El nu-i prețuiește decît pe farsori...

Universul demodat

Procesul de îmbătrînire în universul verbal urmează un ritm mult mai accelerat decît în universul material. Cuvintele, prea mult repetate, ostenesc și mor : monotonia e o lege a materiei. Mintea ar avea nevoie de un dicționar infinit, dar mijloacele ei se mărginesc la cîteva vocabule trivializate prin folosință. Așa se

face că *noul*, cerînd combinații bizare, silește cuvintele la funcții imprevizibile : *originalitatea se reduce la torturarea adjectivului și la improprietatea sugestivă a metaforei*. Puneți cuvintele la locul potrivit și veți avea cimitirul cotidian al vorbirii. Tot ce e *consacrat* într-o limbă constituie moartea ei : un cuvînt *previzibil* e un cuvînt defunct ; doar folosirea lui artificială îi insuflă o vigoare nouă, pînă cînd toată lumea o adoptă, o uzează și pîngărește. Spiritul este *prețios* — sau nu este, în timp ce natura se lăfăie în simplitatea mijloacelor ei, mereu aceleași.

Numim viața *noastră*, în raport cu viața pur și simplu, o creație neîncetată de mode cu ajutorul cuvîntului artificial mînuit ; este o proliferare de frivolități, fără de care ar trebui să ne dăm duhul într-un căscat ce-ar înghiți atît istoria cît și materia. Omul inventează fizici noi nu atît ca să ajungă la o explicație a naturii, cît ca să scape de plictisul universului înțeles, obișnuit, vulgar ireductibil, căruia îi atribuie în mod arbitrar tot atîtea dimensiuni cîte adjective proiectăm asupra unui lucru inert pe care am obosit tot văzîndu-l și îndurîndu-l așa cum fusese văzut și îndurat de stupiditatea strămoșilor sau a înaintașilor noștri apropiați. Vai de cel care, înțelegînd această mascaradă, se îndepărtează de ea ! Va fi călcat astfel în picioare taina vitalității sale — și se va duce să întîlnească adevărul încremenit și fără fard al celor în care izvoarele Prețiozității au secat și al căror spirit s-a veștejit din lipsa artificia-lui.

(E cît se poate de legitim să ne închipuim clipa cînd viața nu va mai fi la modă, cînd va cădea în desuetudine, precum luna sau tuberculoza după abuzul romantic : ea va încununa anacronismul simbolurilor dezvăluite și al maladiilor demascate ; va redeveni *ea însăși* : un rău lipsit de farmec, o fatalitate fără strălucire. Și e cît se poate de previzibilă clipa cînd din inimi nu va mai țîșni nici o speranță, cînd pămîntul va fi tot atît de înghețat ca și făpturile, cînd nici un vis nu-i va înfrumuseța imensitatea stearpă. Cînd va vedea lucrurile așa cum sînt, omenirii îi va fi rușine să mai zămislească prunci. Viața fără seva înșelăciunii și a amăgirii, viața încetînd să mai fie o modă nu va mai găsi milă în fața tribunalului spiritului. În cele din urmă, însuși spiritul va dispărea : el nu-i decît un pretext în neant, așa cum viața nu-i decît o prejudecată.

Istoria se susține atîta vreme cît deasupra modelelor ei tranzitorii, a căror umbră este evenimentul, o modă mai generală planează ca invariant ; dar cînd acesta li se va dezvălui tuturor ca simplu capriciu, cînd înțelegerea erorii de a trăi va deveni un bun comun și un adevăr unanim, unde mai căutavom puteri pentru a face copii sau chiar pentru a schița un început de faptă, simulacrul unui gest ? Prin ce artă vom supraviețui instinctelor noastre clarvăzătoare și inimilor noastre lucide ? Prin ce minune vom învia o viitoare ispită într-un univers demodat ?)

Omul mîncat de cari

Nu mai vreau să colaborez cu lumina și nici să folosesc jargonul vieții. Și nu voi mai spune : „Sînt“ — fără să roșesc. Impudoarea răsufării, scandalul respirației sînt legate de abuzul unui verb auxiliar...

A trecut timpul cînd omul se gîdea pe sine în termeni auroralî ; sprijinit pe o materie anemiata, iata-l deschis către adevărata lui îndatorire, cea de a-și studia pierzania, și de a alerga către ea... ; iata-l în pragul unei noi ere : a *Milei de sine*. Și această Milă este a doua lui cădere, mai limpede și mai umilitoare decît prima : e o cădere fără de răscumpărare. Zadarnic cercetează zările : mii și mii de mîntuitori i se arată, mîntuitori de comedie, ei înșiși nemîngîiați. Le întoarce spatele, pentru a se pregăti, în sufletu-i răscopt, pentru dulceața putrezirii... Ajuns în ceasul cel mai lăuntric al toamnei sale, oscilează între Aparență și Nimic, între forma înșelătoare a ființei și absența ei : vibrație între două irealități...

Conștiința ocupă vidul ce urmează eroziunii existenței prin spirit. Trebuie să fi căzut pradă orbirii credinciosului sau a idiotului ca să te integrezi în „realitate“, care se risipește la apropierea celei mai mici îndoieli, a unei bănuieli de improbabilitate sau tresăriri neliniștite — rudimente ce prefigurează conștiința și care, dezvoltate, o zămislească, o definesc și exasperează. Sub efectul acestei conștiințe, al acestei prezențe incurabile, omul ajunge la cel

mai înalt privilegiu al său : cel de a se pierde pe sine. Bolnav de onoare al naturii, îi corupe seva ; viciu abstract al instinctelor, le nimicește vigoarea. Universul se veștejește la atingerea lui, și timpul se pregătește de plecare... El nu se putea desăvîrși — și nu putea coborî panta — decît pe ruina elementelor. Și-a încheiat opera, nu-i mai rămîne decît să dispară : pe cîte secole își va mai întinde horcăitul ?

GÎNDITORUL DE OCAZIE

*„Ideile sînt succedanee ale
nefericirilor“*

MARCEL PROUST

Gînditorul de ocazie

Trăiesc în aşteptarea Ideii, o presimt, o încercuiesc, o apuc — şi n-o pot formula, îmi scapă, nu-mi aparţine încă : am conceput-o oare în absenţa mea ? Şi cum, din iminentă şi confuză, s-o fac prezentă şi luminoasă în agonia inteligibilă a expresiei ? Ce stare trebuie să nădăjduiesc ca ea să înflorească — şi să piară ?

Antifilozof, urăsc orice idee *indiferentă* : nu sînt întotdeauna trist, deci nu gîndesc întotdeauna. Cînd *privesc* ideile, ele îmi par mai inutile chiar decît lucrurile ; iată de ce nu mi-au plăcut decît elucubraţiile marilor bolnavi, obsesiile insomniei, iluminările spaimei incurabile şi îndoielile străbătute de suspine. Cantitatea de clarobscur pe care o ascunde o idee îi e singurul indiciu de profunzime, aşa cum accentul deznădăjduit al voioşiei este semnul fascinaţiei sale. Cîte nopţi albe ascunde trecutul tău nocturn ? — Iată ce-ar trebui să-l întrebăm pe orice gînditor. Cel care gîndeşte *cînd vrea el* nu are să ne spună nimic : situat deasupra — sau, mai curînd, *alături* de

propria gîndire, el nu e *răspunzător* de ea, nu e angajat în ea, nu cîştigă şi nici nu pierde avîntîndu-se într-o luptă în care nu-şi este sieşi duşman. Nu-l costă nimic să creadă în Adevăr. Altminteri se întîmplă însă cu gînditorul pentru care *adevărul* şi *minciuna* nu mai sînt doar nişte superstiţii ; distrugînd toate criteriile, el *se constată pe sine*, precum infirmii şi poeţii ; gîndeşte cînd vrea întîmplarea : gloria unei suferinţe trupesti sau a unui delir îi este de ajuns. O indigestie nu-i oare mai bogată în idei decît o paradă de concepte ? Tulburările organelor determină fecunditatea spiritului : cel ce nu-şi *simte* trupul nu va fi niciodată în măsură să conceapă un gînd viu. Va aştepta zadar nic surpriza prielnică a vreunui neajuns...

În indiferenţa afectivă, ideile se înfiripă ; nici una nu poate totuşi căpăta o formă : numai tristeţea oferă climatul prielnic înfloririi lor. Le trebuie o anumită tonalitate, o anumită culoare ca să vibreze şi să lumineze. A fi multă vreme steril înseamnă a le pîndi, a le dori fără să le poţi compromite printr-o formulă. „Anotimpurile“ spiritului sînt condiţionate de un ritm organic ; nu depinde de „mine“ să fiu naiv sau cinic : *adevărurile mele sînt sofismele entuziasmului sau tristeţii mele*. Exist, simt şi gîndesc după voia clipei — şi fără voia mea. Timpul mă înfiinţează ; mă opun lui zadar nic — şi *sînt*. Prezentul meu nedorit se desfăşoară, mă desfăşoară ; neputînd să-i poruncesc, îl comentez ; sclav al gîndurilor mele, mă joc cu ele, ca un bufon al fatalităţii...

Foloasele debilității

Individul ce nu-și depășește calitatea de exemplar frumos, de model desăvârșit, și a cărui existență se confundă cu destinul său vital, se situează în afara spiritului. Masculinitatea ideală — obstacol în calea perceperii nuanțelor — duce la o insensibilitate față de *supra-naturalul cotidian*, din care arta își trage substanța. Cu cât ești mai aproape de *natură*, cu atât ești mai puțin artist. Vigoarea omogenă, nediferențiată, opacă a fost idolatrizată de lumea legendelor, de fanteziile mitologiei. Când grecii s-au dedat speculației, cultul efebului anemic l-a înlocuit pe cel al giganților ; iar eroii, neghiobi sublimi pe vremea lui Homer, au devenit ei înșiși, datorită tragediei, purtători de chinuri și îndoieli incompatibile cu frusta lor natură.

Bogăția lăuntrică rezultă din conflictele pe care le întreții în tine însuși ; or, vitalitatea care dispune din plin de ea însăși nu cunoaște decît lupta exterioară, înverșunarea împotriva obiectului. În masculul moleșit de o doză de feminitate se înfruntă două tendințe : prin ceea ce e în el pasiv, el înțelege o întreagă lume de abandonuri ; prin ceea ce-i imperios, își preschimbă voința în lege. Atîta vreme cît instinctele îi rămîn nealterate, nu prezintă interes decît pentru specie ; de îndată ce în ele se strecoară o tainică nemulțumire, devine un *cuceritor*. Spiritul îl justifică, îl explică și-l scuză și, situîndu-l în ordinul proștilor superiori, îl lasă pe seama curiozității Istoriei — cercetare a stupidității în mers...

Cel a cărui existență nu constituie un rău viguros și totodată vag nu va ști niciodată să se așeze în miezul problemelor și nici să le cunoască primejdiile. Condiția prielnică unei căutări a adevărului sau expresiei se găsește la jumătatea drumului dintre bărbat și femeie : lacunele „virilității” sînt sediul inteligenței... Dacă femela pură, ce nu poate fi suspectată de vreo anomalie sexuală sau psihică, este mai goală lăuntric decît un animal, masculul intact se încadrează pe deplin în definiția „cretinului”. Priviți orice ființă care v-a reținut atenția sau v-a stîrnit entuziasmul : în mecanismul ei, ceva — un nimic — s-a stricat *între al ei folos*. Îi disprețuim' pe bună dreptate pe cei ce n-au știut să profite de cusururile lor, pe cei care nu și-au exploatat lipsurile și nu s-au îmbogățit din ceea ce au pierdut, așa cum disprețuim orice om care nu suferă că este om sau, pur și simplu, că este. Astfel, nu e jignire mai gravă decît aceea de a-l numi pe cineva „fericit”, și nici mai mare măgulire decît cea de a spune că „are în el ceva trist”... Căci veselie nu e legată de nici o faptă de seamă și, în afară de nebuni, nimeni nu rîde cînd este singur.

„Viața lăuntrică” este apanajul fapturilor delicate, al avortonilor ce freamătă, suferind de o epilepsie fără căderi sau spume la gură. Ființa biologic integră privește bănuitor „profunzimea”, este incapabilă de ea, vede în ea o dimensiune suspectă care dăunează spontaneității faptelor. Și nu se înșală : o dată cu în-

chiderea în sine începe drama individului — gloria și declinul său : izolându-se de fluxul anonim, de șiroirea utilitară a vieții, se emancipează față de *scopurile obiective*. O civilizație este „desăvîrșită“ cînd tonul său e dat de făpturile delicate ; dar, datorită lor, ea a învins definitiv natura — și se prăbușește. O culme de rafinament e exemplarul care reunește în sine pe exaltat și pe sofist ; el nu mai aderă la elanurile sale, le cultivă fără să creadă în ele ; este debilitatea atotștiutoare din epocile crepusculare, prefigurare a eclipsei omului. Făpturile delicate ne lasă să întrevădem clipa cînd portarii vor fi hărțuiți de dubii estetice ; cînd țăranii, împovărați de îndoieli, nu vor mai avea puterea să apuce coarnezle plugului ; cînd toate ființele, roase de clarviziune și golite de instincte, se vor stinge fără forța de a regreta noaptea prosperă a iluziilor...

Parazitul poezilor

I. Viața poetului nu-și poate afla împlinirea. Puterea îi vine din tot ce nu a întreprins, din toate clipele hrănite cu inaccesibil. Simte neajunsul de a exista ? Exprimarea-i capătă și mai multă forță, sufletul său devine și mai vast.

O biografie nu e legitimă decît dacă pune în evidență elasticitatea unui destin, suma de variațiuni pe care o comportă. Dar poetul urmează o linie a fatalității a cărei rigoare nu

este de nimic îndulcită. Viața le e hărăzită nerozilor ; iar biografiile poezilor au fost inventate ca s-o înlocuiască pe cea de care ei n-au avut parte...

Poezia exprimă esența a ceea ce nu poți posedea ; semnificația ei ultimă : imposibilitatea oricărei „actualizări“. Bucuria nu e un sentiment poetic. (Ea ține totuși de un sector al universului liric în care hazardul unește, în același mănunchi, înflăcărarea și prostia.) Există oare cîntec de speranță care să nu inspire o senzație de rău fizic, ba chiar de silă ? Și cum să cînți o prezență, cînd *posibilul* însuși e întinat de o umbră de vulgaritate ? Între poezie și speranță incompatibilitatea e totală ; iată de ce poetul e victima unei arzătoare descompuneri. Cine-ar îndrăzni să se întrebe cum a simțit el viața, cînd viu el a fost prin moarte ? Dacă se lasă pradă ispitei fericirii, aparține comediei... Dar dacă, dimpotrivă, flăcări țîșnesc din rănilor lui și totuși cîntă fericirea — incandescență voluptuoasă a nefericirii — poetul se sustrage nuanței de vulgaritate inerentă oricărui accent pozitiv. Este Hölderlin refugiindu-se într-o Grece de vis și transfigurînd iubirea prin bețiile mai pure ale irealității...

Poetul ar fi un infam transfug din real dacă, în fuga-i, nu și-ar lua cu sine nefericirea. Spre deosebire de mistic sau înțelept, nu poate scăpa de el însuși și nici evada din centrul propriei obsesii : pînă și extazele îi sînt

incurabile, semne prevestitoare de dezastre. Inapt să se mîntuie, totul e pentru el cu pu-tîntă, în afară de propria viață...

II. Iată după ce recunosc un adevărat poet : citindu-l adeseori, trăind vreme îndelungată în intimitatea operei sale, se modifică în mine *ceva* : nu atît înclinațiile sau gusturile, cît însuși sîngele meu, ca și cum l-ar fi năpădit un rău subtil, alterîndu-i curgerea, grosimea și calitatea. Valéry sau Stefan George ne lasă acolo unde i-am abordat, sau ne silesc să fim mai exigenți în planul formal al spiritului : sînt genii de care nu avem *nevoie*, sînt doar artiști. Dar un Shelley, un Baudelaire, un Rilke intervin în străfundurile organismului nostru, care și-i anexează ca pe un viciu. În vecinătatea lor, corpul se întărește, apoi se înmoaie și se dezagregă. Căci poetul este un agent al distrugerii, un virus, o boală deghizată și primejdia cea mai gravă, deși miraculos de imprecisă, pentru globulele noastre roșii. Să trăiești în preajma-i înseamnă să-ți simți sîngele subțiindu-se, să visezi un paradis al anemiei și să auzi șiroindu-ți lacrimi prin vene...

III. În timp ce versul îți îngăduie totul, căci poți să torni în el lacrimi, rușini, extaze — și mai ales plîns, prin abstracția ei convențională, proza îți interzice să-ți arăți bucuria sau să te vaiți. Ea pretinde alte adevăruri : controlabile, deduse, măsurate. Și dacă totuși

le-am fura pe cele ale poeziei, dacă i-am jefui materia și am îndrăzni cît îndrăznesc poeții ? De ce n-am strecura în proză indecențele, umilințele, strîmbăturile precum și suspinele lor ? De ce n-am fi descompuși, putrezi, cadavre, îngeri sau Satane în limbajul vulgului, și de ce n-am trăda patetic atîtea aeriene și sinistre zboruri ? Curajul inteligenței și îndrăzneala de a fi tu însuși se învață mai bine la școala poeților decît la cea a filozofilor. „Afirmațiile“ lor fac să pălească pînă și cuvintele cele mai straniu impertinente ale vechilor sofști. Nimeni nu le adoptă : care gînditor a mers atît de departe ca Baudelaire sau a avut îndrăzneala să pună în sistem o intuiție fulgurantă a lui Lear sau o tiradă a lui Hamlet ? Poate doar Nietzsche, înainte de moarte, dar vai ! încăpătînîndu-se încă în deliru-i profetic... Iar dacă vom căuta printre sfinți, nu vom găsi decît freneziile Terezei de Avila sau ale Angelei de Foligno... Dar Dumnezeu e în ele prea prezent, *nonsens consolator* ce întărește curajul, dar îi scade calitatea. Nu stă în puterea unui om, și nici chiar în cea a unui sfînt să se plimbe fără convingeri și singur printre adevăruri ; stă totuși uneori în puterea unui poet...

Mi-l închipui pe un gînditor exclamînd, într-o clipă de orgoliu : „Mi-ar plăcea ca un poet să-și făurească un destin din gîndurile mele !“ Dar pentru ca aspirația lui să fie legitimă, ar trebui ca el însuși să-i fi citit îndelung pe poeți, să fi aflat în ei delicii blestemate, și să le fi restituit, abstractă și desăvîrșită, ima-

ginea propriilor decăderi sau a propriilor deliruri ; ar trebui, mai ales, să se fi prăbușit în pragul cîntecului, și, imn viu *de dincoace* de inspirație, să fi cunoscut *regretul de a nu fi poet* — de a nu fi un inițiat în „știința lacrimilor“, în flagelurile inimii, în orgiile formale, în nemuririle clipei...

...Adeseori am visat un monstru melancolic și erudit, știutor al tuturor idiomurilor, cunoscînd pe de rost toate versurile și toate sufletele, și rătăcind prin lume spre a se hrăni cu otrăvuri, fervori, extaze, străbătînd Persiile, Chinele, Indiile defuncte și Europele muribunde — adeseori am visat un prieten al poezilor care să-i fi cunoscut pe toți din deznădejdea de a nu fi de-al lor.

Tribulațiile unui metec

Născut în cine știe ce trib nefericit, străbate bulevardele Occidentului. Îndrăgostit de patrii succesive, nu mai nădăjduiește în nici una : încremenit într-un amurg atemporal, cetățean al lumii — și al nici unei lumi —, e inutil, lipsit de nume și vigoare. Popoarele fără destin nu le pot dărui unul fiilor lor, care, însetați de alte orizonturi, se îndrăgostesc de ele, le cunosc pînă la sleire, sfîrșind ei înșiși ca spectre ale admirației și oboselii lor. Neavînd nimic de iubit la ei acasă, își duc iubirea altundeva, în alte locuri, unde fervoarea lor îi

uimește pe indigeni. Suprasolicitate, sentimentele se tocesc și se degradează. Și în primul rînd, admirația... Iar metecul care s-a risipit pe atîtea drumuri, exclamă : „Mi-am făurit nenumărați idoli, am înălțat pretutindeni prea multe altare și am îngenuncheat în fața unei mulțimi de zei. Acum, ostenit de adorație, mi-am cheltuit partea de delir ce mi-a fost hărăzită. Nu avem puteri decît pentru absoluturile seminției din care ne tragem, un suflet, ca și o țară, neînflorind decît înlăuntrul granițelor sale : plătesc pentru că am trecut dincolo, pentru că mi-am făcut din Nedefinit o patrie și un cult din zei străini, pentru că m-am închinat în fața secolelor ce mi-au înlăturat strămoșii. Nu mai pot spune de unde vin : în temple, n-am nici o credință ; în cetăți, nici un entuziasm ; pe lîngă semenii mei, nici o curiozitate ; pe pămînt, nici o certitudine. Dați-mi o dorință *precisă*, și voi răsturna lumea. Izbăviți-mă de rușinea faptelor care mă face să joc în fiecare dimineață comedia învierii și în fiecare seară pe cea a pogorîrii în mormînt ; între ele, doar acest chin, în lințoliul plictisului... Visez la a voi — și tot ce vreau mi se pare lipsit de preț. Ca un vandal chinuit de melancolie, mă îndrept fără nici un scop, eu fără de eu, către nu știu ce unghere... ca să descopăr un zeu părăsit, un zeu el însuși ateu, și să adorm la umbra ultimelor sale îndoieli și a ultimelor lui miracole.“

Plictisul cuceritorilor

Parisul îl apăsa pe Napoleon, după propria-i mărturisire, ca o „mantie de plumb“ : iată de ce-au pierit zece milioane de oameni. Este bilanțul „bolii secolului“, cînd un René călare devine agentul ei. Această boală, născută din trîndăvia saloanelor secolului al XVIII-lea, din moliciunea unei aristocrații prea lucide, a făcut ravagii pînă departe, la țară : țărani au trebuit să plătească din greu, cu sîngele lor, un mod de sensibilitate străin de firea lor, și, o dată cu ei, întregul continent. Firile excepționale în care s-a strecurat Plictisul, avînd oroare de orice loc și bîntuite de un veșnic alt-unde, nu exploatează entuziasmul popoarelor decît pentru a spori numărul cimitirelor. Condotierul care plîngea citind despre Werther și Ossian, acel Obermann ce-și proiecta vidul în spațiu și care, după spusele Josephinei, n-a fost capabil decît de cîteva clipe de *uitare de sine*, a avut menirea ascunsă de a pustii pămîntul. Cuceritorul visător este cea mai mare calamitate pentru oameni ; ei se grăbesc totuși să-l idolatrizeze, fascinați de proiectele lui năstrușnice, de idealurile lui dăunătoare, de ambițiile lui nesănătoase. Nici o ființă *rațională* n-a fost obiect de cult, n-a lăsat un nume, nu și-a pus pecetea pe vreun eveniment. Imper-turbabilă în fața unei concepții precise sau a unui idol transparent, mulțimea e ațîțată de ceea ce nu poate fi verificat și de falsele mistere. Cine a murit vreodată în numele *rigorii* ? Fiecare generație înalță monumente călăilor

cele care a precedat-o. Nu e mai puțin adevărat că victimele s-au lăsat de bună voie sacrificate, crezînd în gloria, în triumful unui singur, în înfrîngerea tuturor...

Omenirea nu i-a adorat decît pe cei ce-au dus-o la pieire. Ocîrmuirile sub care cetățenii s-au stins în liniște și pace nu sînt pomenite de istorie, după cum ea nu-l amintește nici pe prințul înțelept, totdeauna disprețuit de supușii săi ; mulțimii îi place romanul, chiar cu prețul propriei suferințe, scandalul moravurilor constituind urzeala curiozității omenești și curentul subteran al oricărui eveniment. Nevasta necredincioasă și bărbatul încornorat oferă comediei și tragediei, ba chiar și epopeii, tema predilectă. Cum cinstea nu are nici biografie, și nici farmec, doar strălucirea dezonoarei a amuzat și a intrigat, începînd cu *Iliada* și pînă la vodevil. Este deci firesc ca omenirea să se fi oferit cuceritorilor spre a fi jertfită, ca ea să fi vrut să se lase călcată în picioare, ca o națiune fără tirani să fie ignorată, ca nedreptățile săvîrșite de un popor să fie singurul semn al prezenței și vitalității sale. O națiune care nu mai violează este în plină decadență ; ea își dezvăluie instinctele, viitorul prin numărul de violuri. Căutați să vedeți cu începere de la care război a încetat să mai practice pe scară mare acest gen de crimă : veți găsi primul simbol al declinului ei ; din ce moment iubirea a devenit pentru ea un ceremonial, iar

patul o condiție a spasmului, și veți identifica începutul deficienței și sfârșitul eredității sale barbare.

Istoria universală : o istorie a Răului. Să suprimi dezastrele din devenirea umanității înseamnă să concepi o natură fără anotimpuri. Cine n-a contribuit la o catastrofă va pieri fără urmă. Îi interesăm pe ceilalți prin nefericirea pe care o răspîndim în jur. „N-am făcut pe nimeni să sufere !“ — iată o exclamație străină pentru totdeauna unei ființe de carne și sînge. Cînd ne înflăcăram pentru un personaj din prezent sau trecut, ne punem *inconștient* întrebarea : „Cîte ființe a nenorocit ?“ Poate că fiecare dintre noi aspiră la privilegiul de a-și ucide toți semenii ; dar el le este hărăzit doar cîtorva, și niciodată pe deplin : numai o asemenea restricție explică de ce pămîntul mai este încă populat. Asasini indirecti, constituim o masă inertă, o mulțime de obiecte în fața adevăraților subiecți ai Timpului, în fața marilor criminali care și-au atins țelul.

Dar să ne consolăm : descendenții noștri apropiați sau îndepărtați ne vor răzbuna. Căci nu e greu să ne închipuim clipa cînd oamenii se vor ucide unii pe alții din dezgust de ei înșiși, cînd Plîctisul va învinge prejudecăți și reticențe, cînd ei vor ieși în stradă să-și potolească setea de sînge, iar visul de nimicire prelungit de-a lungul atîtor generații va deveni fapta tuturor...

Muzică și scepticism

Am căutat Îndoiala în toate artele, și n-am găsit-o decît deghizată, ascunsă, strecurată printre pauzele inspirației, țîșnită din elanul stins ; dar am renunțat s-o mai caut — chiar și sub această formă — în muzică ; aici nu poate înflori : ignorînd ironia, ea purcede nu din vicleniile intelectului, ci din nuanțele iubitoare sau vehemente ale Naivității — nerozie a sublimului, necugetare a infinitului... *Cuvîntul spiritual* neavînd echivalent sonor, să spui despre un muzician că este *inteligent* înseamnă să-l denigrezi. Acest atribut îl înjosește și nu-și are locul în cosmogonia languroasă unde, precum un zeu orb, muzicianul improvizează universuri. Dacă ar fi conștient de harul, de geniul său, ar muri de orgoliu ; dar nu-i răspunzător de ele ; născut într-un oracol, nu se poate înțelege pe sine. Cei sterili n-au decît să-l interpreteze : el nu e critic, după cum nici Dumnezeu nu e teolog.

Caz-limită de irealitate și absolut, ficțiune infinit reală, minciună mai veridică decît lumea, muzica își pierde vraja pe dată ce, indiferenți sau posomorîți, ne disociem de Creație, Bach însuși părăindu-ne un zgomot insipid ; este punctul extrem al neparticipării noastre la lucruri, al răcelii și decăderii noastre. *Să rînjești pe culmile sublimului* — iată triumful sardonice al *prîncipiului subiectiv*, care ne înru-dește cu Diavolul ! Vai de cel ce nu mai are

lacrimi pentru muzică, vai de cel ce nu mai trăiește decît din amintirea lacrimilor pe care le-a vărsat cîndva : clarviziunea sterilă va fi înfrînt extazul — din care izvorau lumi...

Automatul

Respir dintr-o prejudecată. Și contemplan spasmul ideilor, în timp ce Vidul își surîde sieși... Nu mai e *sudoare* în spațiu, nu mai e viață ; cea mai mică vulgaritate o va face iar să apară : e de ajuns o secundă de așteptare.

Cînd te percepi existînd, te simți uluit ca un dement ce-și surprinde nebunia și caută zadarnic să-i dea un nume. Obişnuința ne tocește uimirea de a fi : *sîntem* — și trecem mai departe, ocupîndu-ne locul în azilul celor care există.

Conformist, trăiesc, încerc să trăiesc, din spirit de imitație, din respect pentru regulile jocului, din sila de a fi original. Resemnare de automat : să mimezi o falsă fervoare și să rîzi în taină de ea ; să nu te supui convențiilor decît pentru a le refuza pe ascuns ; să figurezi în toate registrele, dar să nu ai un loc în timp, să salvezi aparențele, cînd s-ar impune să rămîi indiferent la toate...

Cel care disprețuiește totul trebuie să-și asume înfățișarea cea mai demnă, spre a-i înșela pe ceilalți și a se înșela chiar și pe sine : își va duce astfel la îndeplinire cu mai multă ușurință menirea de *fals om viu*. La ce bun

să-ți arăți decăderea cînd poți să mimezi prosperitatea ? Infernul nu cunoaște *bunele maniere* : este imaginea exasperată a unui om sincer și prost crescut, e pămîntul conceput fără superstiția eleganței și amabilității.

Accept viața din politețe : veșnica revoltă este de prost gust, ca și sublimul sinuciderii. La douăzeci de ani tunăm și fulgerăm împotriva cerului și a murdăriei pe care o acoperă ; apoi obosim. Atitudinea tragică nu-i stă bine decît unei prelungite și ridicole pubertăți ; dar trebuie să treci prin neînumărate încercări ca să ajungi la histrionismul detașării.

Cel care, eliberat de orice principiu al buneicuvîințe, nu ar avea nici un talent de comediant, ar fi arhetipul nefericirii, ființa ideal nefericită. Inutil să construim acest model de sinceritate : *viața nu e tolerabilă decît în măsura în care știm să o mistificăm*. Un asemenea model ar însemna ruina subită a societății, „dulceața“ traiului în comun stînd în imposibilitatea de a da frîu liber nenumăratelor noastre gînduri ascunse. Fiind cu toții impostori, ne suportăm unii pe ceilalți. Cel care n-ar accepta să mintă ar vedea cum îi fuge pămîntul de sub picioare : sîntem *biologic* constrînși de fals. Orice erou moral e pueril, ineficace sau neautentic ; căci adevărata autenticitate este să te mînjești prin fraudă, prin măguliri publice și tainice defăimări. Dacă semenii noștri ar putea ști ce credem cu adevărat despre ei, iubirea, prietenia, devotamentul ar fi pentru totdeauna șterse din dicționare ; și dacă am avea curajul să privim în față în-

doielile pe care le avem cu privire la noi înșine, nici unul dintre noi n-ar mai rosti cuvîntul „eu“ fără să se rușineze. Mascarada tîrăște în vîrtejul ei tot ce viețuiește, de la troglodit și pînă la sceptic. Cum doar respectul față de aparențe ne desparte de leșuri, a contempla adîncul lucrurilor și al ființelor înseamnă a pieri ; să ne mulțumim cu un neant mai plăcut : alcătuirea noastră nu poate îndura decît o anumită doză de adevăr...

Să păstrăm așadar în cel mai adînc loc din sufletele noastre o certitudine superioară tuturor celorlalte : viața nu are, *nu poate* avea sens. Ar trebui să ne luăm zilele în clipa în care o revelație neprevăzută ne-ar convinge de contrariul. Dacă aerul ar dispărea, am mai respira încă ; dar ne-am sufoca pe dată, dacă ni s-ar răpi bucuria zădărniceii...

Despre melancolie

Cînd nu te poți izbăvi de tine însuși, te delectezi chinuindu-te. Zadarnic îl invoci pe Domnul Umbrelor, pe cel ce revarsă asupra-ne un bine știut blestem : ești bolnav fără să suferi de vreo boală, și proscris fără vicii. Melancolia e *starea de vis a egoismului* : nici un alt obiect, în afară de sine, nici un motiv de ură sau de iubire, ci aceeași cădere în noroiul lînced, aceeași zvîrcolire de damnat fără infern, aceeași dorință obsedantă și arzătoare de a pieri... Tristețea se mulțumește cu un cadru

întîmplător, dar melancoliei îi trebuie desfrîul de spații, peisajul infinit, pentru a-și răspîndi grația posacă și vaporeasă, răul fără contur ce, temîndu-se de vindecare, fuge de limita impusă disoluției și unduirii sale. Ea — floarea cea mai ciudată a amorului-propriu — se deschide printre otrăvurile din care-și trage seva și vi-goarea tuturor slăbiciunilor. Hrănindu-se cu ce o corupe, ascunde, sub numele ei melodios, Orgoliul Înfrîngerii și Mila de șine...

Pofta de a fi primul

Un cezar e mai aproape de primarul satului decît de un spirit cu desăvîrșire lucid, dar lipsit de instinctul dominării. Important este faptul de a comanda : aproape toți oamenii aspiră la asta. Stăpîn peste un imperiu, un trib, o familie sau un servitor, îți desfășori talentul de tiran, glorios sau caricatural : o lume întreagă sau un singur om se află la ordinele tale. Și iată cum se instituie șirul de calamități ce izvorăsc din nevoia de a fi primul... Nu întîlnim în preajmă decît satrapi : fiecare — după putință — își caută o gloată de sclavi sau se mulțumește cu unul singur. Nimeni nu-și ajunge sieși : pînă și omul cel mai modest va găsi totdeauna un prieten sau o iubită pentru a-și trăi visul de autoritate. Cel ce ascultă se va face ascultat la rîndu-i : din

victimă, el devine călău ; e suprema dorință a tuturor. Doar cerșetorii și înțelepții n-o au ; — sau poate că jocul lor e mai subtil...

Pofta de putere îngăduie Istoriei să se înnoiască, rămînînd totuși fundamental aceeași ; religiile încearcă să combată această poftă, dar nu izbuțesc decît să o sporească. Dacă totuși creștinismul și-ar fi atins ultimele țeluri, pămîntul ar fi un deșert sau un paradis. Sub formele variabile pe care omul le poate căpăta, se ascunde o constantă, un fond identic, care explică de ce, împotriva oricărei aparențe de schimbare, evoluăm într-un cerc — și de ce, dacă ne-am pierde, în urma unei intervenții supranaturale, calitatea de monștri și de paiețe, istoria ar dispărea pe dată.

Încercați să fiți liberi : veți muri de foame. Societatea nu vă tolerează decît dacă sînteți, rînd pe rînd, servili și despotici ; este o închisoare fără paznici — dar din care, dacă evadezi, pieri. Unde să mergi, cînd nu poți trăi decît în cetate, și cînd îți lipsesc instinctele trebuincioase, căci nu ești îndeajuns de întreprinzător pentru a cerși și nici îndeajuns de echilibrat ca să te dăruiești înțelepciunii ? În cele din urmă, rămîi aici, ca toată lumea, prefăcîndu-te absorbit de treburi ; iei această hotărîre extremă ajutat de puterile artificiei, știut fiind că-i mai puțin ridicol să simulezi viața decît s-o trăiești.

Cîtă vreme oamenii vor avea pasiunea cetății, între ei va domni un canibalism deghezat. Instinctul politic e consecința directă a Păca-

tului, materializarea nemijlocită a Căderii. Fiecare ar trebui să-și vadă de propria-i singurătate, dar fiecare o supraveghează pe a celorlalți. Îngerii și bandiții își au căpeteniile lor : cum ar putea fi lipsite de căpetenii creaturile intermediare — grosul omenirii ? Luați-le dorința de a fi sclavi sau tirani : veți dărîma cetatea cît ai clipi din ochi. Pactul maimuțelor e pecetluit o dată pentru totdeauna ; și istoria își urmează drumul, hoardă gîfîind între crime și visuri. Nimic n-o poate opri : pînă și cei ce-o urăsc merg împreună cu ea...

Locul săracului

Proprietari și cerșetori : două categorii ce se opun oricărei schimbări, oricărei dezordini înnoitoare. Aflați la cele două capete ale scării sociale, ei se tem de orice modificare în bine sau în rău : sînt la fel de solid *instalați*, unii în belșug, alții în sărăcie. Între ei se află — sudoare anonimă, temelie a societății — cei ce se zbu-ciumă, ostenesec, perseverează și cultivă absurditatea de a nădăjdui. Statul se hrănește cu anemia lor ; fără ei, ideea de cetățean n-ar avea nici conținut și nici realitate, și nici cea de lux și de pomană : bogații și cerșetorii sînt paraziții Săracului.

Există nenumărate leacuri pentru a ne vindeca de mizerie, dar nici unul care să ne vin-

dece de sărăcie. Cum să-i ajuți pe cei ce se încăpățânează să nu moară de foame ? Nici chiar bunul Dumnezeu nu le poate îndrepta soarta. Între privilegiații destinului și amărății în zdrențe, circulă acești înfometați onorabili, exploatați de fastul unora și de peticele celorlalți, jefuiți de cei care, urînd munca, se cui-băresc, după cum le e norocul sau vocația, în salon sau în stradă. Și iată cum înaintează omenirea : cu cîțiva bogați, cu cîțiva cerșetori — și cu toți săracii ei...

CHIPURILE DECADENȚEI

*Ganz vergessener Völker Müdigkeiten
Kann ich nicht abtun von meinen Lidern.*

HUGO VON HOFMANNSTHAL

Și osteneala semințiilor uitate.
Nu pot s-o scutur de pe pleoapa mea.
(trad. Veronica Porumbacu)

O civilizație începe să decadă din clipa cînd Viața îi devine unica obsesie. Epocile de apogeu cultivă *valorile* în sine : viața nu-i decît un mijloc pentru a le realiza ; individul nu *știe* că trăiește, el *trăiește* — sclav fericit al formelor cărora le dă naștere, pe care le perfecționează și idolatrizează. Afectivitatea îl domină și îl inundă. Nu există creație fără resursele „sentimentului“, care sînt limitate ; totuși, pentru cel ce le simte doar bogăția, ele par de nesecătuit : această iluzie *produce* istoria. În epocile de decadentă, uscăciunea afectivă nu mai permite decît două modalități de a simți și înțelege : senzația și ideea. Or, prin activitate te dăruiești lumii valorilor, proiectînd vitalitatea în categorii și norme. Activitatea unei civilizații în momentele ei fecunde constă în scoaterea ideilor din neantul lor abstract, în *transformarea conceptelor în mituri*. Trecerea de la individul anonim la individul conștient nu s-a săvîrșit încă : e totuși inevitabilă. S-o măsurăm : în Grecia, de la Homer la sofști ; în Roma, de la vechea Republică austeră la „înțelepciunea“

Imperiului ; în lumea modernă, de la catedrale la dantelele secolului al XVIII-lea.

O națiune nu poate să creeze la nesfârșit. Ea este chemată să dea expresie și sens unei sume de valori care se epuizează o dată cu sufletul ce le-a zămislit. Cetățeanul se trezește dintr-o hipnoză productivă : începe domnia lucidității : masele nu mai mînuiesc decît categorii vide. *Miturile redevin concepte* : iată decadența. Și consecințele se fac simțite : individul *vrea* să trăiască, el convertește viața în finalitate, înălțîndu-se la rangul unei mărunte excepții. Bilanțul acestor excepții, alcătuiind deficitul unei civilizații, îi prefigurează dispariția. Toată lumea devine mai subtilă ; dar oare nu luminoasa stupiditate a celor ce se lasă înșelați să-vîrșește opera marilor epoci ?

Montesquieu susține că, spre sfîrșitul epocii imperiale, armata romană era alcătuită doar din cavalerie. Dar nu ne spune și de ce. Să ni-l închipuim pe legionarul sătul de glorie, bogăție și desfrîu, după ce a străbătut nenumărate ținuturi și și-a pierdut credința și vigoarea în contact cu atîtea temple și vicii, să ni-l închipuim deci *mergînd pe jos* ! A cucerit lumea ca pîedestraș ; o va pierde călare. În orice moliciune ni se dezvăluie incapacitatea fiziologică de a mai adera la miturile cetății. Soldatul emancipat și cetățeanul lucid cad sub loviturile barbarului. *Descoperirea Vieții* nimicește viața.

Cînd un popor întreg, în mai mare sau mai mică măsură, stă la pîndă după senzații rare, cînd, prin subtilitățile gustului, își complică re-

flexele, el a ajuns la un nivel de superioritate fatal. Decadența nu e decît instinctul devenit impur sub influența conștiinței. Iată de ce nu trebuie să trecem cu vederea importanța gastronomiei în existența unei colectivități. Actul *conștient* de a mânca e un fenomen alexandrin ; barbarul se *hrănește*. Eclectismul intelectual și religios, ingeniozitatea senzuală, estetismul — și obsesia savantă a mîncării alese sînt semnele diferite ale aceleiași forme de spirit. Cînd Gaius Apicius rătăcea pe coastele Africii în căutare de languste, fără a se statornici în vreun loc fiindcă nu izbutea să le găsească după placul lui, era contemporanul acelor suflete neliniștite ce adora mulțimea zeilor străini, fără să-și afle mulțumirea și liniștea. *Senzații rare* — *zeități diverse*, roade paralele ale aceleiași secete, ale aceleiași curiozități lipsite de resurse lăuntrice. S-a ivit creștinismul : un *singur Dumnezeu* — și *postul*. Și astfel începu o eră trivială și sublimă...

Un popor se stinge cînd nu mai are puterea să inventeze alți zei, alte mituri, alte absurdități ; idolii săi pălesc și dispar ; el își caută alții, în alte locuri, și se simte singur în fața unor monștri necunoscuți. E tot o formă de decadență. Dar dacă unul dintre acești monștri învinge, o altă lume se cutremură din temelii, frustă, obscură, intolerantă, pînă cînd își secătuește zeul și se eliberează de el ; căci omul nu e liber — și steril — decît în răstimpul cînd zeii mor ; și nu e sclav — și creator — decît atunci cînd — tirani — zeii prosperă.

Să-ți gîndești senzațiile — să știi că mă-nînci — iată o cunoaștere prin care un act elementar își depășește scopul imediat. Alături de dezgustul intelectual se dezvoltă un altul, mai profund și mai primejdios : venind din viscere, el ajunge la forma cea mai gravă de nihilism. la nihilismul îmbuibării. Considerațiile cele mai amare nu se pot compara, în efectele lor, cu vi-ziunea ce urmează unui festin bogat. Orice mască care depășește ca durată cîteva minute și, cantitativ, strictul necesar ne destramă certitudinile. Abuzul culinar și sațietatea au distrus Imperiul în chip mai necruțător decît secretele orientale și doctrinele grecești rău asimilate. Simți un autentic fior de scepticism doar în fața unei mese copioase. „Împărăția Cerurilor“ se oferea neîndoielnic ca o ispită după multele excese, sau ca o surpriză delicios perversă în monotonie digestiei. Foamea caută în religie o cale de mîntuire ; sațietatea, o otravă. Să te „mîntuiești“ prin viruși și, în devălmășia rugăciunilor și a viciilor, să fugi de lume și totodată să te bucuri de ea : iată culmea cea mai amară a alexandrinismului.

În orice civilizație prea coaptă există o *plenitudine a descreșterii*. Instinctele devin mai suple ; plăcerile se dilată și nu mai corespund funcției lor biologice ; voluptatea devine scop în sine, prelungirea ei — artă, escamotarea orgasmului — tehnică, sexualitatea — știință. Procedee și inspirații livrești întru înmulțirea căilor dorințelor, imaginația torturată întru diversificarea preliminariilor voluptății, spiritul

însuși amestecat într-un domeniu străin de natura sa și asupra căruia n-ar trebui să aibă vreun control — iată tot atâtea simptome de sărăcire a sîngelui și de intelectualizare morbidă a cărnii. Iubirea concepută ca *ritual* instituie suveranitatea inteligenței în imperiul prostiei. Automatismele nu au decît de suferit ; frîmate, își pierd nerăbdarea de a declanșa o inavuabilă contorsiune ; nervii devin locul unor neliniști și fiori lucizi, *senzația* se continuă dincolo de durata ei brută, datorită îndemînării celor doi torționari ai voluptății studiate. *Individul înșală specia*, sîngele este doar călduț și nu mai poate zăpăci spiritul ; e sîngele răcit și subțiat de idei, *sîngele rațional...*

Instincte roase de conversație...

Din dialog n-a ieșit niciodată nimic monumental, nimic exploziv, nimic „mare“. Dacă omenirea nu s-ar fi amuzat *discutîndu-și* propriile forțe, ea n-ar fi depășit viziunea și modelele lui Homer. Dar dialectica, distrugînd spontaneitatea reflexelor și prospețimea miturilor, a făcut din erou un exemplar ce se clatină. Ahile cel de astăzi poate fi rănit nu numai la călcîi... Vulnerabilitatea, odinioară parțială și lipsită de urmări, a devenit privilegiul blestemat, esența fiecărei ființe. Conștiința a pătruns pretutindeni, pînă în măduva oaselor ; omul nu mai trăiește în existență, ci în *teoria* existenței...

Cel care, lucid, se înțelege pe sine, se explică, se justifică și își domină actele, nu va săvîrși niciodată o faptă memorabilă. *Psihologia* e mormîntul eroului. Cele cîteva mii de ani de reli-

gie și de raționamente ne-au slăbit mușchii, hohotăria și setea de aventură. Cum să nu disprețuiești isprăvile glorioase ? Orice act ce nu cade sub blestemul luminos al spiritului reprezintă o supraviețuire a stupidității ancestrale. Ideologiile n-au fost inventate decât spre a ascunde fondul de barbarie care se menține de-a lungul secolelor și spre a acoperi înclinațiile ucigașe comune tuturor oamenilor. Astăzi omorâm în numele a ceva ; nu mai îndrăznim s-o facem spontan ; călăii înșiși trebuie să-și motiveze fapta. Eroismul fiind desuet, cel ce simte această ispită rezolvă mai curînd o problemă decât să-vîrșește un sacrificiu. *Abstracția* s-a strecurat în viață și în moarte ; „complexele“ pun stăpînire pe cei mici și pe cei mari. *De la Iliada la psihopatologie* — iată tot drumul Omului...

Pentru civilizațiile îmbătrînite, crepusculul este semnul unei nobile pedepse. Ce delicioasă ironie simt ele, văzîndu-se excluse din devenire, după ce-au fixat timp de secole normele puterii și criteriile gustului ! Cu fiecare se stinge o întreagă lume. Senzațiile ultimului grec, ale ultimului roman ! Cum să nu iubești marile asfințituri ? Farmecul agoniei unei civilizații care a abordat toate problemele și le-a falsificat în chip miraculos, oferă mai multe atracții decât ignoranța neprihănită a începutului ei.

Fiecare civilizație exprimă simbolic un răspuns la întrebările pe care le suscită universul ; dar misterul rămîne intact ; alte civilizații, cu noi curiozități, vin să se hazardeze întru cunoaș-

terea lui, dar la fel de zadarnic, fiecare nefiind decît un alt *sistem de erori...*

La apogeu, zămisleşti valori ; în amurg, după ce s-au uzat şi fărîmiţat, le anihilezi. Fascinaţie a decadenţei — epoci cînd adevărurile nu mai au viaţă, cînd se îngrămădesc ca tot atîtea schelete în sufletul gînditor şi uscat, în osuarul viselor...

Cît de mult îmi place acel filozof din Alexandria, pe numele său Olimpius, care, auzind un glas ce cînta Aleluia în Templul lui Serapis, s-a expatriat pentru totdeauna ! Era pe la sfîrşitul secolului al IV-lea : neroziă lugubră a Crucii începea să-şi arunce umbrele asupra Spiritului.

Cam în aceeaşi epocă, un grămatic, Palladas, scria : „Noi, grecii, nu mai sîntem decît cenuşă. Speranţele noastre sînt sub pămînt, ca şi cele ale morţilor.“ Lucru adevărat pentru toate minţile luminate din acea vreme.

Zadarnic se încăpăţinează Celsus, Porfir, Iulian Apostatul să oprească invazia sublimei nebuloase ce se revarsă din catacombe : apostolii şi-au lăsat stigmatul în suflet şi au făcut pretutindeni ravagii în cetăţi. Era marii Hidoşenii începe : o jalnică isterie se întinde asupra lumii. Sfîntul Paul — cel mai de seamă agent electoral din toate timpurile — şi-a făcut turneele, infestînd cu epistolele sale lumina amurgului antic. Un epileptic învinge cinci secole de filozofie ! Raţiunea — confiscată de Părinţii Bisericii !

Și dacă încerc să caut data cea mai umilitoare pentru orgoliul spiritului, dacă parcurg inventarul intoleranțelor, nu aflu nimic comparabil cu acel an 529, când școala din Atena a fost închisă în urma poruncii lui Iustinian. Dreptul la decadență e suprimat în mod oficial : *a crede* devine obligație... E momentul cel mai dureros din istoria Îndoielii.

Cînd un popor nu mai are nici o prejudecată în sînge, nu-i mai rămîne drept resursă decît voința de a dispărea. Imitînd muzica, disciplină a disoluției, el își ia pentru totdeauna rămas bun de la pasiuni, de la risipa lirică, de la sentimentalitate, de la orbire. De-acum înainte nu va mai putea adora fără ironie : îi va fi de-a pururi hărăzit *sentimentul distanțelor*.

Prejudecata e un adevăr organic, fals în sine, dar acumulat de generații și transmis : nu poți să te lepezi de el fără să fii pedepsit. Poporul care renunță fără scrupule la acest adevăr se reneagă pe sine succesiv, pînă cînd nu mai are nimic de renegat. Durata și consistența unei colectivități coincid cu durata și consistența prejudecăților sale. Popoarele orientale își datorează perenitatea fidelității lor față de ele însele : neevoluînd deloc, nu s-au trădat pe sine ; și n-au *trăit*, în sensul în care viața e concepută de civilizațiile cu ritm grăbit, singurele de care se ocupă istoria ; căci, disciplină a zorilor și agoniilor horcăitoare, ea este un roman ce se pretinde riguros și care-și caută materia în arhivele sîngelui...

Alexandrinismul este o perioadă de negări savante, stil al inutilității și refuzului, plimbare erudită și sarcastică prin confuzia valorilor și credințelor. Spațiul său ideal s-ar afla la intersecția dintre Hellada și Parisul de altădată, la locul de întâlnire dintre agora și salon. O civilizație evoluează de la agricultură la paradox. Între aceste două extremități se desfășoară lupta dintre barbarie și nevroză : din ea rezultă echilibrul instabil al epocilor creatoare. Lupta se apropie de sfârșit : toate orizonturile se deschid, fără ca vreunul să poată ațîța curiozitatea oboșită și totodată trează. E rîndul individului ce și-a pierdut iluziile să înflorească în vid, e rîndul vampirului intelectual să se adape cu sîngele viciat al civilizațiilor.

Să luăm istoria în serios sau să asistăm la ea ca spectatori ? Să vedem în ea o strădanie către un scop sau sărbătoarea unei lumini ce se întetește și pălește fără nici un rost ? Răspunsul depinde de cîtă iluzie ne facem cu privire la om, de curiozitatea cu care vrem să ghicim felul cum se va sfîrși cu amestecul de vals și abator care-i alcătuiește și stimulează devenirea.

Există un *Weltschmerz*, o boală a secolului care nu e decît boala unei generații ; dar mai există o boală, ce izvorăște din întreaga experiență istorică și care se impune ca singura concluzie pentru timpurile ce vor veni. E „o dulce și melancolică simțire“, cea a „sfîrșitului de lume“. Totul își schimbă înfățișarea, pînă și soarele, totul îmbătrînește, pînă și nefericirea...

Incapabili de retorică, sîntem romantici ai decepției clare. Astăzi, Werther, Manfred, René, cunoscîndu-și răul ce-i macină, l-ar arăta în toată goliciunea lui. Biologie, fiziologie, psihologie — denumiri grotești care, suprimînd naivitatea disperării și introducînd analiza în cînt, ne silesc să disprețuim declamația ! Trecute prin sita *Tratatelor*, doctele noastre amărăciuni explică rușinea de care suferim și ne clasifică freneziile.

Cînd conștiința va izbuti să ne domine toate tainele, cînd din nefericirea noastră va fi fost înlăturată pînă și ultima urmă de mister, ce ne va mai rămîne din vechea patimă și din exaltarea noastră, ca să contemplăm ruinele existenței și ale poeziei ?

Să simți greutatea istoriei, povara devenirii și deznădejdea sub care se încovoae conștiința cînd reflectează asupra numărului și zădărniceii evenimentelor trecute sau posibile... Zadarnic cheamă nostalgia elanul care să ignore lecțiile ce se desprind din tot ce-a fost ; există o anume oboseală pentru care viitorul însuși e un cimitir, un cimitir virtual, ca tot ce așteaptă să fie. Secolele s-au îngreunăt și apasă asupra clipei. Sîntem mai putrezi decît toate erele, mai descompuși decît toate imperiile. Osteneala noastră interpretează istoria, răsuflarea noastră greoaie ne silește să auzim horcăitul națiunilor. Actori clorotici, ne pregătim și jucăm roluri de umplutură într-un timp ce se repetă : cortina uni-

versului este mîncată de molii, iar prin găurile ei nu se mai văd decît măști și fantome...

Eroarea celor care înțeleg decadența este de a vrea să o combată, cînd, de fapt, ar trebui s-o încurajeze : dezvoltîndu-se ea se epuizează, îngăduind apariția altor forme. Adevăratul vestitor nu e cel ce propune un sistem cînd nimeni nu-l vrea, ci, mai curînd, cel ce grăbește venirea Haosului, fiind făuritor și apologet al lui. E vulgar să trîmbițezi dogme în mijlocul secolelor extenuate, cînd orice vis de viitor pare delir sau impostură. Să mergi către capătul istoriei cu o floare la butonieră — iată singura ținută demnă în desfășurarea timpului. Ce păcat că nu există o Judecată de apoi, că nu avem prilejul unei mari sfidări ! Credincioșii : cabotini ai eternității ; credința : nevoia unei scene în afara timpului... Dar noi, cei necredincioși, murim cu decorurile noastre, prea oboșiți ca să ne mai amăgim cu fastul făgăduit cadavrelor care vom fi...

După Meister Eckhart, *divinitatea* îl precedă pe Dumnezeu, îi este esența, fondul insondabil. Ce-am găsi dacă am scotoci înlăuntrul omului, în intimitatea lui cea mai adîncă și care-i definește substanța prin opoziție cu esența divină ? *Neurastenia* ; ea este pentru om ceea ce divinitatea e pentru Dumnezeu.

Trăim într-un climat de epuizare : actul de a crea, de a făuri, de a fabrica e mai puțin semnificativ prin el însuși decît prin vidul, prin căderea care-i urmează. Pentru strădaniile noas-

tre, mereu și inevitabil compromise, fondul divin și inepuizabil se situează în afara cîmpului conceptelor și senzațiilor. Omul s-a născut cu vocația oboselii : cînd a adoptat poziția verticală, micșorîndu-și astfel posibilitățile de a se *sprijini*, s-a condamnat la slăbiciuni necunoscute animalului ce fusese. Să porți pe două picioare atîta materie și toate dezgusturile legate de ea ! Generațiile acumulează oboseala și o transmit ; părinții ne lasă moștenire un patrimoniu de anemie, rezerve de descurajare, resurse de descompunere și o energie de a muri ce devine mai puternică decît instinctele noastre vitale. Și astfel deprinderea de a dispărea, sprijinită pe capitalul nostru de osteneală, ne va îngădui să realizăm, în carnea difuză, neurastenia — esența noastră...

Nu e nevoie să crezi într-un adevăr ca să-l susții și nici să iubești o epocă pentru a o justifica, orice principiu fiind demonstrabil și orice eveniment legitim. Totalitatea fenomenelor — roade ale spiritului sau ale timpului — poate fi acceptată sau negată după dispoziția pe care o avem într-un moment sau altul : argumentele, născute din rigoare sau din capriciile noastre, sînt întru totul echivalente. Orice lucru poate fi apărat — de la propoziția cea mai absurdă și pînă la crima cea mai monstruoasă. Istoria ideilor ca și cea a faptelor se desfășoară într-un climat nebunesc : cine-ar putea cu bună-credință găsi un arbitru care să rezolve litigiile acestor gorile anemice sau sîngeroase ? Pămîntul — loc unde poți afirma totul cu argumente

la fel de verosimile : axiome și deliruri se pot înlocui între ele ; elanuri și prăbușiri se confundă ; fapte nobile și fapte josnice participă la aceeași mișcare. Arătați-mi un singur caz care să nu poată fi apărat. Avocații infernului și cei ai cerului au tot atâtea argumente în slujba adevărului — iar eu aş pleda cauza înțeleptului și pe cea a nebunului cu aceeași fervoare. Timpul corupe tot ce se manifestă și acționează : o idee sau un eveniment, actualizându-se, capătă chip și se degradează. Când gloata ființelor s-a pus în mișcare, din ea s-a născut Istoria și, o dată cu ea, singura dorință pură pe care a inspirat-o : să se termine într-un fel sau altul.

Prea copti pentru alți zori și înțelegînd prea multe secole pentru a dori altele noi, nu ne mai rămîne decît să ne tăvălim în zgura civilizațiilor. Marșul timpului nu-i mai seduce decît pe imberbi și pe fanatici...

Sîntem marii decrepiți, împovărați de vise străvechi, de-a pururi inapți pentru utopie, tehnicieni ai osteneții, gropari ai viitorului, îngroziți de avatarurile bătrînului Adam. Copacul Vieții nu va mai cunoaște o nouă primăvară : e lemn uscat ; din el se vor face sicrie pentru oasele noastre, pentru vise și dureri. Carnea noastră a moștenit duhóarea frumoaselor hoituri risipite prin milenii. Gloria lor ne-a fascinat ; am sorbit-o pînă la ultima picătură. În cimitirul Spiritului se odihnesc principiile și formulele : Frumosul e definit și îngropat. Și, asemenea lui, Adevărul, Binele, Știința și Zeii putrezesc

cu toții acolo. (Istoria : cadru în care se descompun majusculele și, o dată cu ele, cei ce le-au imaginat și iubit.)

...Mă plimb prin cimitir. Sub crucea aceea își doarme somnul de veci Adevărul ; alături, Farmecul ; mai departe Rigoarea, iar deasupra unei îngrămădiri de lespezi ce acoperă deliruri și ipoteze, se înalță mausoleul Absolutului : zac aici falsele consolări și culmile înșelătoare ale sufletului. Dar, și mai sus, încununînd tăcerea, plutește Eroarea, oprind în loc pașii sofistului funebru.

Cum existența omului e aventura cea mai de seamă și cea mai ciudată din cîte a cunoscut natura, este inevitabil să fie și cea mai scurtă ; sfîrșitul îi este previzibil și de dorit : să-l amîni întruna ar fi indecent. Intrat în riscurile excepției pe care o reprezintă, animalul paradoxal își va mai jucă, secole și chiar milenii, ultima carte. Să ne plîngem ? E limpede că nu va mai ajunge niciodată la gloria-i trecută, căci nimic nu prevestește că va mai putea zămisli într-o bună zi un rival al lui Bach sau Shakespeare. Decadența se manifestă în primul rînd în arte : „civilizația“ mai supraviețuiește cîtva timp după descompunerea lor. Așa se va întîmpla și cu omul : își va continua marile fapte, dar resursele spirituale îi vor secătui, ca și prospețimea inspirației. Setea de putere și dominație i s-a încuibat prea adînc în suflet : cînd va stăpîni totul, nu va mai fi stăpîn pe propriul lui sfîrșit. Neposedînd încă toate mijloacele de a distruge și a se distruge, nu va pieri curînd ; dar e

neîndoielnic că-și va făuri un instrument de anihilare totală, înainte de a descoperi un panaceu ce nu pare de altfel să facă parte din posibilitățile naturii. Se va nimici pe sine în calitate de creator : trebuie să tragem de aici concluzia că toți oamenii vor dispărea de pe pământ ? Să nu ne grăbim să vedem lucrurile în roz. O bună parte dintre ei, supraviețuitorii, își vor târî în continuare zilele, rasă de suboameni, escroci ai apocalipsului...

Nu stă în puterea omului să nu se piardă. Instinctul său de cucerire și analiză își întinde puterea spre a dizolva apoi tot ce întâlnește în cale ; ceea ce omul adaugă vieții se întoarce împotriva ei. Sclav al creațiilor sale, el — ca făurar — e agent al Răului. Afirmația se aplică atât meșteșugarului, cât și savantului și — în planul absolutului — celei mai mărunte insecte și lui Dumnezeu. Omenirea ar fi putut sta pe loc, prelungindu-și durata, dacă ar fi fost alcătuită doar din brute și sceptici ; dar, iubind eficacitatea, ea a încurajat mulțimea grăbită și pozitivă, menită dezastrului prin exces de trudă și curiozitate. Lacomă de propria-i pulbere, și-a pregătit sfârșitul și și-l pregătește în fiecare zi. Mai aproape de deznodământ decât de începuturi, le rezervă fiilor săi doar o înflăcărare dezamăgită în fața apocalipsului...

Imaginația concepe cu ușurință un viitor în care oamenii vor exclama într-un glas : „Sîntem cei din urmă : sătui de viitor și încă și mai sătui de noi înșine, am stors sucul pământului și am despuiat cerurile. Nici materia, și nici spiritul nu ne mai pot hrăni visele : universul e

tot atît de secătuit ca și inimile noastre. Nici urmă de substanță, nicăieri : strămoșii ne-au lăsat moștenire sufletul lor zdrențuit și măduva lor mîncată de cari. Aventura se sfîrșește ; conștiința își dă duhul ; cînturile ni se sting ; soarele muribunzilor începe să licărească !“

Dacă, din întîmplare sau printr-o minune, cuvintele și-ar lua zborul, am fi cufundați într-o neliniște și o năuceală cu neputință de îndurat. Acest mutism subit ne-ar expune la chinul cel mai crud. Ne stăpînim spaimele doar prin folosirea conceptului. Spunem : Moartea — și această abstracție ne ferește să-i simțim infinitul și oroarea. Botezînd lucrurile și evenimentele, eludăm Inexplicabilul : activitatea spiritului e o înșelăciune salutară, un exercițiu de escamotare, care ne îngăduie să circulăm într-o realitate îndulcită, confortabilă și inexactă. Învățînd să mînuiești conceptele — te dezveți să privești lucrurile... Reflecția s-a născut într-o zi de fugă ; din ea a rezultat fastul verbal. Dar cînd te întorci la tine însuți și ești singur — *fără tovărășia cuvintelor* — redescoperi universul nenumit, obiectul pur, evenimentul nud : unde să afli îndrăzneala de a le înfrunta ? Nu mai faci speculații asupra morții, ești moartea ; în loc să împodobești viața și să-i dai scopuri, c dezbraci de podoabe și o reduci la adevărata-i semnificație : *un eufemism pentru Rău*. Marile cuvinte : destin, nefericire, nenoroc, își pierd strălucirea ; și atunci percepi creatura în luptă cu organele-i slăbite, învinsă de o materie în-

dobitocită și năucă. Lipsiți-l pe om de minciuna Nefericirii, dați-i puterea de a vedea ce se ascunde sub acest cuvînt : n-ar putea îndura nici o singură clipă nefericirea sa. Nu religiile și instinctele l-au împiedicat să piară, ci abstracția, sonoritățile lipsite de conținut, irosite, ȣmfatice și găunoase.

Cînd a fost izgonit din paradis, Adam, în loc să-l blesteme pe cel care-l persecutase, s-a grăbit să dea un nume lucrurilor : era singurul mod de a se obișnui cu ele și de a le uita ; au fost puse astfel bazele idealismului. Și ceea ce pentru primul om care a bîiguit cel dintîi cuvînt nu a fost decît un gest, o reacție de apărare, a devenit teorie o dată cu Platon, Kant și Hegel.

Pentru a nu stărui prea mult asupra întîmplării ce sîntem, ne transformăm în entitate pînă și numele : cum să mori cînd te numești Petru sau Pavel ? Fiecare dintre noi, atent mai cîrînd la aparența imuabilă a numelui pe care-l poartă decît la fragilitatea ființei sale, se lasă pradă iluziei că e nemuritor ; dacă rostirea ar dispărea, am fi cu totul singuri ; misticul care face legămîntul tăcerii a renunțat la condiția sa de creatură. Să ni-l închipuim și lipsit de credință — un mistic nihilist — și avem încununarea dezastruoasă a aventurii terestre.

...E cît se poate de firesc să ne gîndim că omul, obosit de cuvinte, sătul de repetarea fără sfîrșit a timpului, va deboteza lucrurile și le va arunca numele, ca și pe al său, într-un mare autodafe, o dată cu toate speranțele. Alergăm cu toții către acest model final, spre omul mut și gol...

Simt vârsta Vieții, îi simt bătrînețea, decrepitudinea. Din timpuri incalculabile, ea se rostogolește pe suprafața globului prin miracolul unei false imortalități ; inerția ; mai întârzie în reumatismele Timpului, în acel timp mai vechi decît ea, extenuat de un delir senil, de repetiția clipelor, de durata sa ce se spune pe sine întruna.

Și simt toată apăsarea speciei, și i-am asumat întreaga singurătate. De ce nu dispare ? Dar agonia i se prelungește într-o veșnicie de putreziciune. Las fiecărei clipe puțința de a mă nimicii : numai ticălosul nu se rușinează că respiră. Nici un pact cu viața, nici un pact cu moartea : dezvățîndu-mă să fiu, consimt să dispar. Devenirea — ce învoială jalnică !

Trecut prin toți plămînii, aerul nu se mai înprospătează. Fiecare zi vomită ziua următoare, și zadarnic mă străduiesc să-mi închipui figura unei singure dorințe. Totul mă doboară : istovit ca un animal de povară înhămat la Mașerie, tîrăsc după mine planetele.

Să mi se dea un alt univers — altminteri mă prăbușesc.

Nu-mi plac decît țîșnirea și năruirea lucrurilor, focul ce le iscă și cel ce le mistuie. Durata lumii mă exasperează ; nașterea și pieirea ei mă încîntă. Să trăiești sub fascinația soarelui virginal și a soarelui decrepit ; să sari peste pulsațiile timpului ca s-o surprinzi pe cea dintîi și pe cea de pe urmă..., să visezi la improvizarea astrilor și la desăvîrșirea lor ; să disprețuiești rutina de a fi și să te grăbești către cele două

prăpastii care o amenință ; să te istovești la începutul și la sfârșitul clipelor...

... Și iată cum îi descoperi în tine pe Sălbatic și pe Decadent, coabitare predestinată și contradictorie : două personaje supuse aceleiași atracții a *trecerii*, unul de la neant către lume, celălalt de la lume către neant : e nevoia unei duble convulsii, la *scară metafizică*. Ea se traduce, la scara istoriei, prin obsesia unui Adam izgonit din paradis și a unui Adam ce va fi izgonit de pe pământ : două extreme ale *imposibilității* omului.

Prin ceea ce este „profund“ în noi, sîntem expuși tuturor relelor : nu există mîntuire cîta vreme mai păstrăm o conformitate cu ființa noastră. *Ceva* trebuie să dispară din alcătuirea noastră și un izvor nefast trebuie să sece : iată de ce nu există decît o singură ieșire : *să ne anihilăm sufletul*, aspirațiile și abisurile lui ; el ne-a înveninat visurile ; să-l extirpăm, și să extirpăm și nevoia lui de „profunzime“, fecunditatea „lăuntrică“ și celelalte aberații. *Spiritul* și *senzația* ne vor fi de ajuns ; din întîlnirea lor se va naște o *disciplină a sterilității* care ne va păzi de entuziasme și neliniști. Fie ca nici un „sentiment“ să nu ne mai tulbure, și „sufletul“ să nu mai fie decît o vechitură, cea mai ridicolă dintre toate...

SFINȚENIA ȘI STRÎMBĂTURILE ABSOLUTULUI

*„Da, mi se pare că demonii se joacă,
aruncîndu-și mingea sufletului meu...”*

TEREZA DE AVILA

Refuzul de a procrea

Cel care, după ce și-a tocit poftetele, se apropie de o formă-limită, de desprindere, nu mai vrea să se perpetueze ; el detestă ideea de a-și supraviețui într-un altul, căruia de altminteri n-ar mai avea să-i transmită nimic ; *specia* îl înspăimîntă ; e un monstru — și monștrii nu mai procreează. „Iubirea“ încă îl atrage : o aberație printre gîndurile sale. Caută un pretext ca să se întoarcă la condiția comună ; dar *copilul* îi pare de neconceput, ca și familia, ereditatea, legile naturii. Fără profesie și fără progenitură, își duce la desăvîrșire — ultimă ipostază — propria-i concluzie. Dar, oricît de îndepărtat ar fi de fecunditate, un monstru cu mult mai îndrăzneț îl depășește : sfîntul — exemplar ce fascinează și respinge, față de care ești totdeauna la jumătate de drum și într-o poziție falsă ; a sa, cel puțin, e limpede : nici un joc nu mai e cu putință, nici un diletantism. Ajuns pe culmile aurite ale dezgustului, la antipodul Creației, și-a făcut din neant o aureolă. Natura n-a cunoscut nicicînd o asemenea calamitate : din punctul de vedere al perpetuării, el este un sfîrșit absolut, un deznodămînt ra-

dical. Să fim triști, ca Léon Bloy, pentru că nu sîntem sfinți, înseamnă să dorim dispariția omnirii... *în numele credinței !* Dimpotrivă, cît de pozitiv pare diavolul ! Mărginindu-se să ne țintuiască de imperfecțiunile noastre, se trudește — fără voie și trădîndu-și esența — să ne păstreze ! Dezrădăcinați păcatele : dintr-o dată, viața se veștejește. Nebunia procreației va dispărea într-o bună zi — mai curînd din oboseală decît din sfințenie. Omul va secătui nu atît pentru că a tins către perfecțiune, cît pentru că s-a irosit pe sine ; va semăna atunci cu un *sfînt golit*, și va fi tot atît de departe de fecunditatea naturii pe cît e un asemenea model al desăvîrșirii și sterilității.

Omul nu zămislește decît rămînînd credincios destinului tuturor. Dacă se apropie de esența demonului sau a îngerului, devine steril sau procrează avortoni. Pentru Raskolnikov, pentru Ivan Karamazov sau pentru Stavroghin, iubirea nu mai este decît un pretext ce le grăbește pierzania ; și pînă și acest pretext dispare pentru Kirilov : el nu se mai măsoară cu oamenii, ci cu Dumnezeu. Iar faptul că Idiotul îl maimuțărește pe Isus, iar Alioșa pe îngeri, îi așază de la bun început pe amîndoi printre neputincioși...

Dar să te smulgi lanțului ființelor și să refuzi ideea de ascendență sau de posteritate nu înseamnă totuși să rivalizezi cu sfîntul, al cărui orgoliu depășește orice dimensiune pămînteană. Căci sub hotărîrea prin care renunți la toate, sub fapta nemăsurată a acestei umilințe se adă-

postește o efervescentă demonică : punctul inițial, începutul sfințeniei capătă înfățișarea unei sfidări adresate spiței umane ; apoi, sfîntul urcă pe scara perfecțiunii, începe să vorbească despre iubire, despre Dumnezeu, se întoarce către cei umili, uimește mulțimile — și ne sîcîie. Oricum, ne-a aruncat mînușa...

Ura față de „specie“ și de „geniul“ ei te înrudește cu asasinii, demenții, divinitățile, și cu toți marii sterili. De la un anumit grad de singurătate, ar trebui să încetezi a mai iubi și a mai săvîrși fascinanta abjecție a împerecherii. Cel care vrea să se perpetueze cu orice preț abia dacă se deosebește de cîine : e încă *natură* ; nu va înțelege niciodată că te poți afla sub puterea instinctelor, răzvrătindu-te împotriva lor, că te poți bucura de avantajele speciei, disprețuindu-le totodată : sfîrșit de rasă — *cu poște*... Iată conflictul celui ce adoră și urăște femeia, oscilînd mereu între atracția și dezgustul pe care ea le inspiră. Neizbutind să nege cu totul specia, visează, cu capul pe sîni, la deșert, și amestecă o mireasmă de mănăstire cu izul concretelor sudori. *Nesinceritățile cărnii* îl apropie de sfinți...

Singurătate a urii... Senzația unui zeu pornit pe distrugere, călcînd în picioare sferele, improșcînd cu bale azurul și constelațiile..., a unui zeu frenetic, murdar și bolnav ; demiurgie vomitînd, prin spații, paradis și latrine ; cosmogonie a unui delirium tremens ; apoteoză convulsivă în care fierea încununează elementele...

Creaturile se năpustesc către un arhetip de urîtenie și suspină după un ideal de diformitate... Univers al strîmbăturii, jubilație a cîrțiței, a hienei și păduchelui... Nici un orizont, doar cel al monștrilor și al viermilor. Totul merge către hidoșenie și cangrenă : întregul glob supurează, iar cei vii își arată rănile sub razele buboiului luminos...

Estetul hagiograf

Nu-i semn de binecuvîntare dacă ești bîntuit de existența sfinților. Se amestecă în această obsesie gustul pentru boală și o foame nesățioasă de stricăciune. Nu ești preocupat de sfințenie decît dac-ai fost dezamăgit de paradoxurile *terestre* , cauți atunci altele, cu un conținut mai ciudat, îmbibate de parfumuri și adevăruri necunoscute ; nădăjduiești în nebunii absente din zbuciumul cotidian, în nebunii grele de-un exotism ceresc ; te izbești astfel de sfinți, de gesturile, îndrăzneala, universul lor. Spectacol neobișnuit ! Îți făgăduiești să rămîi sub stăpînirea lui toată viața, să-l cercetezi cu un devotament voluptuos, să te smulgi celorlalte ispite, pentru că, în sfîrșit, ai întîlnit-o pe cea adevărată și nemaiauzită. Iată cum estetul devine hagiograf, întorcîndu-și fața către un pelerinaj savant... Și o pornește, fără a bănuî că nu face decît o plimbare și că în lumea aceasta totul decepționează, pînă și sfințenia...

Discipolul sfintelor

A fost o vreme cînd fie și numai rostirea *numelui* unei sfinte mă umplea de încîntare, cînd îi invidiam pe cronicarii mănăstirilor, pe intîmii atîtor isterii inefabile, ai atîtor iluminări și palori. Socoteam că a fi *secretarul* unei sfinte e cea mai înaltă carieră hărăzită unui muritor. Și-mi imaginam întruna rolul de duhovnic al preafericitelor împătimate, și toate amănuntele, toate tainele pe care Petru de Alvastra ni le-a ascuns, despre sfînta Brigitta, Henric de Halle despre Mechtilda de Magdeburg, Raymond de Capua despre Caterina de Siena, fratele Arnold despre Angela de Foligno, Ioan de Marienwerder despre Dorotea de Montau, Brentano despre Caterina Emmerich... Mi se părea că o Diodata degli Ademari sau o Diana de Andolo s-au înălțat la ceruri doar prin vraja numelui lor : ele îmi dăruiau gustul *senzual* al unei alte lumi.

Cînd îmi recapitulam încercările prin care trecuseră Roza de Lima, Lydwine de Schiedam, Caterina de Ricci și atîtea altele, cînd mă gîndeam la cruzimea lor rafinată față de ele însele, la torturile pe care și le aplicau singure și la acea nimicire voită a frumuseții și farmecelor lor, îl uram pe parazitul acelor chinuri, pe Logodnicul nepăsător, nesățios și ceresc Don Juan, ce se bucura în inima lor de dreptul primului ocupant. Obosit de suspinele și sudorile iubirii pămîntești, mă întorceam către ele, fie și numai pentru că erau în căutarea unui alt

mod de a iubi. „Dacă o singură picătură din ce simt eu, spunea Caterina de Genova, ar cădea în Infern, l-ar preschimba pe dată în Paradis.“ Așteptam acea picătură care, dacă ar fi căzut, m-ar fi atins în cele din urmă și pe mine...

Repetîndu-mi întruna exclamațiile Terezei de Avila, o vedeam cum strigă, la vîrsta de șase ani : „Veșnicie, veșnicie“, apoi urmăream evoluția delirurilor, înflăcărărilor, uscăciunii ei. Nimic mai captivant decît dezvăluirile *intime*, care descumpănesc dogmele și stingheresc Biserica... Mi-ar fi plăcut să păstrez jurnalul acestor mărturisiri echivoce, să mă hrănesc cu toate nostalgiile lor suspecte... Nu într-un pat ajungi pe culmile voluptății : cum să afli în extazul sublunar ceea ce sfintele te lasă să presimți în stările lor de extatică bucurie ? Bernini ne-a introdus în cunoașterea tainelor lor : statuia din Roma a sfintei spaniole ne invită să reflectăm la ambiguitatea slăbiciunilor ei...

Cînd mă gîndesc cui îi datorez revelația patimei depline, a fiorului celui mai tulbure și totodată celui mai pur, a leșinului în care nopțile ard, iar firul de iarbă și aștrii se topesc într-o singură voce bucuroasă și crispată — infinit al clipei, incandescent și sonor, așa cum și l-ar putea închipui un zeu fericit și dement —, cînd mă gîndesc la toate acestea, mă obsedează un singur nume : Tereza de Avila — și cuvintele uneia dintre revelațiile sale,¹ pe care mi le repetam în fiecare zi : „Să nu mai vorbești cu oamenii, ci cu îngerii.“

Am trăit ani de-a rîndul la umbra sfintelor, socotind că nici un poet, nici un înțelept și nici un nebun nu le va egala vreodată. Am cheltuit, în patîma mea pentru ele, tot ce însemna puterea mea de a adora, vitalitatea dorințelor, ardoarea viselor mele. Și apoi... nu le-am mai iubit.

Înțelepciune și sfințenie

Dintre toți marii bolnavi, sfinții știu cel mai bine să tragă foloase de pe urma bolii lor. Naturi voluntare, neînfrîinate, ei își exploatează propriul dezechilibru cu îndemînare și violență. Mîntuitorul, modelul lor, a fost un exemplu de ambiție și îndrăzneală, un cuceritor fără seamăn ; forța de a se insinua, puterea de identificare cu insuficiențele și tarele sufletului i-au îngăduit să întemeieze o împărăție pe care nici o sabie n-a visat-o vreodată. Pasionat, dar cu *metodă* : cei care l-au avut drept ideal i-au imitat această iscusință.

Dar înțeleptul, disprețuind drama și fastul, se simte tot atît de departe de sfînt ca și de omul iubitor de voluptate, ignoră romanul și își compune un echilibru din negare și indiferență. Pascal e un sfînt *lipsit de temperament* ; boala a făcut din el mai mult decît un înțelept, mai puțin decît un sfînt. Asta și explică oscilațiile și umbra sceptică ce-i însoțesc ferverile. Un *spirit ales* pradă Incurabilului...

Pentru înțelept, ființa cea mai impură e sfîntul ; pentru acesta din urmă, ființa cea mai vidă este înțeleptul. Iată toată diferența dintre omul care înțelege și omul care aspiră.

Femeia și absolutul

„Cînd Domnul îmi vorbea, iar eu îi contemplam minunata frumusețe, vedeam dulceața și uneori severitatea cu care gura lui atît de frumoasă și divină rostea cuvintele. Simțeam o uriașă dorință să-i știu culoarea ochilor și proporțiile trupului, ca să pot vorbi despre ele : niciodată n-am fost vrednică să le cunosc. Orice strădanie e aici pe de-a-ntregul zadarnică.“ (Sfînta Tereza)

Culoarea ochilor... ce impură e sfințenia femeiască ! Să înalți pînă la ceruri indiscreția sexului tău : iată ce i-ar putea consola și despăgubi pe toți cei — și, mai ales, pe toate cele — ce-au rămas dincoace de aventura divină. Primul bărbat, prima femeie : veșnica pricină a Căderii, pe care nimic, nici geniul, și nici sfințenia n-o va răscumpăra vreodată. S-a văzut oare un singur om *nou*, cu totul superior celui care a fost ? Pentru Isus însuși, Schimbarea la Față n-a însemnat poate decît un eveniment trecător, o etapă fără urmări...

Între sfînta Tereza și celelalte femei nu ar exista deci decît o deosebire ce ține de puțința de a delira, de intensitatea și locul spre care

sînt îndreptate *capriciile*. Iubirea — omenească sau divină — aduce pe aceeași treaptă toate făpturile : a iubi o tîrfă sau a-l iubi pe Dumnezeu presupune *aceeași* simțire : în amîndouă cazurile, urmezi impulsul *creaturii*. Doar *obiectul* se schimbă ; dar ce interes prezintă el, de vreme ce nu e decît un pretext pentru nevoia de adoratie, iar Dumnezeu nu e decît un derivativ printre atîtea altele ?

Spania

Fiecare popor traduce prin devenire și în felul său attributele divine ; înflăcărarea Spaniei rămîne totuși unică ; dacă ar fi fost împărțită de restul lumii, Dumnezeu ar fi acum obosit, secătuit, golit de El însuși. Și tocmai ca să nu dispară încurajează el — din autoapărare — ateismul în țările *sale*. Temîndu-se de pasiunea pe care tot el a inspirat-o, reacționează împotriva fiilor săi, împotriva freneziei lor care-l diminuează ; iubirea lor îi zguduie puterea și autoritatea ; doar necredința îl lasă neatins ; nu îndoielile îl *uzează*, ci credința. Sînt secole de cînd Biserica îi trivializează puterea și, făcîndu-l accesibil, îi pregătește, prin teologie, o moarte fără de enigme, o agonie comentată, clarificată ; împovărat sub rugăciuni, cum să nu fie și sub explicații ? Se teme de Spania cum se teme și de Rusia : în amîndouă înmulțește numărul ateilor. Atacurile lor îi

mențin cel puțin iluzia atotputerniciei : și-a salvat măcar un atribut ! Dar credincioșii ! Dostoievski, El Greco : avut-a el oare dușmani mai înfierbîntați ? Și cum să nu-l prefere pe Baudelaire sfîntului Ioan al Crucii ? Se teme de cei care-l văd și de cei prin care El vede.

Orice sfințenie este întrucîtva spaniolă : dacă Dumnezeu ar fi ciclop, Spania i-ar sluji de ochi.

Isteria veșniciei

Înțeleg că poți fi atras de cruce, dar să reproduci zilnic evenimentul într-atît de repetat al Calvarului ține de miraculos, de nesăbuință și prostie. Căci Mîntuitorul, cînd se abuzează de puterea lui, e tot atît de plictisitor ca oricine altul.

Sfinții au fost mari perversi, iar sfintele — femei magnifice și voluptuoase. Atît ei, cît și ele — nebuni ai unei idei fixe — au preschimbat crucea în viciu. „Profunzimea“ este dimensiunea celor ce nu-și pot varia gîndurile și poftele, și care exploatează una și aceeași regiune a plăcerii și a durerii.

Atenți la fluctuația clipelor, nu putem admite un eveniment absolut : Isus nu poate împărți istoria în două, iar ivirea crucii — să sfărîme curgerea imparțială a timpului. Gîndirea religioasă — ca formă de gîndire obsesivă — susține din totalitatea evenimentelor o porțiune

de timp și o investește cu toate atributele necondiționării. Așa au fost cu putință zeii și fiii lor...

Viața e locul pasiunilor mele : tot ce smulg indiferenței, îi și dau aproape pe dată înapoi. Nu astfel procedează sfinții : ei *aleg* o dată pentru totdeauna. Eu trăiesc ca să mă desprind de tot ce iubesc ; ei — ca să se dedice unui singur obiect ; eu savurez veșnicia, ei se aruncă în ea.

Minunile pământului — și cu atît mai mult cele ale cerului — rezultă dintr-o isterie durabilă. Sfințenia : cutremur al inimii, nimicire prin credință, expresie culminantă a sensibilității fanatice, diformitate transcendentă... Între un iluminat și un sărac cu duhul există mai multă asemănare decît între cel dintîi și un sceptic. Iată toată distanța ce separă credința de cunoașterea fără speranță, de existența *fără rezultat*.

Etapele orgoliului

Ți se întîmplă, cercetînd adeseori nebunia sfinților, să-ți uiți limitele, lanțurile, poverile, și să exclami : „Sînt sufletul lumii ; înroșesc universul cu flăcările mele. De-acum nu va mai fi noapte : am pregătit sărbătoarea veșnică a aștrilor ; soarele e de prisos : totul strălucește, iar pietrele sînt mai ușoare decît aripile îngerilor.“

Apoi, între frenezie și reculegere : „Dacă nu-s acest Suflet, cel puțin aspir să fiu. Nu mi-am dăruit numele tuturor obiectelor ? Totul mă proclamă, de la gunoaie și pînă la înaltele bolți : nu sînt eu tăcerea și vacarmul lucrurilor ?“

...Și, în starea cea mai de jos, după ce beția a trecut : „Sînt mormîntul stelelor, batjocura viermelui, hoitul care împute azurul, rivalul de carnaval al cerurilor, un fost Nimic ce n-a avut nici măcar privilegiul să fi putrezit vreodată. La ce perfecțiune a abisului ajuns-am, de nu-mi mai rămîne nici atîta spațiu cît să pot cădea ?“

Cer și igienă

Sfințenia : fruct suprem al bolii ; cînd ești sănătos, pare monstruoasă, de neînțeles și cu totul maladivă. Dar de îndată ce hamletismul automat al Nevrozei își cere drepturile, cerul capătă contur, făurind cadrul neliniștii. Împotriva sfințeniei te aperi *îngrijindu-te* : ea provine dintr-o murdărie specială a trupului și a sufletului. Dacă ar fi propus, în locul Neverificabilului, igiena, zadarnic am căuta în istoria creștinismului un singur sfînt ; dar el ne-a întreținut plăgile și jegul, un jeg intrinsec, fosforescent...

Sănătatea : arma decisivă împotriva religiei. Inventati elixirul universal : cerul va dispărea pentru totdeauna. Inutil să-l seduci pe

om prin alte idealuri : vor fi mai slabe decît bolile. Dumnezeu e rugina noastră, pieirea — pe nesimţite — a substanţei noastre : cînd ne pătrunde, credem că ne înălţăm, dar coborîm tot mai mult ; o dată ajunşi la capătul vieţii, el ne încununează decăderea, şi iată-ne „mîntuiţi“ pentru totdeauna. Superstiţie sinistră, cancer acoperit de aureole, care roade pămîntul de milenii...

Îi urăsc pe toţi zeii ; nu sînt destul de sănătos ca să-i dispreţuiesc. E marea umilire a Indiferentului.

Despre anumite singurătăţi

Există inimi în care Dumnezeu nu poate privi fără să-şi piardă inocenţa. Tristeţea a început dincoace de creaţie : dacă ar fi pătruns mai adînc în lume, Creatorul şi-ar fi compromis echilibrul. Cel ce crede că mai putem muri n-a cunoscut anumite singurătăţi, nici *inevitabilul* nemuririi, perceput în teribile chinuri...

Noi, modernii, am avut fericirea să localizăm infernul în noi înşine : dacă i-am fi păstrat vechiul chip, am fi împietrit de o teamă întemeiată pe două mii de ani de ameninţări. Acum toate spaimele sînt transpuse subiectiv : *psihologia* e mîntuirea noastră, falsă noastră salvare. Odinioară s-a spus că lumea aceasta s-a născut dintr-un căscat al diavolului ; astăzi nu-i decît o eroare a simţurilor, o prejudecată a minţii, un viciu al simţirii. Ştim la ce

să ne așteptăm în fața Judecății de apoi așa cum i s-a arătat sfintei Hildegarde, sau a infernului văzut de sfînta Tereza : sublimul — al ororii, ca și al înălțării — e clasificat în orice tratat de boli mintale. Și deși bolile noastre ne sînt cunoscute, nu sîntem scutiți de vedenii ; dar nu mai credem în ele. Experți în chîmia misterelor, *explicăm* totul, pînă și lacrimile noastre. Un lucru rămîne totuși inexplicabil : dacă sufletul înseamnă atît de puțin, de unde vine sentimentul singurătății noastre ? Ce spațiu ocupă el ? Și cum înlocuiește el, dintr-o dată, imensa realitate dispărută ?

Oscilație

Zadarnic îți cauți modelul printre ființe : de la cei ce-au ajuns mai departe decît tine n-ai luat decît ce compromite și dăunează : de la înțelept, lenea ; de la sfînt, incoerența ; de la estet, acreala ; de la poet, dezmățul — și de la toți, dezacordul cu tine însuși, echivocul în treburile zilnice și ura pentru tot ce trăiește doar spre a trăi. Pur, regreți murdăria ; sordid, pudoarea ; visător, asprimea. Nu vei fi niciodată decît ce nu ești, și tristețea de a fi ce ești. Cu ce contraste ți-a fost îmbibată substanța și ce geniu heteroclit te-a exilat în lume ? Înverșunarea de a te înjosi te-a făcut să iei de la ceilalți pofta lor de cădere : de la acel muzician, acea maladie ; de la acel profet, acel cusur ;

și de la femei — poetese, libertine sau sfinte — melancolia, seva lor alterată, corupția de carne și vis. Amărăciunea, principiu ce te determină, mod al tău de a acționa și înțelege, e singurul punct fix în oscilația ta între dezgustul față de lume și mila de tine însuși.

Sfințenia ca amenințare

Neputînd trăi decît dincoace sau dincolo de viață, omul e amenințat de două ispite : de imbecilitate și de sfințenie : subom și supraom, niciodată *el însuși*. Dar în vreme ce nu suferă de teama de a fi *mai puțin* decît ce este, perspectiva de a fi *mai mult* îl înspăimîntă. Prins în durere, se teme de sfîrșitul ei : cum să accepte să se prăbușească în abisul de perfecțiune al sfințeniei, pierzîndu-și propriul control ? Să aluneci spre imbecilitate sau spre sfințenie înseamnă să te lași tîrît *în'afara* sinelui. Și totuși, nu te înspăimîntă pierderea conștiinței pe care o implică apropierea idioteniei, în timp ce gîndul perfecțiunii te umple totdeauna de groază. Prin imperfecțiune îi sîntem superiori lui Dumnezeu ; și tocmai teama de a o pierde ne silește să fugim de sfințenie ! Spaima de-un viitor cînd n-am mai fi deznădăjduiți... , și cînd, la capătul dezastrului, s-ar ivi un altul, nedorit : cel al mîntuirii ; spaima de a deveni sfinți...

Cel ce-și adoră imperfecțiunile se teme de transfigurarea pe care i-ar putea-o pregăti suferințele sale. Să dispari într-o lumină transcendentă... Dar e mult mai bine să mergi către absolutul întunericului, către dulceața imbecilității...

Crucea înclinată

Talmeș-balmeș sublim, creștinismul e prea profund — și, mai ales, prea impur — ca să mai dăinuie : secolele îi sînt numărate. Pe zi ce trece, Isus e tot mai searbăd ; preceptele, ca și blîndețea-i, sînt sîcîitoare ; miracolele și divinitatea sa stîrnesc surîsuri. Crucea se înclină : din simbol, redevine materie..., și intră în ordinea descompunerii, în care pier toate, lucruri nevrednice sau onorabile. Două milenii de izbîndă ! Fabuloasă resemnare din partea celui mai neastîmpărat animal... Dar ne-am pierdut răbdarea. Ideea că am putut — ca toată lumea — să fiu în mod sincer creștin, fie și numai o secundă, mă umple de perplexitate. Mîntuitorul mă plictisește. Vișez un univers scutit de intoxicații celeste, un univers fără cruce și credință.

Cum să nu prevezi momentul cînd nu va mai exista religie, cînd omul, luminos și golit, nu va mai dispune de nici un cuvînt pentru a-și numi prăpastiile lăuntrice ? Necunoscutul va fi la fel

de tern ca și cunoscutul ; totul va fi lipsit de interes și savoare. Pe ruinele Cunoașterii, o letargie sepulcrală va face din noi toți spectre, eroi lunatici ai Lipsei de Curiozitate...

Teologie

Sînt bine dispus : Dumnezeu e bun ; sînt posac : Dumnezeu e rău ; sînt indiferent : Dumnezeu e neutru. Stările mele îi conferă atribute corespunzătoare : cînd îmi place știința, e atotștiutor ; cînd ador forța, e atotputernic. Lucrurile îmi par că există ? există și el ; îmi par iluzorii ? Dumnezeu dispare. Nenumărate argumente vin în sprijinul lui, nenumărate îl neagă ; entuziasmul meu îl însuflețește, dar mîinile mele îl sufocă. E cu neputință să alcătuiesti o imagine mai schimbătoare : ne temem de el ca de un monstru și-l strivim ca pe o insectă ; îl idolatrizăm : este Ființa ; îl respingem : este Nimicul. Chiar dacă Rugăciunea ar înlocui Gravitația, n-ar izbuti să-i asigure o durată universală : Dumnezeu ar rămîne totdeauna la cheremul ceasurilor noastre. Destinul lui l-a vrut neschimbător doar pentru naivi sau înapoiți. O cercetare atentă îl dezvăluie : cauză inutilă, absolut nesăbuit, patron al prostănacilor, mod pentru cei singurateci de a-și petrece timpul, fir de pai sau fantomă, amuzîndu-ne inteligența sau bîntuindu-ne închipuirea febrilă.

Sînt generos : se umflă cu atribute ; sînt cuprins de acreală : se îngreunează de absență. L-am trăit sub toate formele : nu *rezistă* nici curiozității, nici căutării : misterul, infinitul i se degradează ; strălucirea i se întunecă ; vraja-i descrește. E un veșmînt ponosit de care trebuie să te lepezi : cum să te mai învăluie într-un dumnezeu zdrențuit ? Sărăcia, agonia lui se întind prin secole ; dar nu ne va supraviețui, căci îmbătrînește : horcăitul lui îl va precede pe al nostru. După ce atributele îi vor secătui, nimeni nu va mai avea energia să-i făurească altele, noi ; iar creatura ce le-a asumat și apoi le-a azvîrlit își va întîlni în neant cea mai înaltă invenție : propriul ei creator.

Animalul metafizic

Dacă am putea șterge tot ce-a înscris Nevroza în minte și inimă, toate urmele nesănătoase lăsate acolo de ea, toate umbrele impure care o însoțesc ! Tot ce nu-i superficial e murdar. Dumnezeu : rod al neliniștii măruntaielor și al bolboroselii ideilor noastre... Doar aspirația către Vid ne apără de exercițiul de murdărie care e actul de a crede. Cîtă limpezime în Arta aparenței, în indiferența față de scopurile și dezastrele noastre ! Să-l gîndești pe Dumnezeu, să tinzi către el, să-l invoci sau să-l înduri — mișcări ale trupului detracat și ale minții buimăcite ! Epocile nobil superficiale — Renașterea, secolul al XVIII-lea — și-au bătut joc de religie,

i-au disprețuit zbenguielele rudimentare. Dar, vai ! există în noi o tristețe vulgară care ne întunecă fervoarea și conceptele. Zadarnic visăm un univers de dantelă ; Dumnezeu, ieșit din adâncurile noastre, din cangrena noastră — profanează acest vis de frumusețe.

Omul e un animal metafizic prin putrezi-ciunea pe care o adăpostește în sine. Istoria gândirii : alai al slăbiciunilor noastre ; viața spiritului : cortegiu de rătăcirii. Sănătatea ni se clatină ? Suferă și universul, urmînd curba vitalității noastre.

Să cauți întruna „de ce“ și „cum“ ; să urci întruna pînă la Causă, și pînă la toate cauzele : dezordine a funcțiilor și facultăților spiritului ce se termină printr-un „delir metafizic“ — ramolism al abisului, rostogolire în hău a neliniștii, hidoșenie a misterelor...

Geneza tristeții

Orice nemulțumire profundă e de natură religioasă : căderile noastre provin din incapacitatea de a concepe paradisul și de a aspira la el, tot astfel cum tristețile izvorăsc din fragilitatea relațiilor noastre cu absolutul. „Sînt un animal religios incomplet, sufăr de două ori mai mult de toate relele“ — adagiu al Căderii pe care omul și-l repetă spre a se mîngîia. Neizbutind, recurge la morală, hotărît să-i urmeze, cu riscul de a fi ridicol, sfaturile înălțătoare. „Ho-

tărăște-te să nu mai fii trist", îi răspunde ea. Iar el se străduiește să intre în universul Binelui și al Speranței...

... Strădaniile îi sînt însă zadarnice și *împotriva naturii* : tristețea se află chiar la rădăcina pierzaniei noastre..., tristețea e poezia păcatului originar...

Divagații într-o mănăstire

Pentru necredincios, iubitor de risipă și dispersiune, nici un spectacol nu e mai derutant decît cel oferit de acești rumegători de absolut... Unde află ei îndărătnicia de a rămîne în neverificabil, atîta atenție acordată vagului și atîta patimă spre a-l surprinde ? Nu le înțeleg defel certitudinile și seninătatea. Sînt fericiți, și tocmai de aceea îi învinuiesc. Măcar de s-ar urî pe ei înșiși ! Dar ei pun mai mult preț pe „sufletul” lor decît pe univers : falsă evaluare, izvor al unor sacrificii și renunțări de-o măreață absurditate. Noi facem experiențe fără suită sau sistem, la voia întîmplării și după cum simțim, ei însă nu fac decît una singură, mereu aceeași, de o monotonie și profunzime dezgustătoare. E adevărat că obiectul ei este Dumnezeu ; dar cum îi mai poate interesa ? Mereu asemenea sieși, infinit de aceeași natură, El nu se *reînnoiește* ; ar putea fi și obiectul reflecției mele, dar numai în treacăt și nu spre a-mi umple toate clipele vieții.

...Nu-i încă ziuă. Din chilia mea aud voci și cînturi seculare, ofrande aduse unui cer latin și banal. Mai devreme, în noapte, pași se grăbeau spre Biserică. Slujba din zori ! Dar chiar de însuși Dumnezeu ar asista la propria-i celebrare, și tot n-aș coborî pe un asemenea frig ! Oricum, El *trebuie* să existe, altminteri sacrificiile acestor creaturi de carne ce-și scutură lenea ca să-l adore ar fi atît de nesăbuite, încît rațiunea nu le-ar putea îndura. Dovezile aduse de teologie sînt nimicuri pe lîngă toată această osteneală ce-l uluiește pe necredincios, silindu-l să atribuie atîtor strădanii sens și utilitate. Asta, cînd nu se resemnează la o perspectivă estetică asupra acestor insomnii voite, și cînd nu vede în zădărnicia atîtor nopți nedormite aventura cea mai gigantică, încercarea de a ajunge la o Frumusețe a nonsensului și spaimei... Cîtă splendoare într-o rugăciune ce nu se adresează nimănui ! Dar *ceva* trebuie să fie : cînd acest Probabil devine certitudine, fericirea nu măi e doar un simplu cuvînt, într-atît de adevărat e că singurul răspuns ce se poate da neantului se află în iluzie. Dar cum au dobîndit această iluzie, numită, în plan absolut, *har* ? Prin ce privilegiu au ajuns să sperie ceea ce nici o speranță din lume nu ne lasă să bănuim ? Cu ce drept se așază ei în veșnicia pe care totul ne-o refuză ? Prin ce subterfugiu și-au arogat acești posesori — singurii *adevărați* pe care i-am întîlnit vreodată — misterul, ca să se bucure de el ? Dumnezeu le aparține : zadarnic am încerca să li-l furăm : ei înșiși nu cunosc *procedeul* prin care l-au luat în stăpînire. *Într-o bună zi* au crezut. Unul s-a

convertit la o simplă chemare : credea fără să fie conștient de propria-i credință : cînd a devenit conștient, s-a călugărit. Altul a cunoscut toate chinurile : au încetat în fața unei lumini neașteptate. Nu poți să *vrei* credința ; ca și boala, se strecoară în tine sau te lovește dintr-o dată ; nimeni nu-i poate porunci ; și e absurd s-o dorești, dacă nu-i ești predestinat. Ești credincios sau nu ești, așa cum ești nebun sau sănătos la minte. Eu nu pot crede și nici nu pot dori să cred : credința, formă a unui delir de care nu sufăr.... Poziția necredinciosului e la fel de impenetrabilă ca și cea a credinciosului. Mă las în voia *plăcerii de a fi dezamăgit* : e însăși esența *secolului* ; mai presus de Îndoială nu așez decît plăcerea ce izvorăște din ea...

Și le răspund tuturor acelor călugări cu chipuri rumene sau clorotice : „ Zadarnic stăruiți. Și eu am privit către cer, dar n-am văzut nimic. Nu mai încercați să mă convingeți : uneori l-am putut afla pe Dumnezeu prin deducție, dar nu l-am întîlnit niciodată în inima mea : și chiar de l-aș afla aici, n-aș putea să vă urmez pe calea voastră sau în ale voastre strîmbături, și încă și mai puțin în baletul liturghiilor și mătăniilor voastre. Nimic nu întrece desfătările trîndăviei : de-aș ști că vine sfîrșitul lumii, și tot n-aș coborî din patul meu la ceas nepotrivit : și atunci cum să alerg în toiul nopții, jertfindu-mi somnul pe altarul Incertitudinii ? Chiar dacă harul mi-ar încețoșa mintea și mari extaze m-ar cutremura neîncetat, cîteva sarcasme ar fi de ajuns ca să mă scoată din acea stare. Căci m-aș teme să nu rînjesc cînd mă rog, osîndindu-mă

așfel la focul iadului mai curînd prin credință decît prin necredință. Scutiți-mă de o și mai mare strădanie : umerii îmi sînt oricum prea obosiți ca să sprijine cerul...”

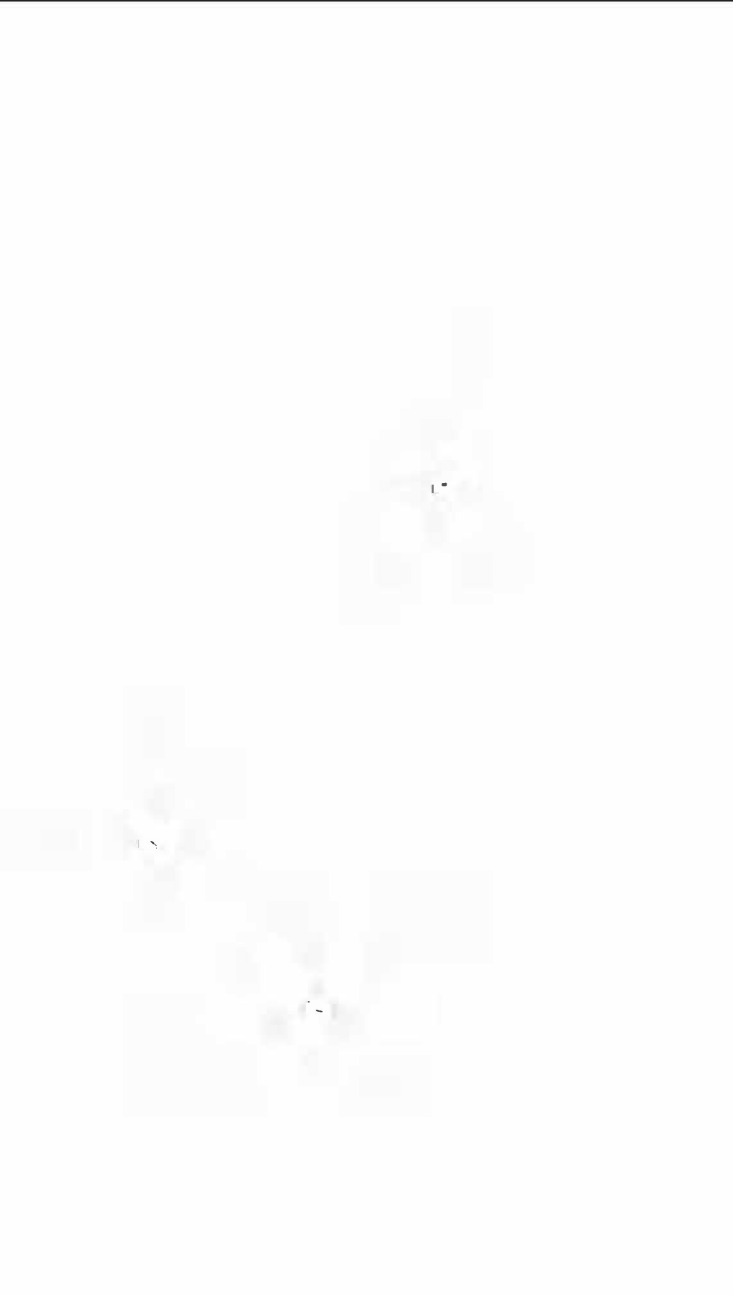
Exercițiu de nesupunere

Cît de mult urăsc, Doamne, josnicia operei tale și larvele siropoase care te tămîiază și-ți seamănă ! Urîndu-te, am scăpat de dulcegăriile împărăției tale, de balivernele fantoșelor tale. Ești cel ce ne stinge flăcările și revoltele, pompierul arderilor noastre, agentul ramolimentelor noastre. Chiar înainte de a te fi izgonit într-o formulă, ți-am călcat în picioare arcanele, disprețuindu-ți manevrele și toate artificiiile ce-ți alcătuiesc veșmîntul de Inexplicabil. Mi-ai dăruit cu generozitate veninul de care mila ta i-a cruțat pe cei ce-ți sînt sclavi. Cum nu există odihnă decît la umbra nimicniciei tale, spre a se mîntui, bruta trebuie doar să ți se încredințeze, ție sau simulacrelor tale. Nu știu pe cine să deplîng mai mult, pe acoliții tăi sau pe mine : ne tragem cu toții în linie dreaptă din incompetența ta : *fir, fărîmă, fleac* — vocabule ale Creației, ale bîlbîielii tale...

Din tot ce s-a încercat dincoace de neant, e oare ceva mai jalnic decît lumea aceasta, în afară de ideea ce-a zămislit-o ? Pretutindeni unde ceva respiră, mai există o infirmitate : fiecare palpație îmi confirmă neajunsul de a fi ; carnea mă înspăimîntă : bărbații, femeile — mă-

runtaie ce grohăie în spasme... ; nici o înrudire cu planeta : fiecare clipă, un vot în urna disperării mele.

Că opera ta încetează sau continuă — e tot-una ! Supușii tăi nu pot desăvârși ce ai făcut tu la întâmplare și fără geniu. Vor ieși totuși din orbirea în care i-ai cufundat, dar avea-vor forța să se răzbune, iar tu — să te aperi ? Această rasă este mîncată de rugină, iar tu chiar mai mult decît ea. Întorcîndu-mă către Dușmanul tău, aștept ziua cînd îți va fura soarele, ca să-l atîrne peste un alt univers.

DECORUL CUNOAȘTERII

Adevărurile noastre nu valorează mai mult decît cele ale strămoșilor noștri. Înlocuindu-le miturile și simbolurile prin concepte, ne credem „avansați” ; dar aceste mituri și simboluri nu *exprimă* mai puțin decît conceptele noastre. Pomul Vieții, Șarpele, Eva și Paradisul semnifică tot atît cît : Viață, Cunoaștere, Ispită, Inconștiență. Figurile concrete ale răului și binelui în mitologie ajung tot atît de departe ca și Răul și Binele din etică. Cunoașterea — în ce are ea mai adînc — nu se schimbă nicio dată : doar decorul variază. Iubirea continuă fără Venus, războiul fără Marte, și, chiar dacă zeii nu mai intervin în evenimente, ele nu sînt nici mai explicabile, nici mai puțin derutante : un sistem de formule înlocuiește fastul vechilor legende, fără ca marile constante ale vieții omenеști să fie modificate, știința neputînd să le surprindă mai bine decît povestirile poetice.

Îngîmfarea modernă nu are margini : ne credem mai luminați și mai profunzi decît toate secolele trecute, uitînd că învățăturile unui Buddha au pus mii și mii de ființe în fața problemei neantului, problemă pe care ne închi-

puim că noi am descoperit-o, pentru că i-am schimbat termenii și am introdus în ea puțină erudiție. Dar care gânditor din Occident poate suporta comparația cu un călugăr budist ? Ne pierdem în texte și terminologii : *meditația* e un dat necunoscut filozofiei moderne. Dacă vrem să păstrăm o decență intelectuală, trebuie să izgonim din noi entuziasmul pentru civilizație și să ne dezbărăm de superstiția Istoriei. Cît privește marile probleme, nu sîntem cu nimic mai presus decît strămoșii sau părinții noștri : oamenii au știut totdeauna *totul*, cel puțin despre Esențial ; filozofia modernă nu adaugă nimic filozofiei chineze, hinduse sau grecești. Și nici nu pot să existe *probleme noi*, chiar dacă din naivitate sau infatuare am vrea să ne convingem de contrariul. Cine l-a egalat vreodată pe un sofist chinez sau grec în *jocul ideilor*, cine-a dus mai departe îndrăzneala abstractizării ? Toate extremele gândirii au fost atinse dintotdeauna — și în toate civilizațiile. Seduși de demonul Ineditului, uităm prea repede că sîntem epigonii primului pitecantrop care s-a apucat să gîndească.

Hegel este marele răspunzător pentru optimismul modern. Conștiința își schimbă doar formele și modalitățile, fără să progreseze deloc — cum de n-a văzut el asta ? Devenirea exclude o desăvîrșire absolută, un scop : aventura temporală se desfășoară fără un proiect exterior sieși și va sfîrși cînd posibilitățile ei de a-și continua drumul se vor fi epuizat. Gradul de conștiință variază cu epocile, fără

ca această conștiință să sporească o dată cu ele. Nu sîntem mai conștienți decît lumea greco-romană, Renașterea sau secolul al XVIII-lea ; fiecare epocă e perfectă în sine — și pieritoare. Există momente privilegiate cînd conștiința se ascute, dar n-a existat niciodată o eclipsă a lucidității atît de mare încît omul să nu poată aborda problemele esențiale, istoria nefiind decît o criză perpetuă, ba chiar un faliment al *naivității*. *Stările negative* — cele care ascut conștiința — se distribuie în mod divers, fiind totuși prezente în toate perioadele istorice ; echilibrate și „fericite“, ele cunosc Plictisul — sfîrșit firesc al fericirii ; dezaxate și tumultuoase, sînt supuse Disperării, și crizelor religioase ce nasc din ea. Ideea de Paradis terestru a fost alcătuită din toate elementele incompatibile cu Istoria, cu spațiul unde înfloresc stările negative.

Toate căile, toate procedeele cunoașterii sînt valabile : raționament, intuiție, dezgust, entuziasm, geamăt. O viziune a lumii sprijinită pe concepte nu e mai legitimă decît una țîșnită din lacrimi : argumente sau suspine — modalități la fel de probante și la fel de nule. Construiesc o *formă* de univers : cred în ea, și este universul — care se prăbușește totuși la asaltul unei alte certitudini sau îndoieli. Ultimul dintre analfabeți și Aristotel sînt în egală măsură cu neputință de contrazis — și la fel de vulnerabili. Absolutul și caducitatea caracterizează opera ce s-a copt ani de-a rîndul, ca și poemul născut din clipă. Să existe oare mai mult ade-

văr în Fenomenologia Spiritului decît în Epipsychidion ? Inspiraţia fulgurantă, ca şi aprofundarea laborioasă ne înfăţişează rezultate definitive — şi derizorii. Astăzi, îl prefer pe acest scriitor celuilalt ; mîine, voi prefera o operă pe care odinioară o detestam. Creaţiile spiritului — şi principiile ce le guvernează — urmează destinul înclinaţiilor, al vîrstei, al înflăcărilor şi decepţiilor noastre. Contestăm tot ce ne plăcea odinioară, avînd totdeauna dreptate şi înşelîndu-ne totdeauna ; căci totul e valabil — şi nimic nu are vreo importanţă. Surîd : se naşte o lume ; mă întunec : dispare, şi se desenează alta. Toate părerile, sistemele, credinţele sînt adevărate şi totodată absurde, după cum aderăm la ele sau le refuzăm.

Nu e mai multă rigoare în filozofie decît în poezie, şi nici în inteligenţă decît în inimă ; rîgîrea nu există decît în măsura în care te identifici cu principiul sau cu lucrul pe care-l abordezi sau căruia i te supui ; din exterior, totul e arbitrar : argumente şi sentimente. Ce numim adevăr este o eroare insuficient trăită, ce n-a fost încă golită, dar care va îmbătrîni şi ea curînd, o eroare nouă, şi care aşteaptă să-şi compromită noutatea. Cunoaşterea înfloreşte şi se usucă o dată cu sentimentele noastre. Şi cercetăm toate adevărurile, pentru că am obosit împreună — în ele nefiind mai multă sevă decît în noi. Istoria e de neconceput fără *ceea ce dezamăgeşte*. Şi iată cum dorim tot mai mult să ne lăsăm pradă melancoliei, şi să murim...

Adevărata cunoaștere se reduce la veghea în întineric : doar prin multele noastre insomnii ne deosebim de animale și de semenii. Ce idee bogată sau stranie ne-au dăruit cei ce dorm ? Dormi bine ? Ai vise liniștite ? Vei îngroșa rîndurile mulțimii anonime. Ziua e dușmana gîndurilor, soarele le întunecă ; ele nu înfloresc decît în plină noapte... Concluzia cunoașterii nocturne : orice om care ajunge — indiferent în ce privință — la un răspuns liniștitor dă dovadă de imbecilitate sau de falsă milă. Cine a găsit vreodată un singur adevăr vesel care să fie și valabil ? Cine a salvat onoarea intelectului prin cuvinte diurne ? Fericit cel ce-și poate spune : „Cunoașterea mea e tristă.“

Istoria este ironie în mers, rînjelul Spiritului prin oameni și evenimente. Astăzi triumfă o credință ; mîine, învinsă, va fi batjocorită și înlocuită : cei care au crezut în ea o vor urma și în înfrîngere. Vine altă generație : vechea credință e din nou în vigoare ; monumentele-i dărîmate sînt reconstituite..., deși curînd vor pieri din nou. Nici un principiu imuabil nu controlează favorurile și severitățile sorții : succesiunea lor face parte din imensa farsă a Spiritului, care confundă, în jocul său, impostori și pătimași, viclenii și entuziasme. Priviți polemicele din fiecare secol : nu par nici motivate, nici necesare. Au fost totuși viața aceluia secol. Calvinism, chietism, Port-Royal, Enciclopedie, Revoluție, pozitivism etc., ce șir de absurdități...

care-au *trebuit* să fie, ce risipă inutilă și totuși fatală ! De la conciliile ecumenice și pînă la controversele politicii contemporane, ortodoxiile și ereziile au luat cu asalt curiozitatea omului prin irezistibilul lor nonsens. Sub diferite măști, vor fi totdeauna indivizi *anti* și indivizi *pro*, fie că-i vorba de Cer sau de Bordel. Mii de oameni au suferit pentru subtilități privitoare la Fecioară și la Fiu ; alte mii s-au chinuit pentru dogme mai puțin gratuite, dar la fel de improbabile. Toate adevărurile constituie secte care ajung să aibă același destin ca și Port-Royal, să fie persecutate și distruse ; apoi, ruinele lor, scumpe în ochii tuturor și împodobite cu nimbul nedreptății îndurate, se transformă într-un loc de pelerinaj...

E la fel de nesăbuit să acorzi mai mult interes discuțiilor în jurul democrației și formelor ei decît celor ce-au avut loc în Evul Mediu în jurul nominalismului și realismului : fiecare epocă se intoxică pe sine cu un absolut, minor și fastidios, dar cu aparență unică ; nu poți evita să fii contemporan cu o credință, cu un sistem, cu o ideologie, pe scurt, să aparții timpului tău. Ca să scapi, ar trebui să fii rece precum un zeu al *disprețului*...

Să ne bucurăm că Istoria n-are nici un sens. Ne-am chinuit noi oare pentru rezolvarea fericită a devenirii, pentru o sărbătoare finală plătită doar cu sudoarea și dezastrul nostru ? Pentru viitori idioți săltînd de bucurie pe mormanul suferințelor noastre, țopăind pe *cenușa noastră* ? *Viziunea unui sfîrșit para-*

disiac depășește prin absurditate cele mai rele divagații ale speranței. Un singur pretext ar putea fi invocat întru scuza Timpului : există și clipe mai profitabile, accidente fără urmare într-o intolerabilă monotonie de perplexități. Universul începe și se sfârșește cu fiecare individ, fie el Shakespeare sau ultimul amărît ; căci fiecare individ își trăiește *în absolut* meritele sau nulitatea...

Prin ce artificiu ceea ce *pare* să fie s-a sustras controlului a ceea ce nu este ? A fost de-ajuns o clipă de neatenție, de infirmitate în sânul Nimicului, și larvele au profitat de ea ; a fost de-ajuns un gol în veghea lui : și iată-ne. Așa cum viața a înlocuit neantul, a fost, și ea, înlocuită de istorie : existența s-a angajat astfel într-un ciclu de erezii ce-au minat ortodoxia neantului.

ABDICĂRI

Funia

Nu mai știu cum de-am avut parte de această mărturisire : „Nerînduit și bolnav, fără proiecte și amintiri, am izgonit departe de mine viitor și cunoaștere, neavînd decît un așternut sărac, pe care să mă dezvăț de soare și suspine. Rămîn alungit și deapăn orele ; în jur, ustensile, obiecte ce mă îndeamnă să mă pierd. Cuiul îmi șoptește : străpunge-ți inima, puținul sînge ce va țîșni n-ar trebui să te-nspăimînte. Cuțitul îmi strecoară-n ureche : tăișul meu nu dă greș : o clipă de hotărîre și-ți vei învinge mizeria și rușinea. Fereastra se deschide singură, scîrțîind în tăcere : împărtășești cu cei săraci înălțimile cetății ; aruncă-te, deschiderea mea-i generoasă : te vei zdrobi de caldarîm cît ai clipi din ochi, o dată cu sensul sau cu nonsensul vieții. Iar o funie se răsucește parcă pe-un gît ideal, rugîndu-mă din răsputeri : te aștept dintotdeauna, am fost de față la spaimile tale, la căderile și la furiile tale, ți-am văzut cuverturile boțite, perna din care mușcai la mînie, și-am auzit blestemele cu care îi

cinsteai pe zei. Milostivă, te plîng și mă pun în slujba ta. Căci te-ai născut ca să te spînzuri, ca toți cei ce nu vor un răspuns la îndoielile lor și nici nu vor să fugă din deznădejde.“

Dedesubturile unei obsesii

Ideea de neant nu-i este proprie omenirii truditore. Cei ce muncesc n-au nici timpul, și nici dorința să-și cîntărească propria pulbere ; se resemnează cu asprimea sau nerozia sortii, și speră : speranța e virtutea sclavului.

În schimb vanitoșii, înfumurații și cochețele, de teama părului alb, a zbîrciturilor și a ceasului din urmă, își umplu golul zilnic cu imaginea propriului hoit : se iubesc pe ei înșiși, lăsîndu-se pradă deznădejzii ; gîndurile le zboară între oglindă și cimitir, descoperind în trăsăturile amenințate ale propriului chip adevăruri la fel de grave ca și ale religiilor. Orice metafizică începe cu o neliniște a trupului, care devine apoi universală ; neliniștiții *din frivolitate* prefigurează astfel spiritele autentice chinuite. Trîndăvul superficial, bîntuit de spectrul îmbătrînirii, e mai aproape de Pascal, de Bossuet sau Chateaubriand decît savantul nepăsător de sine. Un strop de geniu și multă vanitate, și iată-l pe marele orgolios, ce se împacă greu cu moartea, simțînd-o ca pe-o *ofensă*

personală. Buddha însuși, care i-a întrecut pe toți înțelepții, n-a fost decît un îngîmfat *la scară divină*. A descoperit moartea, *propria-i moarte* și, jignit, a renunțat la toate, impunînd această renunțare și celorlalți. Suferințele cele mai teribile și mai inutile se nasc din acest orgoliu rănit care, ca să facă față Neantului, îl transformă, răzbunîndu-se, în Lege.

Epitaf

„A avut orgoliul să nu poruncească nicio-dată, să nu fie mai mare peste nimic și nimeni. Fără slugi, fără stăpîni, n-a dat ordine și nici n-a primit. Sustras puterii legilor, și parcă înainte de bine și de rău, n-a făcut pe nimeni să sufere. Din amintire i s-au șters numele lucrurilor ; privea fără să vadă, asculta fără să audă : parfumuri și arome se risipeau cînd se apropiau de nările și cerul gurii sale. Simțurile și dorințele i-au fost singurele slave : iată de ce n-au simțit și n-au dorit. A uitat de fericire și nefericire, de poftă și teamă ; și, dacă i se întîmpla să-și mai aducă aminte, nu le numea, ca să nu se înjosească nădăjduind sau părăindu-i rău... Cel mai mărunț gest îl costa mai multe strădanii decît, pe altul, întemeierea sau răsturnarea unei împărății. Născîndu-se obosit de a se fi născut, s-a vrut um-

bră : cînd a trăit ? Și din greșeala cărei nașteri ? Și dacă, viu, și-a purtat lințoliul, prin ce miracol a izbutit să moară ?“

Secularizarea lacrimilor

Muzica li se adresează oamenilor doar cu începere de la Beethoven. Înainte, ea nu stătea de vorbă decît cu Dumnezeu. Bach și marii italieni n-au cunoscut această alunecare spre omenesc, acest fals titanism ce alterează, cu începere de la marele Surd, arta cea mai pură. Încordarea voinței a înlocuit suavitățile ; contradicția sentimentelor, elanul naiv ; frenezia, suspinul disciplinat : *cerul* a dispărut din muzică, și omul s-a așezat în miezul ei. Odinioară, păcatul se exprima prin dulci vaiere ; a venit și clipa cînd se desfășoară cu ostentație : declamația a înlocuit rugăciunea, romantismul Căderii a învins visul armonios al decadenței...

Bach : melancolie cosmogonică ; scară de lacrimi pe care se înalță dorința noastră de Dumnezeu ; arhitectură a fragilității noastre, destrămare pozitivă — și cea mai strălucită — a voinței noastre ; ruină cerească în Speranță ; unic mod de a ne pierde fără prăbușire și de a dispărea fără să murim...

E oare prea tîrziu să învățăm din asemenea spulberări ? Și trebuie să continuăm a ne pierde fără acorduri de orgă ?

Fluctuațiile voinței

„Cunoști acel cuptor al voinței în care nimic nu rezistă dorințelor tale, iar fatalitatea și gravitația își pierd puterea și dispar în fața magiei puterii tale ? Sigur că privirea ta va putea învia și un mort, că mîna-ți așezată pe materie o va sili să freacă, că la atingerea ta pietrele vor palpita, că toate cimitirele vor înflori în surîsul nemuririi, îți spui întruna : «De-acum înainte va fi doar primăvară veșnică, dans de miracole, și sfîrșitul oricărui somn. Am adus un alt foc : zeii pălesc și creaturile jubilează ; bolțile sînt îndurerate și petrecerea zgomotoasă a coborît în morminte.»“

...Și amatorul de paroxisme, răsuflînd din greu, tace ca să poată rosti iar, cu cea mai deplină pace a sufletului, cuvintele uitării de sine :

„«Ai simțit vreodată somnolența ce se transmite lucrurilor, moliciunea ce subțiază sevele și le face să viseze o toamnă ce a învins toate celelalte anotimpuri ? Cînd trec eu, speranțele adorm, florile pălesc, instinctele se sting, totul încetează să mai vrea, totul se căiește că a vrut, și fiecăre ființă îmi șoptește : «Mi-ar plăcea ca un altul — Dumnezeu sau un melc — să-mi fi trăit viața. Suspin după o voință de inacțiune, un infinit nedeclanșat, o atonie extatică a elementelor, o hibernare în plin soare, și care ar amorti totul, de la porc pînă la libelulă...»“

Teoria bunătății

„Dacă pentru tine nu există un criteriu ultim sau un principiu irevocabil, și nici un zeu, ce te împiedică să săvârșești toate nelegiuirile ?“

— „Descopăr în mine tot atîta rău cît și în oricare altul, dar, urînd acțiunea — mama tuturor viciilor — nu sînt pricină de suferință pentru nimeni. Inofensiv, deloc lacom, și nu îndeajuns de energic sau indecent ca să-i înfrunt pe ceilalți, las lumea așa cum am găsit-o. Să te răzbuni presupune o veghe de fiecă clipă și un spirit sistematic, o continuitate costisitoare, în timp ce indiferența iertării și a disprețului goleşte orele în chip plăcut. Toate moralele sînt un pericol pentru bunătate ; doar nepăsarea o salvează. Alegînd placiditatea imbecilului și apatia îngerului, m-am exclus din act și, cum bunătatea e incompatibilă cu viața, m-am descompus ca să fiu bun.“

Partea lucrurilor

E nevoie de multă inconștiență ca să te dăruie fără gînd ascuns oricărui lucru. Credincioșii, îndrăgostiții, discipolii nu văd decît o față a zeităților, a idolilor, a învățătorilor lor. Entuziastul rămîne de-a pururi naiv. Există sentiment curat care să nu-și vădească amestecul de har și imbecilitate, și admirație extatică fără eclipsa inteligenței ? Cel ce întrevește simultan toate aspectele unei ființe sau ale unui lucru rămîne

pentru totdeauna nehotărît între elan și stu-
poare. Disecați oricăre credință : ce fast al ini-
mii — și cîte josnicii pe dedesubt ! E infinitul
visat într-o cloacă și care-i păstrează pecetea și
duhoarea de neșters. E un notar în fiecare sfînt,
un băcan în fiecare erou, un portar în fiecare
martir. În adîncul suspinelor se ascunde o
strîmbătură ; printre sacrificii și rugăciuni se
strecoară aburii bordelului terestru. Contem-
plați iubirea : cunoașteți simțămînt mai nobil,
patimă mai puțin suspectă ? Fiorii ei fac con-
curență muzicii, rivalizează cu lacrimile singu-
rătății și extazului : este sublimul, dar un su-
blim inseparabil de căile urinare : elanuri în-
vecinate cu excreția, cer al glandelor, sfințenie
subită a orificiilor... Ajunge o clipă de *atenție*
ca, scuturîndu-te de această beție, să te vezi
zvîrlit în imunditățile fiziologiei, sau o clipă de
oboseală ca să constați că atîta ardoare nu pro-
duce decît o varietate de muci. Starea de veghe
alterează gustul extazelor, transformîndu-ne
în vizionari ce calcă-n picioare pretexte inefa-
bile. Nu poți iubi și totodată cunoaște, fără ca
iubirea să sufere și să moară sub privirile spi-
ritului. Scotociți printre admirațiile voastre, cer-
cetați-i pe beneficiarii fervorilor voastre și pe
cei ce profită de nepăsarea voastră : îndărătul
gîndurilor lor celor mai dezinteresate, veți des-
coperi amorul-propriu, ghimpele gloriei, setea
de dominație și putere. Toți gînditorii sînt ra-
tați ai acțiunii ce se răzbună de eșecul lor prin
concepte. Născuți *dincoace* de act, îl slăvesc sau
îl denigrează, după cum aspiră la recunoștința
oamenilor sau la cealaltă formă de glorie : ura

lor ; ei își înalță astfel abuziv propriile deficiențe, propriile mizerii la rangul de legi, superficialitatea la nivel de principiu. Gîndirea e o minciună, ca și dragostea sau credința. Căci adevărurile sînt fraude, iar pasiunile mirosuri ; la urma urmei nu avem de ales decît între minciună și duhoare.

Minunile viciului

În timp ce un gînditor trebuie să depună — spre a se disocia de lume — o imensă muncă de interogație, privilegiul unei deficiențe conferă de la bun început un destin neobișnuit. Viciul — dătător de singurătate — oferă celui ce-i poartă stigmatul excelența unei condiții diferite. Priviți-l pe invertit : inspiră două sentimente contradictorii : dezgustul și admirația ; prin decăderea sa este inferior și totodată superior celorlalți ; nu se acceptă, se justifică față de sine clipă de clipă, își inventează argumente, sfîșiat între rușine și orgoliu ; totuși — fervenți ai procreării prostești — mergem împreună cu turma. Vai de cei ce n-au o taină sexuală ! Cînd vom ghici avantajele fetide ale aberațiilor ? Vom rămîne pentru totdeauna progenituri ale naturii, victime ale legilor ei, copaci omenești ?

Deficiențele individului determină gradul de suplețe și de subtilitate al unei civilizații. Senzațiile rare călăuzesc spiritul și-l stimulează : instinctul pervertit se situează la antipodul barbariei. Rezultă de aici că un neputincios e mai

complex decît o brută cu reflexe nealterate, că el realizează mai bine decît oricine esența omului, a animalului ce-a evadat din zoologie, și că se îmbogățește prin toate insuficiențele, prin toate imposibilitățile lui. Suprimați tarele și viciile, înlăturați *nefericirile cărnii*, și nu veți mai întîlni *suflete* ; căci ceea ce numim astfel nu e decît produsul scandalurilor lăuntrice, denumirea unor rușini misterioase, idealizarea abjecției...

În adîncul naivității sale, gînditorul invidiază posibilitățile de a cunoaște deschise tuturor celor alcătuiți împotriva firii ; el crede — nu fără repulsie — în privilegiile „monștrilor”... Viciul fiind o suferință, și singura formă de celebritate pentru care merită să te ostenești, viciosul, indiciibil separat de toți, „trebuie” să fie în mod necesar mai profund decît oamenii obișnuiți ; el începe acolo unde ceilalți termină...

O plăcere naturală, sorbită din evidență, se anulează în sine, se distruge prin propriile-i mijloace, expiră în actualitatea sa, în timp ce o senzație insolită e o senzație *gîndită*, o reflecție printre reflexe. Viciul ajunge la cel mai înalt grad de *conștiință* — fără mijlocirea filozofiei ; gînditorul, în schimb, are nevoie de o viață întreagă ca să dobîndească acea *luciditate afectivă* prin care pervertitul începe. Ei sî se aseamănă totuși în dorința lor de a se smulge dintre ceilalți, deși unul o face prin meditație, iar celălalt urmînd miracolele propriei înclinații.

Corupătorul

„Unde s-au dus orele tale ? Amintirea unui gest, semnul unei pasiuni, scandalul unei aventuri, vreo frumoasă și trecătoare nebunie — nimic din toate astea în trecutul tău ; nici un delir nu-ți poartă numele, nici un viciu nu te cinstește. Ai alunecat fără să lași urme ; care ți-a fost visul ?“

— „Aș fi vrut să semăn Îndoiala pînă în măruntaiele globului, să îmbib cu ea materia, s-o fac să domnească acolo unde spiritul n-a pătruns niciodată și, înainte de a ajunge la măduva ființelor, să zdruncin liniștea pietrelor, să introduc în ea nesiguranța și păcatele inimii. Arhitect, aș fi construit un templu închinat Ruinei ; predicator, aș fi dezvăluit că rugăciunea nu-i decît o farsă ; rege, aș fi arborat emblema răzvrătirii. Și, cum oamenii clocesc o tainică dorință de a se renega, aș fi ațîțat pretutindeni infidelitatea față de sine, aș fi uluit inocența, aș fi sporit numărul celor ce se trădează pe ei înșiși, aș fi împiedicat mulțimea să putrezească în băltoaca certitudinilor.“

Arhitectul cavernelor

Teologia, morala, istoria și experiența de zi cu zi ne învață că pentru a ajunge la un echilibru nu există o infinitate de secrete, ci numai unul : *să te supui*. „Acceptă jugul, ne repetă ele, și vei fi fericit ; fii *ceva*, și vei fi izbăvit

de chinurile tale." Într-adevăr, pe pămînt totul este *meserie* : profesioniști ai timpului, funcționari ai respirației, demnitari ai speranței, ne așteaptă un *post* încă înainte de a ne fi născut : carierele ni se pregătesc în pîntecele mamelor noastre. Membri ai unui univers oficial, trebuie să ocupăm în el un loc anume, prin mecanismul unui destin rigid, ce nu-și slăbește resorturile decît în favoarea nebunilor ; ei măcar nu sînt siliți să aibă o credință, să adere la o instituție, să susțină o idee, să urmărească o activitate. De cînd s-a constituit societatea, cei care-au vrut să i se sustragă au fost persecutați sau batjocoriți. Ți se iartă totul, dacă ai o meserie, un subtitlu adăugat numelui tău, o pecete pe neantul tău. Nimeni n-are îndrăzneala să strige : „Nu vreau să fac nimic“ ; sîntem mai indulgenți cu un asasin decît cu un spirit ce s-a eliberat de obsesia faptei. Multiplicînd posibilitățile de a se supune, renunțînd la libertate, ucigîndu-l pe vagabondul din sine — iată cum și-a perfecționat omul sclavia și cum s-a înfeudat fantomelor. El nu și-a cultivat disprețurile și răzvrătirile decît pentru a fi dominat de ele, căci e sclavul propriilor atitudini, gesturi și umori. Ieșit din caverne, și-a păstrat superstiția față de ele ; era prizonierul, a devenit arhitectul lor. Își perpetuează condiția primitivă mai inventiv și mai subtil ; dar, de fapt, îngroșîndu-și sau atenuîndu-și caricatura, se plagiază cu nerușinare pe sine. Șarlatan ce *duce lipsă de sfori*, el poate crea încă iluzii prin zvîrcoliri și grimase...

Disciplina atoniei

Precum o ceară sub acțiunea soarelui, mă topesc ziua și mă solidific noaptea, alternanță ce mă descompune și mă restituie mie însumi, metamorfoză în inerție și trîndăvie... Aici trebuia oare să ajungă tot ce-am citit și aflat, acesta să fie capătul veghilor mele ? Lenea mi-a tocit entuziasmele, mi-a înmuiat poftetele, mi-a moleșit furia. Cel ce nu renunță mi se pare un monstru : încerc din răsputeri să fac ucenicia nepăsării, și mă exersează în trîndăvie, opunînd capriciilor mele paragrafele unei Arte de a Putrezi.

Pretutindenii, oameni care *vor...* ; masca-radă de pași grăbindu-se către scopuri meschine sau misterioase ; voințe ce se încrucișează ; fiecare vrea ; mulțimea vrea ; mii de oameni tinzînd spre nu știu ce. Nu-i pot urma, și cu atît mai puțin sfida ; mă opresc uluit : ce minune le-a insuflat atîta energie ? Mobilitate halucinantă : în atît de puțină carne, atîta vigoare și isterie ! Vibrioni pe care nici un scrupul nu-i liniștește, pe care nici o înțelepciune nu-i potolește, pe care nici o amărăciune nu-i descumpănește... Ei înfruntă mai ușor primejdiile decît eroii : sînt apostoli inconștienți ai eficacității, sfinți ai Imediatului..., zei în bîlciurile timpului...

Mă întorc cu spatele, și părăsesc trotuarele lumii... — Și totuși a fost o vreme cînd îi admiram pe cuceritori și admiram albinele, o vreme cînd era cît pe ce să sper ; dar acum mișcarea mă înnebunește, și energia mă întris-

tează. E mai înțelept să te lași dus de valuri decît să li te împotrivești. Postum mie însumi, îmi amintesc de timp ca de o faptă copilărească sau o greșeală de gust. Fără dorințe, fără ore în care să le fac să înflorească, n-am decît siguranța că mi-am supraviețuit dintotdeauna, fetus ros de o idioție atotștiutoare înainte chiar de a face ochi, prunc născut mort de prea limpede vedere...

Uzura supremă

E ceva care rivalizează cu cocota cea mai sordidă, ceva murdar, uzat, înfrînt și care ațîță și descumpănește mînia — culme a exasperării și lucru de care ne izbim clipă de clipă : *cu-vîntul*, orice cuvînt și, mai exact, cel de care ne slujim. Spun : *copac, casă, eu, magnific, stupid* ; aș putea spune orice, și visez la un asasin al tuturor substantivelor și al tuturor adjectivelor, al tuturor acestor rîgîieli onorabile. Mi se pare uneori că au murit și că nimeni nu vrea să le îngroape. Din lașitate, le socotim încă vii și le îndurăm duhoarea fără să ne astupăm nasul. Totuși, ele nu mai sînt și nici nu mai exprimă nimic. Cînd te gîndești la toate gurile prin care au trecut, la toate răsufările ce le-au alterat, la toate împrejurările cînd au fost rostite, te mai poți sluji fie și de unul singur fără să fii tu însuți întinat ?

Ne sînt zvîrlite mestecate de-a gata : și totuși n-am îndrăzni să înghițim un aliment mes-

tecat de ceilalți : actul material ce corespunde folosirii cuvîntului ne îngreșează ; totuși, e de-ajuns o clipă de mînie spre a simți îndărătul oricărui cuvînt un gust de salivă străină.

Pentru a împropăta limbajul, omenirea ar trebui să nu mai vorbească : ea ar recurge cu folos la semne sau, și mai bine, la tăcere. Prostituirea cuvîntului e simptomul cel mai vizibil al înjosirii sale ; nu mai există nici o vocabulă intactă, nici o rostire pură, și totul, pînă și lucrurile semnificate, se degradează de atîta spunere. De ce n-ar învăța fiecare generație un nou idiom, fie și numai pentru a da obiectelor o altă sevă ? Cum să iubești și cum să urăști, cum să te bucuri și cum să suferi cu simboluri vlăguite ? „Viața“, „moartea“ — pontifice metafizice, enigme desuete... Omul ar trebui să-și creeze o altă iluzie a realității și să inventeze în acest scop alte cuvinte, de vreme ce ale sale, agonice, nu mai au strop de sînge, și nici o transfuzie nu mai e cu putință.

La înmormîntarea dorinței

O cavernă infinitezimală se cascadează în fiecare celulă... Știm unde se așază bolile, locul lor, carența precisă a organelor ; dar răul fără loc anume..., apăsarea sub greutatea a mii de oceane, dorința de otravă ideal malefică...

Vulgaritatea reînnoirii, provocările soarelui, ale frunzișului, sevei... Sîngele meu se descompune cînd mugurii se deschid, cînd pasărea și

bruta se zbenguie fericite... Îl invidiez pe nebun, amorteala hîrciogului, iernile ursului, indiferența înțeleptului, aș schimba cu torpoarea lor freamătul meu de ucigaș nebulos ce visează la crime de dincoace de sînge. Și, mai mult decît pe ei toți, cît de mult îi invidiez pe împărații decadenței, posaci și cruzi, și care erau înjunghiați în timp ce-și săvîrșeau crimele !

Mă las în voia spațiului, precum o lacrimă de orb. A cui voință sînt, cine *vrea* în mine ? Mi-ar plăcea ca demonul să urzească o conspirație împotriva omului ; m-aș face părtaș. Ostenit să mă tot prind în firele încîlcite ale înmormîntării dorințelor mele, avea-voi în sfîrșit pretextul unui ideal, căci Plictisul e martiriul celor ce nu trăiesc și nu mor pentru vreo credință.

Decepția de nezdruncinat

Totul o confirmă, o alimentează și o întărește ; ea încununează — savantă, de neînălțurat — evenimente, sentimente, gînduri ; orice clipă o consacră, orice elan o înalță, orice cugutare o încuviințează. Divinitate a cărei împărăție nu are margini, mai puternică decît fatalitatea ce o slujește și ilustrează, trăsătură de unire între viață și moarte, ea le pune împreună, le contopește și se hrănește cu ele. Comparete cu argumentele și verificările ei, științele par un morman de capricii. Nimic nu-i poate micșora fervoarea dezgustului :

există oare adevăruri, înflorind într-o primăvară de axiome, care să-i poată sfida dogmatismul vizionar, orgolioasa nebunie ? Nici chiar înfierbîntarea tinereții și nici chiar stricarea minții nu rezistă în fața certitudinilor ei ; înțelepciunea și nebunia îi proclamă triumfurile într-un glas. Ne plecăm în fața domniei sale fără greș, în fața suveranității ei nelimitate ; totul la început o ignoră, totul i se supune pînă la urmă ; nu e faptă care să n-o ocolească, pentru a ajunge tot la ea. *Ultim cuvînt* în această lume, doar ea nu ne dezamăgește...

Taina moraliștilor

Cînd am îmbibat universul cu tristețe, nu ne mai rămîne, ca să aprindem spiritul, decît bucuria, imposibila, rara, fulguranta bucurie ; și tocmai cînd nu mai speram, cădem sub fascinația speranței : Viața — dar oferit celor vii de cei obsedați de moarte. Cum direcția gîndurilor, care ne stăpînesc nu e și cea a inimilor noastre, întreținem în noi o înclinare tainică spre tot ce călcăm în picioare. Unul percepe scrișnetul mașinăriei lumii : va fi visat prea mult la sunetul Bolții cerești ; pentru că nu-l aude, se umilește ascultînd doar vacarmul din jur. Cuvintele amare se nasc dintr-o sensibilitate rănită, dintr-o delicatețe jignită. Veninul unui La Rochefoucauld, al unui Chamfort a fost revanșa lor împotriva unei lumi croite pen-

tru brute. Orice amărăciune ascunde o răzbunare și se traduce printr-un sistem : pesimismul — *cruzime a învinșilor* ce nu pot ierta vieții că le-a înșelat așteptarea.

Veselia ce dă lovituri de moarte..., amabilitatea ce ascunde pumnalul sub un surîs... Mă gîndesc la sarcasmele lui Voltaire, la vorbele de duh ale lui Rivarol, la replicile șfichiuitoare ale doamnei du Deffand, la ironia care străbate prin atîta eleganță, la frivolitatea agresivă a saloanelor, la cuvintele spirituale ce amuză și ucid, la răutatea ce zace într-un exces de politețe... Și mă gîndesc la un *moralist ideal* — amestec de entuziasm liric și cinism —, exaltat și glacial, confuz și incisiv, la fel de aproape de *Reveriiile unui hoinar singuratic* ca și de *Legăturile primejdioase*, sau îmbinîndu-i în sine pe Vauvenargues și Sade, tactul și infernul... Practicînd observarea morăvurilor asupra *lui însuși* și neavînd nevoie să mai caute altundeva, cel mai mic efort de atenție îndreptat spre sine i-ar dezvălui contradicțiile vieții, ale cărei înfățișări le-ar reflecta atît de bine, încît, rușinîndu-se să devină *simulacru*, aceasta ar dispărea...

Orice exercițiu al *atenției* duce la un act de nimicire : e fatalitatea observației, cu toate inconvenientele ce decurg pentru observator, de la moralistul clasic și pînă la Proust. Totul se dizolvă sub ochiul care scrutează : pasiunea, devotamentul, iubirea sînt proprii spiritelor simple, fidele celorlalți și lor însele. Un strop

de luciditate face din „inimă“ lăcașul unor sentimente prefăcute, transformîndu-l pe îndrăgostit într-un Adolphe și pe revoltat într-un René. Cine iubește nu cercetează iubirea, cine făptuiește nu meditează asupra faptei : îmi studiez „aproapele“ pentru că a încetat să mai fie aproapele meu, și mă analizez pentru că nu mai sînt „eu“ : devin obiect, ca și ceilalți. Credinciosul care-și cîntărește credința îl pune pînă la urmă pe cîntar și pe Dumnezeu, și nu-și salvează fervoarea decît temîndu-se că o va pierde. Situat la antipodul naivității, al existenței integrale și autentice, moralistul se istovește *față în față* cu sine și cu ceilalți : farsor, microcosmos de gînduri ascunse, el nu suportă artificii pe care, pentru a trăi, oamenii îl acceptă *spontan*, încorporîndu-l firii lor. Totul îi pare convenție : divulgă mobilurile sentimentelor și al faptelor, demască simulacrele civilizației, suferind că le-a întrevăzut și depășit ; căci aceste simulacre ne fac să trăim, *sînt* viața, în timp ce existența sa, contemplîndu-le, răătăcește în căutarea unei „naturi“ inexistente și care, chiar dacă ar exista, i-ar fi tot atît de străină ca și artificiile ce i-au fost adăugate. Orice complexitate psihologică redusă la elementele sale, explicată și disecată, comportă o operație cu mult mai nefastă pentru operator decît pentru victimă. Îți lichidezi sentimentele urmărindu-le meandrele, după cum îți lichidezi elanurile, pîndindu-le curba ; și cînd studiezi cu de-amănuntul mișcările celorlalți, nu ei sînt cei ce se împleticesc în propriul mers... Toate faptele la care nu participăm par nesăbuite ;

dar cei care se mișcă nu pot să nu înainteze, în timp ce observatorul, în orice parte s-ar întoarce, înregistrează zadarnicul lor triumf doar pentru a-și face iertată înfrîngerea. Căci nu există viață decît dacă nu privești viața cu atenție.

Fantezie monahală

Unde-s timpurile cînd femeile se călugăreau ca să ascundă lumii, și parcă lor însele, înaintarea în vîrstă, întunecarea strălucirii lor, pierderea farmecelor..., și cînd bărbații, obosiți de glorie și fast, părăseau Curtea refugiindu-se în credință... Moda convertirii *din pudoare* a dispărut o dată cu secolul al XVII-lea francez : umbra lui Pascal și o sclipire a Jacquelinei își exercitau puterea invizibilă pînă și asupra celui mai neînsemnat cîrtean, asupra frumuseții celei mai frivole. Dar mănăstirea Port-Royal și celelalte lăcașuri asemenea ei au fost nimicite pentru totdeauna și, o dată cu ele, locurile prielnice agoniilor discrete și singuratice. S-a dus cochetăria mănăstirii : unde să mai căutăm, ca să ne îndulcim decăderea, un cadru posomorît și totodată somptuos ? Un epicurian ca Saint-Evremond imagina unul după gustul său și tot atît de liniștitor și liber de orice constrîngere ca și știința sa de a trăi. În acele timpuri, trebuia încă să ții seamă de Dumnezeu, să-l potrivești pe măsura necredinței, să-l înglobezi în singurătate. Tranzacție nespus de plăcută, dar apusă demult !

Nouă ne-ar trebui mănăstiri tot atît de sărace și goale ca și sufletele noastre, ca să ne pierdem în ele fără ajutorul cerului, într-o puritate de ideal absent, mănăstiri pe măsura unor îngeri ce nu mai pot fi înșelați și care, în căderea lor, după atîtea iluzii învinse, ar rămîne la fel de neprihăniți. Și să nădăjduim în moda sihăstririi într-o veșnicie de necredință, călugărire întru neant, Ordin monahal izbăvit de mistere, ai cărui „frați” n-ar crede în nimic, disprețuindu-și propria mîntuire, ca și pe a celorlalți, *Ordin al imposibilei mîntuiri...*

În cinstea nebuniei

„*Better I were distract :
so should my thoughts be sever'd from my
griefs.*”¹

Astfel exclamă Gloucester în fața nebuniei Regelui Lear... Ca să ne *despărțim* de suferințele noastre, soluția ultimă e delirul ; supunîndu-ne rătăcirilor lui, nu ne mai *întîlnim* cu nefericirea : paraleli cu durerile și alături de tristețile noastre, orbecăm într-un întuneric salvator. Cînd urăști rîia numită viață și ești ostenit de mîncărimile duratei, siguranța nebunului în fața nenorocirii sale devine ispiță și model : fie ca soarta milostivă să ne ia min-

¹ „Mai bine-mi pierdeam mințile și eu :
Gîndirea-mi liberată de durere
Ar fi uitat de tot.” (*Regele Lear*, IV, 7, trad. M. Gheorghiu.) — N. T.

tile ! Nu există ieşire atîta vreme cît intelectul rămîne atent la simţirile inimii, cît nu se purifică de acest obicei ! Aspir la nopţile idiotului, la suferinţele lui minerale, la fericirea de a geme cu indiferenţă, cu gemetele altuia parcă, la un calvar în care-ţi eşti străin, în care propriile-ţi strigăte vin de aiurea, la un infern anonim în care dansezi şi rînjeşti nimicindu-te. Să trăiesc şi să mor la persoana a treia..., să mă exilez în mine, să mă disociez de numele meu, pentru totdeauna despărţit de cel ce-am fost..., să ajung în sfîrşit — viaţa nefiind suportabilă decît cu asemenea preţ — la înţelepciunea nebuniei...

Eroii mei

Cînd eşti tînăr îţi cauţi eroi : i-am avut şi eu pe ai mei : Heinrich von Kleist, Caroline de Guenderode, Gérard de Nerval, Otto Weininger... Îmbătat de sinuciderea lor, eram sigur că numai ei merseseră pînă la capăt, că au tras, prin moarte, concluzia corectă cu privire la iubirea lor contrariată sau fericită, la mintea lor nebună sau la crispărea lor filozofică. Faptul că un om supravieţuia pasiunii sale era de ajuns să mă facă să-l socotesc vrednic de dispreţ sau abject : altfel spus, omenirea îmi era de prisos : descopeream în ea un număr neînsemnat de hotărîri supreme şi atîta îngăduinţă pentru îmbătrînire, încît o refuzam, hotărît să termin cu viaţa înainte de a împlini treizeci de

ani. Dar, o dată cu anii, îmi pierdeam orgoliul tinereții : fiecare zi, ca o lecție de umilință, îmi amintea că sînt încă viu, că-mi trădez visele printre oamenii putrezi de viață. Ostenit să tot aștept să nu mai fiu, socoteam că e o datorie să-ți sfîșii carnea cînd se ivesc zorile după o noapte de dragoste, și că e o grosolănie fără seamăn să înjosești prin memorie o nemărginire de suspine. Sau, în alte clipe, cum să mai insulti durata cu propria-ți prezență, cînd ai înțeles totul printr-o dilatare a eului ce-ți înalță orgoliul pînă pe tronul din ceruri ? Mă gîndeam atunci că singura faptă pe care un om o poate săvîrși fără să-i fie rușine este să-și ia viața, că nu are dreptul să se micșoreze pe sine lăsîndu-se în voia curgerii zilelor și inerției nefericirii. Singurii aleși, îmi repetam întruna, sînt cei ce se sinucid. Chiar și acum, îl prețuiesc mai mult pe un portar care se spînzură decît pe un poet viu. Omul este ființa care se poate oricînd sinucide ; e singura lui glorie, singura lui scuză. Dar el nu știe asta, și ia drept lașitate curajul celor care-au îndrăznit să se înalțe prin moarte deasupra lor înșile. Sîntem legați unii de alții prin pactul tacit de a continua pînă la ultima suflare : el ne face mai solidari, dar ne și osîndește : tot neamul omenesc e atins de infamie. Nu-i altă mîntuire decît sinuciderea. Ciudat ! Moartea, deși eternă, n-a pătruns în moravuri : deși e *singura* realitate, nu poate deveni *modă*. Ca ființe vii, sîntem deci cu toții niște *întîrziați*...

Cei săraci cu duhul

Observați tonul cu care rostește cineva cuvîntul „adevăr“ siguranța sau reținerea vocii, credința sau îndoiala ce răzbat din ea, și veți ști ce păreri are și cît e de inteligent. Nu-i pe lume cuvînt mai găunos ; și, totuși, oamenii își fac din el un idol, preschimbîndu-i nonsensul în criteriu și deopotrivă în scop al gîndirii. Această superstiție — care-l scuză pe omul de rînd și-l descalifică pe filozof — rezultă din încălcarea logicii de către speranță. Ți se repetă : adevărul e inaccesibil ; și totuși trebuie să-l cauți, să tinzi către el, să te străduiești să-l afli. Iată o restricție ce nu te desparte de cei care afirmă că l-au găsit : *important este să crezi că adevărul e cu puțință* : să-l posezi sau să-l doarești sînt două acte care purced din aceeași atitudine. Dintr-un cuvînt ca și din celălalt se face o excepție : teribilă uzurpare a limbajului ! Numesc sărac cu duhul orice om care vorbește despre Adevăr cu *convingere* : își ține la dispoziție o rezervă de majuscule și se slujește naiv de ele, fără înșelăciune sau dispreț. În ce-l privește pe filozof, îl demască pînă și cea mai mărunță concesie făcută acestei idolatrii : înseamnă că în el cetățeanul a triumfat împotriva solitarului. Speranța țîșnind dintr-un gînd ne întristează sau ne face să surîdem ...Există o indecență în atitudinea celui care pune prea mult suflet în cuvintele mari : copilăria oricărui entuziasm pentru cunoaștere... Și e timpul ca filozofia, discreditînd Adevărul, să se izbăvească de toate majusculele.

Mizeria : un excitant al minții

Nu numai cafeaua, boala, insomnia sau obsesia morții ne țin mintea trează ; mizeria izbutește în egală măsură, „dacă nu chiar mai mult : spaima zilei de mâine, ca și cea a eternității, lipsa de bani, ca și neliniștile metafizice exclud odihna și nepăsarea. — *Toate umilințele ne vin din faptul că nu ne putem hotărî să murim de foame.* Plătim scump această lașitate. Să trăiești în funcție de oameni fără să ai vocație de cerșetor ! Să te cobori în fața acestor maimuțoi bine îmbrăcați, norocoși, plini de ei înșiși ! Să fii la mîna acestor caricaturi ce nu s-vrednice nici de dispreț ! Rușinea de a cere ațîta pofta de-a nimici această planetă, cu ierarhiile ei și degradările pe care le comportă. Societatea nu e un rău, ci un dezastru : ce stupid miracol că putem trăi în ea ! Cînd o contempli, între furie și indiferență, devine inexplicabil cum de nimeni n-a putut dărîma acest edificiu, cum de nu s-au găsit pînă acum minți luminate, deznădăjduite și decente, care să o radă de pe suprafața pămîntului, ștergîndu-i orice urmă.

Între a cerși un bănuț în cetate și a aștepta un răspuns de la tăcerea universului sînt multe asemănări. Zgîrcenia domnește peste inimi și materie. La naiba cu astă existență carpănoasă ! Ea agonisește părăluțele și misterele : pungile sînt la fel de inaccesibile ca și adîncurile necunoscutului. Dar, cine știe ? Se prea poate ca-ntr-o bună zi acest Necunoscut să ni se dezvăluie, deschizîndu-și comorile ; niciodată însă,

atîta vreme cît va avea sînge în vine, Bogatul nu-și va dezgropa banii... Îți va mărturisi păcatele, viciile, crimele : dar te va minți cu privire la averea lui ; îți va face toate confidențele, vei dispune de viața lui : dar nu-ți va împărtăși ultima sa taină, taina banilor...

Mizeria nu e o stare tranzitorie : ea coincide cu certitudinea că, orice s-ar întîmpla, nu vei avea niciodată nimic, că ești născut dincoace de circuitul bunurilor, că trebuie să te lupți ca să respiri, că trebuie să cucerești pînă și aerul, pînă și speranța, pînă și somnul, și că, dacă societatea ar dispărea, natura n-ar fi mai milostivă cu tine sau mai puțin pervertită. Nici un principiu patern n-a stat la temelia Creației : pretutindeni comori îngropate : iată-l pe Harpagon demiurg, pe Preaînaltul zgîrcit și mincinos. El e cel ce-a împlîntat în tine spaima zilei de mîine : de ce ne-am mira că religia însăși este o formă a acestei spaime ?

Pentru săracii din toate timpurile, mizeria e ca un excitant pe care l-au luat o dată pentru totdeauna, fără să-i mai poată anula efectul, sau ca o știință înnăscută care, înaintea oricărei cunoașteri a vieții, i-ar fi putut descrie infernul....

Invocație către insomnie

Aveam șaptesprezece ani și credeam în filozofie. Tot ce nu avea legătură cu ea mi se părea păcat sau abjecție ; poezii ? saltimbanci

buni doar să le înveselească pe femei ; acțiunea ? delir al imbecilității ; iubirea, moartea ? jalnice pretexte ce-și refuză onoarea conceptului. Duhoare puturoasă a unui univers nevrednic de parfumul spiritului... Concretul, o pată murdară ! Bucuria sau suferința, ce rușine ! Doar abstracția îmi părea că palpită : mă lăsam în voia unor isprăvi ancilare de teamă că un scop mai nobil m-ar fi făcut să-mi calc principiile, lăsându-mă pradă slăbiciunilor inimii. Îmi repetam : doar bordelul e compatibil cu metafizica ; și pîndeam — ca să fug de poezie — ocheadele servitoarelor și suspinele tîrfelor.

...Și atunci ai venit tu, Insomnie, să-mi zgudui carnea și orgoliul, tu, care schimbi bruta juvenilă, îi nuanțezi instinctele, îi ațîți visele, tu, care, într-o singură noapte, dăruiești mai multă știință decît zilele încheiate în odihnă, și te dezvălui unor pleoape îndurerate ca întîmplare mai importantă decît maladiile fără nume sau dezastrele timpului ! M-ai făcut să aud sforăitul sănătății, pe oamenii cu-fundați în uitarea sonoră, în timp ce singurătatea-mi îngloba întunericul din preajmă și devenea mai vastă decît el. Totul dormea, totul dormea pentru totdeauna. Zorile au murit. Veghea-voi pînă la sfîrșitul veacurilor : voi fi așteptat ca să dau seamă de spațiul alb al viselor mele... Fiecare noapte era asemenea celorlalte, fiecare noapte era veșnică. Și mă simțeam solidar cu toți cei ce nu pot dormi, cu toți acești frați necunoscuți. Ca și vicioșii și fanaticii, aveam o taină ; ca și ei, aș-fi alcă-

tuit un clan, căruia să-i iert totul, să-i dau totul, să-i sacrific totul : clanul celor-fără-de-somn. Îl învesteam cu geniu pe primul venit cu pleoape grele de oboseală, și nu-l admiram pe cel ce putea să doarmă, chiar dacă era o glorie a Statului, Artei sau Literaturii. L-aș fi adorat pe tiranul care — ca să-și răzbune nopțile — ar fi interzis odihna, ar fi pedepsit uitarea, ar fi legiferat nefericirea și febra.

Și atunci m-am întors către filozofie : dar nici o idee nu poate consola în întuneric, nici un sistem nu rezistă veghii. Analizele insomniei destramă certitudinile. Obosit de o atare distrugere, ajungeam să-mi spun : n-am de ales : dorm sau mor..., recuceresc somnul sau pier...

Dar recucerirea nu era ușoară : abia cînd te apropii de ea îți dai seama ce urme au lăsat nopțile asupra-ți. Iubești ?... Elanurile-ți vor fi pentru totdeauna corupte ; vei ieși din fiecare „extaz“ ca dintr-o spaimă a desfătării ; privirilor preaapropiatei tale vecine le vei opune un chip de criminal ; plăcerii ei sincere îi vei răspunde prin iritarea unei voluptăți înveninate ; nevinovăției ei, printr-o poezie vinovată, căci totul va deveni pentru tine poezie, dar poezie a păcatului... Idei cristaline, înlănțuire fericită de gînduri ? Nicidecum : va fi o țîșnire, o lavă de concepte, fără consistență și discontinuă, concepte vomitate, agresive, pornite din măruntaie, pedepse pe care carnea și le dă sieși, spiritul, victimă a umorilor, ieșind din cauză... Totul te va face să suferi, nemăsurat de mult : adierile ți se vor părea fur-

tuni ; atingerea, pumnal ; surîsul, palmă ; orice fleac, cataclism. Căci chiar dacă starea de veghe încetează, lumina ei supraviețuiește în tine : nu vezi nepedepsit în întuneric, nu-i capeți fără primejdie învățătura ; există ochi ce nu vor mai putea învăța nimic de la soare, și suflete bolnave de nopți de care nu se vor mai vindeca niciodată...

Profilul celui rău

Cum de n-a făcut mai mult rău, cum de n-a săvârșit nici o crimă, și cum de n-a pus la cale răzbunări mai subtile ? Cum de n-a ascultat de poruncile singelui ce i se urcă la cap ? Pentru că are o fire blândă sau a primit o educație aleasă ? Desigur că nu, și încă și mai puțin datorită bunătății lui înăscute ; ci numai pentru că are în minte ideea morții. Predispus să nu ierte pe nimeni, îi iartă pe toți ; cea mai mică injurie îi ațîță instinctele ; o clipă mai târziu, o uită. Îi e de-ajuns să-și închipuie propriul său cadavru și cadavrele celorlalți, ca să se liniștească pe dată : figura a tot ce se descompune îl transformă într-un om bun — și laș : nu există înțelepciune (și nici milă) fără obsesii macabre. Omul sănătos, bucuros că trăiește, se răzbună, își ascultă sîngele și nervii, e una cu prejudecățile, ripostează, pălmuiește și ucide. Dar spiritul ros de spaima morții nu mai reacționează la solicitările exterioare : schițează fapte și le lasă neterminate ; cugetă

asupra onoarei, și și-o pierde... ; se lasă pradă pasiunilor, și le disecă... Spaima care-i însoțește gesturile îl secătuieste de putere ; dorințele i se sting față cu viziunea universalei nimicnicii. Urînd de nevoie, căci din convingere nu poate, intrigile și nelegiuirile-i nu ajung să fie săvîrșite ; ca toți oamenii, ascunde în sine un asasin, dar resemnat și mult prea ostentat ca să-și doboare dușmanii sau să-și facă alții noi. Visează, cu fruntea sprijinită de pumnal, și parcă dezamăgit — înainte să le fi făcut — de toate crimele ; toți îl socotesc un om bun, dar el ar fi rău dacă asta nu i-ar părea zadarnic.

Vederi asupra toleranței

Semne ale vieții : cruzime, fanatism intoleranță ; semne ale decadenței : blîndețe, înțelegere, indulgență... Atîta vreme cît o instituție se sprijină pe instincte puternice, ea nu admite nici dușmani, și nici eretici : îi masacrează, îi arde sau închide. Ruguri, eșafode, închisori ! Nu răutatea le-a inventat, ci convingerea, orice convingere deplină. Se instaurază o credință ? Mai devreme sau mai târziu, poliția îi va garanta „adevărul“. Isus — din clipa cînd a vrut să triumfe printre oameni — ar fi trebuit să-l prevadă pe Torquemada, consecință ineluctabilă a creștinismului transpus în istorie. Și dacă Mielul nu l-a prevăzut pe tortionarul crucii, pe viitorul lui apărător, atunci

își merită porecla. Prin Inchiziție, Biserica a dovedit că mai dispunea de o mare vitalitate ; că și regii, prin bunul lor plac. Toate autoritățile își au Bastilia lor : cu cît o instituție este mai puternică, cu atît e mai puțin umană. Energia unei epoci se măsoară prin ființele ce suferă, iar o credință religioasă sau politică se afirmă prin victimele pe care le face, bestialitatea fiind caracteristica primordială a oricărei reușite în timp. Capete cad acolo unde o idee învinge ; ea nu poate să învingă decît pe seama celorlalte idei și a celorlalte capete care le-au conceput sau le-au apărut.

Scepticismul e confirmat de Istorie ; totuși, ea nu este și nu trăiește decît călcîndu-l în picioare ; nici un eveniment nu țîșnește din îndoială, dar toate considerațiile cu privire la evenimente duc la îndoială și o justifică. E totuna cu a spune că toleranța — binele suprem al lumii — este totodată și răul ei. Doar o stare generală de oboseală și sterilitate admite toate punctele de vedere, credințele cele mai disparate, opiniile cele mai contradictorii. Se ajunge la următorul miracol : adversarii coexistă, dat tocmai pentru că nu mai pot fi adversari ; doctrinele opuse își recunosc reciproc meritele, pentru că nici una nu are puterea să se afirme. O religie se stinge cînd tolerează adevăruri care o exclud ; și este mort de-a binelea zeul în al cărui nume oamenii nu mai ucid. Un absolut se risipește : o vagă lucire de paradis terestru se străvede..., lucire fugară, căci legea faptelor omenești e intole-

ranța. Colectivitățile nu se întăresc decît sub tiranii, și se dezagregă într-un regim clement ; atunci, cu o ultimă tresărire de energie, ele încep să-și sugrume libertățile și să-și adore temnicerii de rînd sau încoronați.

Epocile de spaimă predomină în raport cu cele de calm ; omul e cu mult mai nemulțumit de absența decît de bogăția evenimentelor ; iar Istoria este produsul sîngeros al refuzului său de a se plictisi.

Filozofie vestimentară

Cu cîtă iubire și invidie mă gîndesc la pustnici și la cinici ! Abjecția de a dispune de cel mai mărunț obiect : de această masă, de acest pat, de aceste zdrențe... Veșmîntul se inter pune între noi și neant. Priviți-vă trupul în oglindă : veți înțelege că sînteți muritori ; plimbați-vă degetele pe coaste ca pe o mandolină și veți vedea cît de aproape sînteți de mormînt. Pentru că sîntem îmbrăcați, ne credem nemuritori : cum să mori cînd porți o cravată ? Cadavrul care se împopoțonează uită ce este și, imaginînd veșnicia, își însușește și iluzia ei. Carnea acoperă scheletul, haina acoperă carnea : subterfugii ale naturii și ale omului, înșelăciuni instinctive și convenționale ; un *domn* nu poate fi plămădit din noroi sau pulbere... Demnitate, onorabilitate, decență — tot atîtea moduri de a fugi din fața iremediabilului. Și cînd vă puneți o pălărie, cine ar

mai putea crede că ați stat în pîntecele unei femei sau că viermii se vor îmbuiba cu grăsimea voastră ?

...Iată de ce mă voi lepăda de aceste straie și, aruncînd masca zilelor mele, voi fugi de timpul în care, împreună cu ceilalți, ostenesec trădîndu-mă pe mine însumi. Odinioară, sihaștrii se despuiau de toate ca să fie ei înșiși : în pustiu sau pe stradă, bucurîndu-se de sărăcia lor, ajungeau la suprema bogăție : erau precum morții...

Printre rîioși

Ca să mă consolez de remușcările lenii, iau calea hrubelor suspecte, nerăbdător să mă înjosesc și să mă tăvălesc în noroi. Îi cunosc pe acești calici grandilocvenți, împruțiți, ce-și schimonosesc chipurile într-un rînjet ; cufundîndu-mă în murdărie, mă bucur de răsuflarea lor puturoasă și de verva lor. Necruțători cu cei ce izbutesc, geniul lor de a nu face nimic e vrednic de admirație, deși spectacolul pe care-l oferă este cel mai trist dintre toate : poeți fără talent, tîrfe fără clienți, oameni de afaceri fără un ban, îndrăgostiți fără glande, infern al femeilor pe care nimeni nu le vrea... Iată, mi-am spus, desăvîrșirea negativă a omului, iată în toată goliciunea ei, ființa ce pretinde că se trage din Dîmnezeu, jalnica falsificatoare de absolut... Aici trebuia să ajungă, la această imagine asemănătoare cu sine, noroi

pe care Dumnezeu nu l-a atins niciodată cu mîna, animal pe care nu-l întinează nici un înger, infinit zămislit în grohăieli, suflet țîșnit dintr-un spasm... Privesc această surdă deznădejde a spermatozoizilor ajunși la capătul drumului lor, aceste chipuri funebre ale speciei. Mă liniștesc :* mai am de mers... Apoi, mi se face frică : voi cădea și eu tot atît de jos ? Și-i urăsc pe toți : pe bătrîna știrbă, pe versificatorul fără versuri, pe neputincioșii iubirii și ai afacerilor, urăsc toate aceste modele ale dezonoarei spiritului și cărnii... Ochii omului mă înspăimîntă ; am vrut să sorb din întîlnirea cu aceste epave o nouă mîndrie : duc cu mine un fior asemenea celui pe care l-ar simți un om în viață care, ca să se bucure că nu-i mort, ar face pe grozavul într-un sicriu...

Despre un antreprenor de idei

Cuprinde totul, și totul îi reușește ; e contemporan cu tot ce-l înconjoară. Atîta vigoare în artificiile intelectului, atîta ușurință în abordarea tuturor sectoarelor spiritului și ale modei — de la metafizică și pînă la cinema — uimesc, trebuie să uimească. Nici o problemă nu-i rezistă, nici un fenomen nu-i e străin, nici o ispită nu-l lasă indiferent. E cuceritorul, cel care nu are decît un secret : *lipsa de emoție* ; înfruntă, fără să-i pese, orice, de vreme ce nu pune în fața-i nici un pic de suflet. Construcțiile sale sînt magnifice, dar fără sare : catê-

goriile închid experiențe intime, orînduite ca într-un fișier al dezastrelor sau într-un catalog de neliniști. Sînt clasificate aici atribuțiile omului, ca și poezia sfîșierii sale. Iremediabilul a trecut în sistem, ba chiar în revistă, ca un articol de circulație curentă, adevărată manufactură de angoase. Publicul se mîndrește cu el ; nihilismul de bulevard și amărăciunea unor gură-cască se hrănesc cu el.

Gînditor fără destin, nesfîrșit de găunos și uluitor de amplu, își exploatează gîndirea, o vrea pe toate buzele. Nu-l urmărește nici o fatalitate : născut în epoca materialismului, i-ar fi adoptat simplismul, i-ar fi dat o extindere nebănuită ; în cea a romantismului, ar fi alcătuit o Summa de reverii ; ivit în plină teologie, l-ar fi mînuit pe Dumnezeu ca pe orice alt concept. Îndemînarea cu care atacă frontal toate marile probleme derutează : totul e remarcabil, dar neautentic. Ne-poet din naștere, vorbește de neant fără să-i cunoască fiorul ; dezgusturile îi sînt raționale, iar exasperările, ținute în frîu și parcă inventate după ce au avut loc ; — dar voința sa, nefiresc de eficientă, e totodată atît de lucidă, că ar putea fi poet *dacă ar vrea* și, aș adăuga, sfînt, *dacă ar ține cu tot dinadinsul*... Neavînd nici preferințe, nici prejudecăți, părerile sale sînt accidente ; e regretabil că totuși crede în ele, căci interesant e doar demersul gîndirii sale ; dacă l-aș auzi predicînd de la amvon, n-aș fi surprins, într-atît e de adevărat că se situează dincolo de toate adevărurile, că le domină și că nici unul nu-i e necesar sau organic...

Înaintînd ca un explorator, cucerește domeniu după domeniu ; pașii, ca și gîndurile îi sînt fapte ; creierul său nu e dușman instinc-telor sale ; se înalță deasupra celorlalți, ne-știind ce-i oboseala și nici acea mortificare plină de ură care paralizează dorințele. Fiu al unei epoci, îi exprimă contradicțiile, inutile colcăială ; și cînd s-a năpustit s-o cucerească, a făcut-o cu atîta consecvență și încăpăținare, încît succesul și renumele cîștigate nu-s mai prejos decît cele dobîndite prin spadă, reabili-tînd spiritul prin mijloace care, pînă atunci, îi erau odioase sau necunoscute.

Adevărurile temperamentului

În fața gînditorilor lipsiți de patetism, ca-racter și intensitate, și care se mulează după formele timpului lor, se înalță alții, despre care *simți* că oricînd ar fi fost egali cu ei înșiși, ne-păsători față de epocă, luîndu-și gîndurile din rezerva proprie, din eternitatea specifică a tarelor lor. Ei nu iau din mediul lor decît apa-rențele, cîteva particularități de stil, cîteva as-pecte caracteristice pentru o evoluție. Iubin-du-și fatalitatea, îți evocă țîșniri, fulgurații tragice și solitare, foarte apropiate de apocalips și de psihiatrie. Chiar dacă s-ar fi ivit în pe-rioda cea mai insipidă, un Kierkegaard, un Nietzsche ar fi stat sub semnul unei inspirații la fel de fremătătoare și incendiare. Au pierit

în propriile lor flăcări ; cu cîteva secole în urmă, ar fi pierit pe rug ; puși față-n față cu adevărurile generale, erau predestinați ereziei. Ce contează dacă ești ars de propriul tău foc sau de cel pe care ți-l pregătesc ceilalți : *adevărurile temperamentului* trebuie plătite într-un fel sau altul. Viscerele, sîngele, bolile și viciile se întîlnesc spre a le zămisli. Impregnate de subiectivitate, ele lasă să se străvadă îndărătul fiecăreia un *eu* : totul devine mărturisire : un strigăt al cărnii se află la originea interjecției celei mai anodine ; chiar și o teorie aparent impersonală nu face decît să-și trădeze autorul, secretele, suferințele lui : orice universalitate îi e mască : totul e pentru ea pretext de autobiografie, pînă și logica ; „eul” său a infestat ideile, angoasa i s-a preschimbat în criteriu, în unică realitate.

Jupuitul de viu

Viața ce-i mai rămîne îi răpește ultima rămășiță de rațiune. Nimicuri sau flăgeluri — zborul unei muște sau crampele planetei — îl alarmează deopotrivă. Cu nervii în flăcări, ar vrea ca pămîntul să fie de sticlă, ca să-l facă țandări ; și cu cîtă sete s-ar azvîrli pînă la stele, ca să le nimicească, una cîte una... Crima îi strălucește în ochi ; mîinile i se crispează zadarnic spre a sugruma : Viața se transmite ca o lepră : prea multe creaturi pentru un singur asasin. Este în

firea celui ce nu poate să se sinucidă să vrea să se răzbune pe tot și toate. Și, fiindcă nu reușește, cade pradă disperării ca un damnat mînios că nu poate să-și pună capăt zilelor. Satan părăsit, el plînge, se lovește cu pumnii-n piept, își smulge părul ; sîngele pe care-ar fi vrut să-l răspîndească nu-i înroșește obrazii ; în paloarea lor se răsfrînge o mare silă față de speranțele secretate de rasele în mers. Marele-i vis era să atenteze la zilele Creației... ; renunțînd la el, se prăbușește-n sine și se lasă pradă elegiei eşecului : se naște astfel un alt gen de exces. Pielea îi arde : o febră străbate universul ; creierul i se aprinde : aerul e inflamabil. Sufărînțele-i cuprind întinderile siderale ; polii se înfioară de nefericirea sa. Și tot ce e aluzie la existență, orice suflu de viață imperceptibil îi smulge un strigăt ce sfărîmă armonia sferelor și mișcarea lumilor.

Impotriva sinelui

Un spirit nu ne captivează decît prin incompatibilitățile, prin tensiunea mișcărilor sale, prin divorțul dintre opiniile și înclinațiile sale. Marc Aureliu, angajat în expediții îndepărtate, se apleacă mai mult asupra ideii morții decît asupra celei de Imperiu ; devenit împărat, Iulian regretă viața contemplativă, îi invidiază pe înțelepți și-și pierde nopțile scriind împotriva creștinilor ; Luther, cu o vitalitate de vandal, se înfundă chinuitor în obsesia păcatului, fără a

găsi un echilibru între subtilitățile și grosolănia sa ; Rousseau, care nu-și cunoaște instinctele, nu trăiește decît în ideea că e sincer ; Nietzsche, a cărui operă nu-i decît o odă adusă forței, abia își tîrăște existența firavă, de o sfîșietoare monotonie...

Căci un gînditor nu e important decît în măsura în care se înșeală cu privire la ce vrea, iubește sau urăște ; fiind *mai mulți*, nu poate să se aleagă. Un pesimist ce nu cunoaște extazul, un dătător de speranțe neștiutor de amărăciune nu merită decît dispreț. Vrednic de a fi luat în seamă e doar cel ce nu ține seama de trecut, de buna-cuviință, de logică sau de prețuirea celorlalți : cum să-ți placă un cuceritor care nu se cufundă în evenimente cu gîndul ascuns al eșecului, sau un gînditor care nu și-a învins instinctul de conservare ? Omul concentrat asupra inutilității sale nu-și mai dorește să aibă o viață... Că are sau nu, asta-i privește pe ceilalți... Apostol al propriilor fluc-tuații, nu-și mai bate capul cu un sine ideal ; temperamentul îi e singura doctrină, iar capriciul clipelor, singura știință.

Restaurarea unui cult

Calitatea de om fiindu-mi *uzată*, nimic nu-mi mai e de vreun folos. Pretutindeni nu văd decît oi mîinate de un ideal și care se adună în turme să-și behăie speranțele... Pînă și cei care n-au trăit împreună sînt constrînși să fie laolaltă ca

fantome, căci altminteri cu ce scop a fost concepută „comunitatea“ sfinților ?... În căutarea unui adevărat sihastru, trec epocile în revistă, și nu-l aflu și nu-l invidiez decît pe Diavol... Rațiunea îl izgonește, inima îl imploră... Duh al minciunii, Prinț al Întunericului, Cel Blestemat, Vrajmașul — cît de plăcut e să-mi amintesc de numele care i-au veștejit singurătatea ! Și cît de mult îl iubesc de cînd e renegat zi după zi ! De mi-ar fi cu putință să-l readuc la starea sa dinții ! Cred în El cu toată incapacitatea mea de *a crede*. Prezența lui îmi este necesară : ființa singură merge către ființa *cea mai singură*, către Cel Singur... Îmi sînt dator mie însumi să tind către el : mă silește puterea-mi de a admira, ce se teme să nu rămînă nefolosită. Iată-mă față cu modelul meu ; iubindu-l, îmi pedepsesc singurătatea pentru vina de a nu fi totală, făuresc o alta, ce o depășește : e felul meu de a fi *umil*...

Îl înlocuim pe Dumnezeu cum putem ; căci orice zeu e bun, dacă perpetuează întru veșnicie dorința noastră de Singurătate...

Noi, troglodiții...

Valorile nu se acumulează : o generație nu aduce ceva *nou* decît călcînd în picioare ceea ce era unic la generația precedentă. Lucrul e și mai adevărat dacă privim succesiunea epocilor : Renașterea n-a putut „salva“ profunzimea, himele, sălbăticia Evului Mediu ; Secolul Luminilor, la rîndu-i n-a păstrat din Renaștere decît

simțul universalului, fără pateticul ce-i marca fizionomia. Iluzia modernă l-a cufundat pe om în sincopile devenirii : el și-a pierdut temeliile din eternitate, „substanța“. Orice cucerire — spirituală sau politică — implică o pierdere ; orice cucerire este o *afirmare*... ucigașă. În domeniul artei — singurul în care se poate vorbi de *viața* spiritului — un „ideal“ nu se stabilește decît pe ruina celui care -la precedat : fiecare artist adevărat își trădează predecesorii... Nu există *superioritate* în istorie : republică — monarhie ; romantism — clasicism ; liberalism — paternalism ; naturalism — artă abstractă ; iraționalism — intelectualism ; — instituțiile, ca și curente de gîndire și de simțire sînt echivalente. O formă de spirit nu poate asuma o altă formă de spirit ; nu ești *ceva* decît prin *excludere* : nimeni nu poate împăca ordinea și dezordinea, abstracția și nemijlocirea, elanul și fatalitatea. Epocile de sinteză nu sînt creatoare : ele *rezumă* fervoarea celorlalte, rezumat confuz, haotic, orice eclecticism fiind un indiciu al *sfîrșitului*.

Fiecărui pas înainte îi urmează un pas înapoi : iată zadarnica zbatere a istoriei — devenire... staționară... Omul s-a lăsat amăgit de mirajul Progresului, dovadă că pretențiile sale la subtilitate sînt ridicole. Progresul ? Îl găsim poate în igienă... Dar altundeva ? În descoperirile științifice ? Ele nu-s decît o sumă de glorii nefaste... Ce om de bună-credință poate *alege* între epoca de piatră și cea a uneltelor moderne ? La fel de aproape de maimuță și în una, și în cealaltă, escaladăm norii din aceleași motive pentru care ne cățărăm în copaci : s-au schimbat

doar mijloacele *curiozității* noastre — pură sau criminală — și — cu reflexe travestite — sîntem la fel de prădalnici, dar în chip mai divers. Să accepți sau să refuzi o perioadă e un simplu capriciu : trebuie să accepți sau să refuzi istoria *în bloc*. Ideea de progres face din noi toți niște îngîmfați suiți pe culmile timpului ; dar aceste culmi nu există : trogloditul ce tremura de spaimă în caverne, tremură și acum într-un zgîrie-nori. Capitalul nefericirii noastre se menține intact de-a lungul vremurilor ; avem totuși un avantaj față de strămoșii noștri : am *plasat* mai bine acest capital, căci ne-am organizat mai bine dezastrul.

Fizionomia unui eșec

Vise monstruoase populează băcăniile și bisericile : toți cei pe care i-am întîlnit aici trăiesc ca într-un delir. Cum pînă și cea mai mică dorință ascunde o sursă de nebunie, e de-ajuns să-ți urmezi instinctul de conservare spre a fi numai bun de azil. Viața — acces de demență scuturînd materia... Respir : e de-ajuns ca să fii închis. Neputincios să ajung la limpezimile morții, mă tîrăsc în umbra zilelor, și nu mai sînt decît prin voința de a nu mai fi.

Îmi închipuiam odinioară că pot zdrobi spațiul cu o lovitură de pumn, că mă pot juca cu stelele, că pot opri durata sau că o pot manevra după bunul meu plac. Marii căpitani mi se păreau niște mari timizi, poeții, niște bieți bîlbî-

iți ; necunoscînd rezistența pe care ne-o opun lucrurile, oamenii și cuvintele, și crezînd că *sînt* mai mult decît îmi îngăduia universul, mă dăruiam unui infinit suspect, unei cosmogonii izvorîte dintr-o pubertate incapabilă să ia sfîrșit... Cît e de ușor să te crezi zeu cu inima, și cît e de greu să fii zeu cu spiritul ! Și cu cîte iluzii trebuie să mă fi născut ca să pot pierde cîte una în fiecare zi ! Viața e un miracol pe care amărăciunea îl distruge.

Intervalul ce mă desparte de cadavrul meu mi-e rană ; și totuși aspir zadarnic la seducțiile mormîntului : neputîndu-mă desprinde de nimic, neputînd înceta să palpit, totul în mine mă asigură că viermii vor șoma pe instinctele mele. La fel de inconștient în viață ca și în moarte, mă urăsc, și-n ura mea visez la altă viață, la altă moarte. Și, pentru că am vrut să fiu înțelept ca nimeni altul, nu-s decît un nebun printre nebuni...

Procesiunea suboamenilor

Omul s-a aventurat în afara drumurilor ur-site, în afara instinctelor, și a sfîrșit într-o fundătură. A ars etapele... pentru a-și ajunge din urmă sfîrșitul ; animal fără viitor, s-a împotmolit în propriu-i ideal, s-a pierdut în propriu-i joc. Pentru că a vrut să se depășească neîncetat, a încremenit în nemișcare ; nu-i mai rămîne decît să-și recapituleze nebuniile, să și le ispășească și să mai facă vreo cîteva...

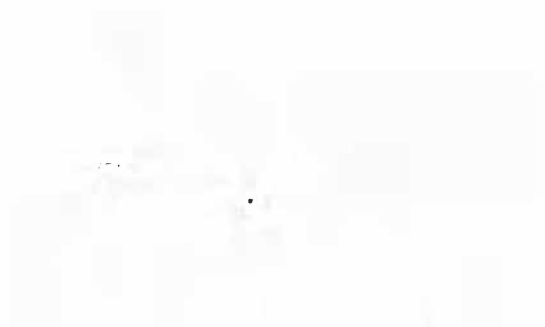
Există totuși unii cărora pînă și această resursă le rămîne interzisă : „Dezobișnuiți să mai fim oameni, își spun ei, mai aparținem vreunui trib, vreunei rase, vreunei seminții oarecare ? Atîta vreme cît aveam prejudecata vieții, îmbrățișam o eroare care ne situa la nivelul celorlalți... Dar am evadat din specie... Clarviziunea noastră, zdrobindu-ne scheletul, ne-a redus la o existență flască, plebe nevertebrată cotropind materia ca s-o mînjească cu bale. Iată-ne printre melci, iată-ne ajunși la acest ridicol capăt de drum, unde plătim că ne-am folosit rău înclinațiile și visele... Viața nu ne-a fost hărăzită nouă : au fost și clipe cînd eram beți de ea, dar toate bucuriile veneau din avînturile noastre dincolo de ea ; răzbunîndu-se, ne tîrăște către adîncurile ei sordide : procesiune de suboameni către o subviață...”

Quousque eadem ? ¹

Blestemată fie în veci steaua sub care m-am născut, nici un cer să n-o ocrotească, răspîndească-se-n spațiu ca o pulbere nevrednică ! Iar clipa trădătoare ce m-a aruncat printre făpturi fie pentru totdeauna ștearsă din listele Timpului ! Dorințele mele nu se mai pot învoi cu acest amestec de viață și moarte, în care veșnicia se înjosește zilnic. Obosit de viitor, i-am străbătut zilele, și totuși sînt chinuit de o sete nesăbuită și fără nume. Ca un înțelept turbat, mort pen-

¹ Pînă cînd tot astfel ? — N. T.

tru lume și dezlănțuit împotriva lui însuși, îmi sap iluziile doar pentru a mi le ațîta mai tare. Această exasperare într-un univers inprevizibil — unde totul se repetă — nu va avea oare niciodată un sfîrșit ? Pînă cînd să-ți tot spui : „Urăsc această viață pe care o idolatrizez “ ? Nimicnicia delirurilor noastre face din noi tot atîția zei supuși unei serbede fatalități. De ce să ne mai răzvrătim împotriva simetriei acestei lumi, cînd Haosul însuși nu poate fi decît un *sistem* de dezordini ? Destinul nostru fiind acela de a putrezi o dată cu continentele și stelele, ne vom plimba, bolnavi și resemnați, pînă la capătul timpurilor, curiozitatea pentru un deznodămînt prevăzut, înspăimîntător și zadarnic.

CUPRINS

Tratat de descompunere 7

Genealogia fanatismului. Antiprofetul. În cimitirul definițiilor. Civilizație și frivolitate. Să dispari întru Dumnezeu. Variațiuni 'pe tema morții. La marginea clipelor. Dezarticularea timpului. Superba inutilitate. Exegeza decăderii. Coaliție împotriva morții. Supremația adjectivului. Diavolul liniștit. Plimbare pe circumferință. Duminicile vieții. Demisie. Animalul indirect. Cheia puterii noastre de a îndura. Anulare prin izbăvire. Veninul abstract. Conștiința nefericirii. Gîndirea prin interjecție. Apoteoza vagului. Singularitatea — schismă a inimii. Gînditori ai amurgului. Resursele autodistrugerii. Îngerii reacționari. Grija de a fi decent. Gama vidului. În anumite dimineți. Harnica nefericire. Imunitate împotriva renunțării. Echilibrul lumii. Despărțirea de filozofie. De la sfînt la cinic. Întoarcerea la elemente. Subterfugii. Căderea în fața nopții. Întorcînd spatele timpului. Dublul chip al libertății. Surmenaj prin visuri. Trădătorul-model. Într-una din mansardele pămîntului. Oroarea imprecisă. Dogmele inconștiente. Dualitate. Renegațul. Umbra viitoare. Floarea ideilor fixe. „Cîinele cesc“. Echivocul geniului. Idolatria nefericirii. Demonul. Deriziunea unei „vieți noi“. Întreitul impas. Cosmogonia dorinței. Interpretarea faptelor. Viața fără obiect. Acedia. Fărădelegile curajului și ale friicii. Trezirea din beție. Itinerariul urii. „La perduta

gente". Istorie și cuvînt. Filozofie și prostituție. Obsesia esențialului. Fericirea epigonilor. Ultima îndrăzneală. Efigia ratatului. Condițiile tragediei. Minciuna immanentă. Ivirea conștiinței. Aroganța rugăciunii. Lypemania. Blestemul zilei. Apărarea corupției. Universul demodat. Omul mîncat de cari.

Gînditorul de ocazie 147

Gînditorul de ocazie. Foloasele debilității. Parazitul poezilor. Tribulațiile unui metec. Plictisul cuceritorilor. Muzică și scepticism. Automatul. Despre melancolie. Pofta de a fi primul. Locul săracului.

Chipurile decadenței 169

Sfințenia și strîmbăturile absolutului . . 189

Refuzul de a procrea: Estetul hagiograf. Discipolul sfintelor. Înțelepciune și sfințenie. Femeia și absolutul. Spania. Isteria veșniciei. Etapele orgoliului. Cer și igienă. Despre anumite singurătăți. Oscilație. Sfințenia ca amenințare. Crucea înclinată. Teologie. Animalul metafizic. Geneza tristeții. Divagații într-o mănăstire. Exercițiu de nesupunere

Decorul cunoașterii 215

Abdicări 223

Funia. Dedesubturile unei obsesii. Epitaf. Secularizarea lacrimilor. Fluctuațiile voinței. Teoria bunătății. Partea lucrurilor. Minunile viciului. Corupătorul. Arhitectul cavernelor. Disciplina atoniei. Uzura supremă. La înmormîntarea dorinței. Decepția de ne-

zdruncinat. Taina moraliștilor. Fantezie monahală. În cinstea nebuniei. Eroii mei. Cei săraci cu duhul. Mizeria : un excitant al minții. Invocație către insomnie. Profilul celui rău. Vederi asupra toleranței. Filozofie vestimentară. Printre rîioși. Despre un antreprenor de idei. Adevărurile temperamentului. Jupuitul de viu. Împotriva sinelui. Restaurarea unui cult. Noi, troglodiții... Fizionomia unui eșec. Procesiunea suboamenilor. Quousque eadem ?

Format carte 16/54 × 84
Coli tipar 17

Regia Autonomă a Imprimeriilor
Imprimeria „CORESI”, București
ROMÂNIA

„Cel ce propune o credință nouă este persecutat, pînă cînd devine el însuși persecutor: adevărurile încep printr-un conflict cu poliția și sfîrșesc prin a se sprijini pe ea; căci orice absurditate pentru care ai suferit degenerează în legalitate, după cum și orice martiriu se termină în paragrafele codului, într-un searbăd calendar sau într-un nume de stradă.”

248 lei +
2 lei T.L.

250 lei TOTAL

ISBN 973-28-0302-9

HUMANITAS